

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Φιλοσοφική Σχολή - Τμήμα Ιστορίας Αρχαιολογίας
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Κλασικής Αρχαιολογίας, Α' Κύκλος

ΑΝΔΡΙΑΝΤΕΣ ΟΛΥΜΠΙΟΝΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΟΛΥΜΠΙΑ

Ανδριάντες με αναθέτες

Διπλωματική Εργασία

Επόπτης: Ομ. Καθ. Όλγα Παλαγγιά

Φοιτήτρια: Διονυσία Ντάβαρη

A.M. 201441

Αθήνα 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	2
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ.....	6
α) Πρώιμα και όψιμα αγάλματα αθλητών στην Ολυμπία	6
β) Χρονολόγηση επιγραφών	6
γ) Χρονολογικό πλαίσιο μελέτης.....	7
Α΄ ΜΕΡΟΣ	8
Α. ΑΝΔΡΙΑΝΤΕΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΥΣ.....	8
Β. ΑΝΔΡΙΑΝΤΕΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΑΛΛΟΥΣ	16
Γ. ΘΡΑΥΣΜΑΤΑ ΑΝΔΡΙΑΝΤΩΝ ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΑΝΑΘΕΤΗ-DUBIA.....	25
Β΄ ΜΕΡΟΣ	26
1. Ανίδρυση και ρόλος ανδριάντων	26
α) Ετεροχρονισμένη ανίδρυση και ρόλος των ανδριάντων	26
2. Κατάλογος Καλλιτεχνών - Τεχνοτροπικά στοιχεία	30
α) Γλύπτες των υπό εξέταση ανδριάντων	30
β) Αρχική Μορφή Ανδριάντων	38
3. Σχέση καταγωγής Γλύπτη με αναθέτη	47
4. Σωζόμενα τμήματα γλυπτών των υπό εξέταση ανδριάντων	51
Βάση Πολυδάμαντος	51
5. Ιππικά μνημεία.....	53
6. Μνημεία νικητών εκτός Ολυμπίας.....	55
Γ΄ ΜΕΡΟΣ	58
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	58
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	61
Α. ΑΝΔΡΙΑΝΤΕΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΥΣ	61
Β. ΑΝΔΡΙΑΝΤΕΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΑΛΛΟΥΣ	70
Γ. ΘΡΑΥΣΜΑΤΑ ΑΝΔΡΙΑΝΤΩΝ ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΑΝΑΘΕΤΗ-DUBIA	85
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	88
ΕΙΚΟΝΕΣ	91
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	114

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε το διάστημα μεταξύ Ιανουαρίου - Νοεμβρίου 2017, στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος Κλασικής Αρχαιολογίας του τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η ανίδρυση του ανδριάντα του αθλητή αποτελούσε τη μεγαλύτερη ανταμοιβή των Ολυμπιονικών, την ύψιστη ανάμεσα στις τιμές που αποδίδονταν σε έναν Ολυμπιονίκη μιας και μόνο αυτοί μπορούσαν να ιδρύσουν ένα τέτοιο μνημείο. Η εργασία εστιάζει στην εξέταση 43 ανδριάντων Ολυμπιονικών, μέσω των πληροφοριών από τις σωζόμενες βάσεις, επιγραφές ή αρχαίες πηγές, και αποσκοπεί στην επακόλουθη εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων αναφορικά με τους αναθέτες των μνημείων, τα κίνητρα της ανάθεσης, την σχέση αναθετών και καλλιτεχνών, καθώς και μια προσέγγιση ως προς την αρχική μορφή των ανδριάντων.

Ως την ελάχιστη δυνατή μνεία, με την παρούσα παράγραφο οφείλω να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνησή της.

Συγκεκριμένα, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια κα Όλγα Παλαγγιά για την πολύτιμη υποστήριξή της, τις καθοριστικές υποδείξεις της και το πολύ θετικό κλίμα συνεργασίας που διαμόρφωσε συμβάλλοντας τα μέγιστα για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας.

Επίσης, ευχαριστίες απευθύνω σε όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος Κλασικής Αρχαιολογίας για τη πολύτιμη βοήθειά τους και ιδιαίτερα τους καθηγητές, κο Πάνο Βαλαβάνη για το ειλικρινές ενδιαφέρον και το χρόνο που διέθεσε για γόνιμες συζητήσεις επί του θέματος της έρευνας και τον κο Στυλιανό Κατάκη για την πολύτιμη βοήθεια και υποστήριξή του.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους συναδέλφους-αρχαιολόγους και αρχαιοφύλακες του Αρχαιολογικού Μουσείου Ολυμπίας για τη χορήγηση άδειας φωτογράφισης των ευρημάτων που αφορούσαν τη παρούσα εργασία, καθώς και την οικογένεια μου για την ανεκτίμητη στήριξη της.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το αγωνιστικό πνεύμα και ο αθλητισμός αποτέλεσαν κύρια πηγή έμπνευσης της αρχαίας ελληνικής τέχνης. Οι αρχαίοι Έλληνες με δυο τρόπους απαθανάτιζαν μια μεγάλη αθλητική νίκη· ο ένας αφορούσε την παραγγελία σε κάποιον ποιητή να συνθέσει τον *επίνικο ύμνο*, όπως τον ονόμαζαν, που εξυμνούσε το κατόρθωμα του αθλητή νικητή και την πατρίδα του. Ο δεύτερος τρόπος, τον οποίο και θα μελετήσουμε παρακάτω σε σχέση με το ιερό της Ολυμπίας (*εικ. 1*), ήταν να παραγγείλουν σε γλύπτη τη δημιουργία ενός αγάλματος του νικητή, το οποίο συνήθως τοποθετούσαν μέσα στο ιερό των αγώνων (*εικ. 2*) ή στην Αγορά της πόλης καταγωγής του αθλητή.

Πέρα από τον αναθηματικό χαρακτήρα, τα αναθήματα των ανδριάντων Ολυμπιονικών διαιώνιζαν τη φήμη του αθλητή νικητή, γνωστοποιώντας το κατόρθωμά του στους επισκέπτες του ιερού που συνέρρεαν ανά τους αιώνες. Οι βάσεις που ήταν στημένα τα αγάλματα έφεραν πάντοτε επιγραφές, που βρίσκονταν κατά κανόνα στην λίθινη βάση του ανδριάντα, στην επάνω οριζόντια επιφάνεια συνηθέστερα ή στην αμέσως ορατή κάθετη πλευρά με το όνομα του νικητή, το πατρώνυμό του ή την πατρίδα του και, πολλές φορές, το είδος του αγωνίσματος στο οποίο αναδείχθηκε νικητής. Όταν οι επιγραφές φθείρονταν από το χρόνο και γίνονταν δυσανάγνωστες χαράσσονταν εκ νέου από τους απογόνους του αθλητή ή τους συμπολίτες του¹.

Βασική πηγή πληροφοριών για τους ανδριάντες των Ολυμπιονικών αποτελούν τα λίθινα ή μαρμάρινα βάζα που ήταν στημένα τα αγάλματα και οι σχετικές πληροφορίες των κειμένων. Ο Περιηγητής Πausανίας ο οποίος επισκέφθηκε το ιερό της Ολυμπίας το 170 μ.Χ. αναφέρει ότι σωζόταν εντός της Άλτεως τουλάχιστον 230 ανδριάντες νικητών, ενώ θα υπήρχαν πολλοί περισσότεροι. Ο Πλίνιος, για παράδειγμα, τον 1^ο αι. μ.Χ. υπολογίζει ότι στην Ολυμπία ήταν στημένα περίπου 3000 αγάλματα πολλά από τα οποία θα απεικόνιζαν αγάλματα νικητών. Ωστόσο όμως, δε μπορούμε να γνωρίζουμε με ακρίβεια το συνολικό αριθμό των ανδριάντων Ολυμπιονικών που ήταν στημένοι στην ιερά Άλτι διότι πρώτον ο Pausanias δεν αναφέρει εσκεμμένα όλους τους ανδριάντες Ολυμπιονικών² και δεύτερον δεν ασκούσαν όλοι το δικαίωμα ανίδρυσης του ανδριάντα τους (Paus. 6.1.1.)³.

Από όλα αυτά σήμερα σώζονται μόνο 100 περίπου ενεπίγραφες βάσεις από ανδριάντες Ολυμπιονικών, οι περισσότερες από τις οποίες στήριζαν χάλκινα αγάλματα. Ωστόσο, δεν σώθηκε κανένα από τα αριστουργήματα διάσημων γλυπτών της Ολυμπίας όπως του Λυσίππου, του Γλαυκίου, του Ονάτου, του Πολυκλείτου, του Μύρωνος και πολλών άλλων. Τα χάλκινα αγάλματα αφαιρέθηκαν ήδη από την αρχαιότητα είτε από εκείνους που τα θαύμαζαν ως έργα τέχνης, είτε με σκοπό το λιώσιμο και την επαναχρησιμοποίηση του μετάλλου⁴.

¹ Καλτσάς 2004, 83.

² Ο Pausanias στο 6.1.1-2, αναφέρει τα κριτήρια επιλογής των ανδριάντων που θα αναφέρει.

³ Καλτσάς 2004, 84.

⁴ Καλτσάς 2004, 83.

Η παρούσα μελέτη εστιάζει στην εξέταση 43 ανδριάντων Ολυμπιονικών και την ομαδοποίησή τους, μέσω πληροφοριών από τις σωζόμενες βάσεις, επιγραφές ή αρχαίες πηγές, σχετικά με τον αναθέτη του μνημείου. Αρχικά, η ομάδα των ανδριάντων διαχωρίζεται σε τρεις κατηγορίες: ανδριάντες με αναθέτες τους ίδιους τους νικητές, ανδριάντες με αναθέτες άλλα πρόσωπα (π.χ. συγγενικά πρόσωπα, πόλεις ή ιδιώτες) και θραύσματα βάσεων που φαίνεται να αναφέρεται ο αναθέτης χωρίς να γνωρίζουμε την ταυτότητά του. Στο πρώτο μέρος της εργασίας παραδίδονται σε κάθε κατηγορία ιστορικά και αθλητικά στοιχεία για τον επιμέρους αθλητή. Το δεύτερο μέρος της μελέτης περιλαμβάνει χρονολογικό σχολιασμό και μελέτη των υπό εξέταση σωζόμενων βάσεων βάσει των επιγραφών και των αρχαίων πηγών. Στο τρίτο μέρος παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της μελέτης.

Παρομοίως, δομείται και ο κατάλογος στο τέλος της παρούσας εργασίας, ο οποίος περιλαμβάνει περιεκτικά τα στοιχεία που αφορούν τον Ολυμπιονίκη και τα στοιχεία που αφορούν την επιγραφή, όπου αυτή σώζεται, που έφερε η βάση του⁵. Ο κατάλογος δε μπορεί να θεωρηθεί εξαντλητικός, ωστόσο περιλαμβάνει τα πιο σημαντικά στοιχεία για κάθε Ολυμπιονίκη της παρούσας μελέτης.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι αξιοποιήθηκε όλη η σχετική βιβλιογραφία δίνοντας έμφαση στα κάτωθι: Dittenberger W.-Purgold K. (1896) «*Die Inschriften von Olympia*», Σταμπολίδης Ν.-Τασούλας Γ. (2004) «*Ολυμπιονίκες της Αρχαιότητας*», Hermann H.V. (1988) «*Die Siegerstauen von Olympia*», Kansteiner et al. (2014) «*Der neue Overbeck: die antiken Schriftquellen zu den bildenden Künsten der Griechen*» και στη Διπλωματική εργασία Ποιμενίδου Ε. (2008), «*Βάσεις ανδριάντων αθλητών από την Ολυμπία*».

⁵ Πρέπει να επισημανθεί ότι στον τελικό Κατάλογο περιέχεται Αρ. Ευρ. του Αρχαιολογικού Μουσείου Ολυμπίας για ορισμένες βάσεις που εκτίθενται στο μουσείο. Για τις υπόλοιπες αναφέρεται ως Αρ. Ευρ., ο αριθμός που αναφέρεται στους Dittenberger – Purgold 1896, οι οποίοι δίνουν τον αριθμό της *in situ* καταγραφής.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

α) *Πρώιμα και όψιμα αγάλματα αθλητών στην Ολυμπία*

Ο θεσμός των Ολυμπιακών αγώνων έχει τις απαρχές του στο 776 π.Χ. με τη διενέργεια της πρώτης Ολυμπιάδας και διήρκεσε ως θεσμός 1.169 χρόνια, ως το 393 μ.Χ. (293^η Ολυμπιάδα, η τελευταία του αρχαίου κόσμου).

Η συνήθεια ανίδρυσης του αγάλματος του Ολυμπιονίκη αθλητή στην Ολυμπία δε γνωρίζουμε με ακρίβεια πότε καθιερώνεται. Ο αρχαιότερος ανδριάντας Ολυμπιονίκη, ήταν πιθανότατα αυτός του Λάκωνα Ευτελίδου που νίκησε στο πένταθλο και την πυγμαχία παιδών (38^η Ολυμπιάδα, 628 π.Χ.). Ο Πausανίας (6.15.8) είδε το εν λόγω άγαλμα και το περιγράφει ως «*ἀρχαία εἰκόνα*», ο ίδιος όμως αναφέρει (6.18.7) ότι οι πρώτοι ανδριάντες Ολυμπιονικών αθλητών στην Άλτι ήταν αυτός του Πραξιδάμαντος από την Αίγινα που νίκησε στην πυγμαχία (59^η Ολυμπιάδα, 544 π.Χ.) και του Ρηξίβιου από τους Οπουντίους Λοκρούς που νίκησε στο παγκράτιο (61^η Ολυμπιάδα, 536 π.Χ.), με τους δυο ανδριάντες να είναι ξύλινοι, ο πρώτος από κυπαρίσσι και ο δεύτερος από ξύλο συκιάς. Αμφιβολίες υπάρχουν σχετικά με την χρονολογία ανάθεσης αυτών των αγαλμάτων, διότι εάν ανατέθηκαν στην εποχή της νίκης τους θα είχαν παραμείνει στην ύπαιθρο πάνω από 700 χρόνια μέχρι να τα δει ο Πausανίας, κάτι που δημιουργεί αμφιβολίες σχετικά με την εποχή κατασκευής τους⁶.

Οι πρώτες γλυπτές απεικονίσεις των Ολυμπιονικών αθλητών εμφανίζονται στην Ολυμπία στο β' μισό του 6^{ου} αιώνα π.Χ., ενώ από το τέλος του 6^{ου} αι. π.Χ. τα αγάλματα στην ιερά Άλτι αυξάνονται σταδιακά λόγω της άνθισης της χαλκοπλαστικής· άλλωστε γνωρίζουμε ότι τα περισσότερα αγάλματα ήταν χάλκινα⁷.

Το τελευταίο βεβαιωμένο άγαλμα αθλητή που ανιδρύθηκε στην Ολυμπία χρονολογείται στα μέσα του 3^{ου} αι. μ.Χ. και πρόκειται για τον ανδριάντα του Βαλέριου του Εκλεκτού⁸, του οποίου έχει βρεθεί το ενεπίγραφο βάθρο με την τελευταία νίκη του να χρονολογείται το 261 μ.Χ. Η ανίδρυση ανδριάντων Ολυμπιονικών δε φαίνεται να συνεχίζεται μετά την καταστροφική εισβολή των Ερούλων (267 μ.Χ.)⁹.

β) *Χρονολόγηση επιγραφών*

Δεδομένου ότι κανένα από τα αγάλματα που άλλοτε εδράζονταν στις υπό εξέταση βάσεις δε μας σώζεται, σημαντικά στοιχεία για τη χρονολόγησή τους μας δίνουν οι επιγραφές που φέρουν τα βάθρα, αλλά και οι πληροφορίες που αντλούμε από τις πηγές (Pausanias, Pindaros και Papyrus Oxyrhynchus 222). Στη παρούσα μελέτη των 43

⁶ Herrmann 1988, 120, 139 σημ. 8-9. Καλτσάς 2004, 84.

⁷ Mallwitz 1972, 55-57. Herrmann 1988, 140.

⁸ Dittenberger - Purgold 1896, 353-358, αρ. 242-243.

⁹ Herrmann 1988, 120, 139 σημ.10. Το 393 μ.Χ. ο Θεοδόσιος Α' καταργεί τους Ολυμπιακούς αγώνες.

ανδριάντων μας είναι γνωστές μόνο οι 19 επιγραφές και η ανάγλυφη βάση του Πολυδάμαντος που δε φέρει επιγραφή.

Συγκεκριμένα, ο προσδιορισμός της χρονιάς νίκης του αθλητή, οι νίκες του αθλητή σε άλλους πανελλήνιους αγώνες, επιγραφικά στοιχεία (αλφάβητο, γενικό στυλ), οι υπογραφές των καλλιτεχνών, ακόμα και ιστορικά στοιχεία τα οποία εξάγονται από τα επιγράμματα των επιγραφών μπορούν να αποτελέσουν τους κύριους άξονες για την χρονολόγηση αυτών των μνημείων μιας και δε σώζονται καθόλου αγάλματα, τα οποία θα μας έδιναν την ακριβή χρονολόγηση αυτών.

Αξίζει να αναφέρουμε πως η χρονιά νίκης του αθλητή αποτελεί απλά και μόνο ένα *terminus post quem*, διότι αρκετές φορές δεν συμπίπτει με το χρόνο ανίδρυσης του ανδριάντα του αθλητή, όπως θα δούμε αναλυτικότερα παρακάτω. Ακόμα, μεγαλύτερη δυσκολία ως προς την ακριβή χρονολόγηση, αποτελεί αρκετές φορές και η μεταγενέστερη ανανέωση των αρχικών επιγραφών ή ακόμα και των ίδιων των βάσεων των ανδριάντων. Μέσω των υπογραφών των καλλιτεχνών προσδιορίζουμε τη καλλιτεχνική δράση των γλυπτών, άρα προσδιορίζουμε περισσότερο και τα χρονολογικά όρια ένταξης του έργου, παρά τη χρονιά ανίδρυσής του¹⁰.

γ) Χρονολογικό πλαίσιο μελέτης

Σε αυτό το σημείο σκόπιμο είναι να ορίσουμε και το χρονολογικό πλαίσιο της παρούσας μελέτης, κατά την οποία θα εξεταστούν οι 43 ανδριάντες. Πρόκειται για ανδριάντες για τους οποίους έχουμε πληροφορίες για τον αναθέτη του μνημείου (είτε πρόκειται για τους ίδιους τους αθλητές, είτε για συγγενικά ή άλλα πρόσωπα). Ο πρώτος Ολυμπιονίκης για τον οποίο ανατέθηκε ανδριάντας είναι ο Αχαιός Οιβώτας (βλ. κατάλ. Β-1), ο οποίος αν και στέφθηκε ολυμπιονίκης το 756 π.Χ., η ανάθεση του ανδριάντα του έγινε το 456 π.Χ. από τους συμπατριώτες του, ενώ ο Θεοπρόπος (βλ. κατάλ. Β-25) αποτελεί χρονολογικά την τελευταία ανάθεση της παρούσας μελέτης· στέφθηκε νικητής το 193 μ.Χ.

¹⁰ Dittenberger - Purgold 1896, 237. Amandry 1957, 63 κ.ε. Herrmann 1988, 123-125, 141 σημ.26. Ποιμενίδου 2008, 9.

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Α. ΑΝΔΡΙΑΝΤΕΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΥΣ

Στη πρώτη κατηγορία του καταλόγου θα αναφερθούμε στους αθλητές που ανέθεσαν οι ίδιοι τον ανδριάντα τους στο ιερό της Ολυμπίας. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν 15 Ολυμπιονίκες, των οποίων οι νίκες ανάγονται χρονικά από το 540 π.Χ. – 272 π.Χ. Οι περιπτώσεις των αθλητών οι οποίοι ανέθεσαν οι ίδιοι τον ανδριάντα τους συναντώνται κυρίως σε μνημεία ιππικών νικών. Η παράθεση των αθλητών αυτής της κατηγορίας, αλλά και των άλλων δυο που θα ακολουθήσουν, γίνεται χρονολογικά και εμπλουτίζεται με ιστορικές πληροφορίες της ζωής και της αθλητικής σταδιοδρομίας των νικητών, περιλαμβάνοντας και μυθολογικά στοιχεία που τους αποδίδονται.

Πρώτος στην κατηγορία αυτή είναι ο **Μίλων** (βλ. κατάλ. Α-1), γιος του Διοτίμου, όπου κατά την 60η Ολυμπιάδα (540 π.Χ.) στέφθηκε ολυμπιονίκης στο αγώνισμα της πάλης στην κατηγορία παιδών. Επιπροσθέτως, με διαδοχικές νίκες σε αγώνες, αναδείχθηκε πέντε φορές *περιοδονίκης*, νικώντας έξι φορές στα Πύθια, δέκα στα Ίσθμια και εννέα στα Νέμεα. Από ένα επίγραμμα, ίσως του Σιμωνίδη, προκύπτει ότι ο Μίλων στέφθηκε επτά φορές ολυμπιονίκης χωρίς να πέσει ποτέ στα γόνατα. Μαρτυρείται ακόμα ότι ο ίδιος έφερε και έστησε τον ανδριάντα του στην ιερά Άλτι της Ολυμπίας. Πολλές φήμες γεννήθηκαν για τη μυϊκή του δύναμη: ο Πανσανίας (6.14.7) αναφέρει ότι ο αθλητής συνήθιζε να δένει σκοινιά στο μέτωπό του και κατόπιν να κρατάει την αναπνοή του μέχρι να σπάσουν τα σκοινιά από τις φουσκωμένες φλέβες του, ακόμα αναφέρεται πως μετέφερε έναν ταύρο στους ώμους του, τον οποίο μετά από εκτενή περιφορά στο στάδιο της Ολυμπίας, τον έσφαξε και τον έφαγε¹¹.

Ο Μίλων ήταν μαθητής και γαμπρός του φιλοσόφου Πυθαγόρα (στο σπίτι του φιλοξενήθηκε το πυθαγόρειο συνέδριο) και, επιπροσθέτως, ιερέας της Ήρας Λακινίας. Κάποιοι τον θεωρούσαν προσωποποίηση του Ηρακλή και με τα σύμβολα του ήρωα (λεοντή και ρόπαλο) και τα ολυμπιακά του στεφάνια οδήγησε ως στρατηγός τους συμπολίτες του στην μάχη εναντίον της Σύβαρης, καταστρέφοντάς την το 510 π.Χ. Ο θάνατός του στην πατρίδα του τον Κρότωνα, ήταν τραγικός · καθώς στη προσπάθειά του να αφαιρέσει κάποιες σφήνες από τον κορμό ενός δέντρου, εγκλωβίστηκαν τα χέρια του στη σχισμή και όντας ακινητοποιημένος, κατασπαράχθηκε από μια αγέλη λύκων¹².

Δεύτερος, στην ίδια κατηγορία είναι ο **Κλεοσθένης** (βλ. κατάλ. Α-2), ο οποίος ήταν γιος του Πόντιδος, νικητής το έτος 516 π.Χ. στο αγώνισμα της αρματοδρομίας με τέθριππο. Ο Περιηγητής αναφέρει, ότι αυτός ήταν ο πρώτος εκτροφέας αλόγων του οποίου ανιδρύθηκε άγαλμα, το οποίο στέκονταν δίπλα στα αγάλματα των νικηφόρων

¹¹ Πανσ., 6.14.5-7. Σταμπολίδης-Τασούλας 2004, 238.

¹² Πανσ., 6.14.5. Διοδ. Σικ., 12.9. RE, λ. Milon, στ.1672. Hyde 1921, 106-108. Moretti 1957, 72-76 αρ.115, 122, 126, 133, 139. Herrmann 1988, 168 αρ.136. Miller 2004, 160-161. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 238.

αλόγων και του ηνιόχου. Επίσης, ο ίδιος αναφέρει ότι αναγράφονταν και τα ονόματα των αλόγων: οι ζύγιοι ίπποι ονομάζονταν Φοίνιξ και Κόραξ (με τον πρώτο να είναι ένα καστανοκόκκινο και τον δεύτερο ένα μαύρο άτι) και οι δυο σειραφόροι ονομάζονταν Κνακίας και Σάμος¹³.

Στη συνέχεια συναντάται ο **Παντάρης** (βλ. κατάλ. Α-3), ο οποίος ήταν γιος του Μενεκράτους. Στην Ολυμπία έχει εντοπιστεί χάλκινο έλασμα με επιγραφή πάνω σε μια μικρή πλίνθο, στην οποία στηριζόταν ένα μικρό αγαλματίδιο αφιέρωμα στο Δία της Ολυμπίας από τον Παντάρη (*εικ. 3α-3β*). Ήταν ο πρώτος «πρίγκιπας» της Σικελίας που νίκησε στον αγώνα, με την αρχαιότερη ηρωική παράδοση: στην αρματοδρομία με τέθριππο (512 ή 508 π.Χ.)· έκτοτε οι ηνιόχοι των σικελικών τυράννων κυριάρχησαν σε όλους τους πανελλήνιους αγώνες. Μία ενεπίγραφη κύλιξ από τη Γέλα, με το όνομα *Παντάρης* όπου βάσει των γραμμμάτων της χρονολογείται την ίδια περίοδο, πιθανόν να ανήκε στον ολυμπιονίκη. Οι γιοι του Παντάρους, Κλέανδρος και Ιπποκράτης, τον διαδέχθηκαν στην τυραννία της Γέλας το διάστημα 505-498 π.Χ. και 498-491, αντιστοίχως¹⁴.

Πολύ σημαντική είναι η ανεύρεση της βάσης του **Γέλωνος** (βλ. κατάλ. Α-4), γιου του Δεινομένου και απόγονου του ιερατικού γένους του Τηλίνου. Αρχικά, διετέλεσε ίππαρχος του τυράννου της Γέλας, Ιπποκράτη και μετά τη δολοφονία του τελευταίου (491 π.Χ.) ανέλαβε την εξουσία με στόχο να δημιουργήσει ελληνικό βασίλειο στη Σικελία. Το 488 π.Χ. έγινε διάσημος για την ολυμπιακή νίκη του σε ιππικούς αγώνες και για αυτή τη νίκη ανέθεσε το χάλκινο ανδριάντα του, ο οποίος φιλοτεχνήθηκε από τον Αιγινήτη γλύπτη Γλαυκία και στήθηκε στην ιερά Άλι (εικ. 4α-4β).

Το 485 π.Χ., παρέδωσε τη διακυβέρνηση της Γέλας στον αδελφό του Ιέρωνα, ενώ ο ίδιος έγινε τύραννος των Συρακουσών μέχρι το θάνατό του το 478 π.Χ., ενώ κατά τη διάρκεια της τυραννίας του Γέλωνος οι Συρακούσες γνώρισαν μεγάλη ακμή. Η περσική εκστρατεία στην Ελλάδα το 480 π.Χ., συνέπεσε παράλληλα με την εισβολή των Καρχηδονίων στην Σικελία. Χαρακτηριστικά ο Ηρόδοτος (7.166.1) αναφέρει ότι τη μέρα που ο Θεμιστοκλής ταπεινώνει τους Πέρσες στην ναυμαχία της Σαλαμίνας, ο Γέλων νίκησε τους Καρχηδονίους στη μάχη της Ίμερας. Ο Πίνδαρος στον 1ο Πυθιόνικο ύμνο του εξύμνησε την προσωπικότητα του Γέλωνος και την νίκη στη μάχη της Ίμερας. Μετά τη μάχη ο Γέλων αφιέρωσε στην Ολυμπία το θησαυρό των Συρακουσίων, με ένα άγαλμα του Διός μεγάλων διαστάσεων, ενώ συνεχώς επιδείκνυε τον πλούτο του με ακριβά αναθήματα στα ιερά, όπως η ανάθεση του χρυσού τρίποδα στους Δελφούς¹⁵.

¹³ Πaus. 6.10.6. RE, λ. Kleosthenes, αρ.2, στ.806. Hyde 1921, 266. Moretti 1957, 76-77 αρ.141. Herrmann 1988, 163 αρ.102. Κεφαλίδου 1996, 95. Σταμπολίδης- Τασούλας 2004, 159. Kansteiner et al. 2014, 460, αρ.2.

¹⁴ Dittenberger -Purgold 1896, 241-244, αρ.142. Hyde 1921, 354-355. Moretti 1957, 78, αρ.151. Herrmann 1988, 177, αρ.1. Πνεύμα και Σώμα 1989, αρ.111. Σταμπολίδης- Τασούλας 2004, 230.

¹⁵ Πaus. 6.9.4. Dittenberger - Purgold 1896, 243-248, αρ.143. Hyde 1921, 266. Moretti 1957, 84 αρ.185. Παπαχατζής 1979, 344 με σημ. 5 και 345 με σημ. 1. Herrmann 1988, 161, αρ.931. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 230.

Όσον αφορά το κείμενο της αρχικής επιγραφής, με την περιγραφή του Πausανία και την υπογραφή του καλλιτέχνη οι ερευνητές συμπλήρωσαν σωστά την επιγραφή (για την επιγραφή, βλ. κατάλ. Α-4). Η επιγραφή χρονολογείται με ακρίβεια μετά το 488 π.Χ. και πριν το 485 π.Χ. Σύμφωνα με τους Dittenberger-Purgold, η συνύπαρξη των δυο διαφορετικών σ δεν είναι τυχαία, ίσως υποδηλώνει το μεταβατικό στάδιο της Σικελικής και ειδικότερα της Γελώας γραφής.

Σχετικά με τη μορφή της υπόλοιπης βάσης, οι ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι σωζόμενοι λίθοι εδράζονταν πάνω σε αναβαθμούς (εικ.5), με τον Weil¹⁶ να είχε υποθέσει πως πρόκειται για τμήματα βάσης που στήριζαν το άρμα του Γέλωνος, το οποίο αναφέρει ο Πausανίας. Ο Περιηγητής περιγράφει το μνημείο, αλλά δεν δέχεται ως ιδρυτή το Γελώο τύραννο αλλά κάποιον ιδιώτη με το ίδιο όνομα, διότι θεωρεί πως ο Γέλων εγκαταστάθηκε στις Συρακούσες στο δεύτερο έτος της 72^{ης} Ολυμπιάδας (491 π.Χ.) ενώ η νίκη του έγινε την 73^η Ολυμπιάδα (488 π.Χ.)· ως εκ τούτου, πιστεύει πως έπρεπε να υπογράψει ως Συρακούσιος κι όχι ως Γελώος¹⁷.

Αλλά και ως προς τη θέση του μνημείου μέσα στην Άλι ο Πausανίας δεν την αναφέρει ξεκάθαρα, όμως όλοι οι ερευνητές συμφωνούν ως προς τη προνομιακή αρχική θέση του μνημείου. Το μνημείο πρέπει να βρισκόταν κοντά στην ανατολική πρόσοψη του ναού του Διός, μέχρι τα τέλη του 3^{ου} αι. μ.Χ., με την εποχή απομάκρυνσης των λίθων από την αρχική τους θέση να μην είναι γνωστή¹⁸.

Επόμενος αθλητής είναι ο **Εύθυμος** (βλ. κατάλ. Α-5), γιος του Αστυκλέους. Στέφθηκε ολυμπιονίκης σε τρεις Ολυμπιάδες, μολονότι κατά την 75η Ολυμπιάδα (480 π.Χ.). Ο Πausανίας (6.6.5-6) μας πληροφορεί ότι ο Εύθυμος, ηττήθηκε από τον Θάσιο αθλητή Θεαγένη, στον οποίο οι Ελλανοδίκες επέβαλαν πρόστιμο ενός ταλάντου, διότι θεώρησαν ότι ο Θεαγένης έλαβε μέρος στον αγώνα για να ταπεινώσει τον Εύθυμο. Ο χαλκουργός Πυθαγόρας από το Ρήγιο και καταγωγή από τη Σάμο είχε φιλοτεχνήσει δυο ανδριάντες του Λοκρού πυγμάχου, ο ένας εκ των οποίων είχε στηθεί στην πατρίδα του και ο άλλος στην ιερά Άλι της Ολυμπίας (εικ.6)¹⁹.

Ο Εύθυμος, σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές, ήταν μέλος της αριστοκρατικής τάξης των Επιζεφύριων Λοκρών, έτσι στα στρατιωτικά γεγονότα της πατρίδας του είχε ενεργό ρόλο. Η Τεμέσα της Λευκανίας τον λάτρευε ως ήρωα για τη βοήθεια του στην απελευθέρωση της πόλης από το δαίμονα Πολίτη, στον οποίο η πόλη κατέβαλε ως φόρο κάθε χρόνο μια παρθένα. Αυτός ο θρύλος δείχνει πως ένας διάσημος αθλητής κατάφερε να γίνει ήρωας ενός μύθου στα μάτια των συμπολιτών του, προκειμένου να δικαιολογηθεί μια στρατιωτική ενέργεια που έγινε με σκοπό να καθυποτάξει μια τοπική κοινότητα προς όφελος της αποικίας των Λοκρών. Ο Πλίνιος (*Nat. Hist.* 7,152) αναφέρει ότι ο Εύθυμος καθαγιάστηκε κατόπιν χρησμού που δόθηκε από το δελφικό μαντείο, αν και ήταν ακόμη ζωντανός. Από τον Αιλιανό (*Ποικ. Ιστ.* 8.18) και τον Πausανία (6.6.4-11) μαθαίνουμε ότι εξαφανίστηκε σε μεγάλη ηλικία και κάτω από

¹⁶ Kirchhoff (1878) AZ, 36, 142.

¹⁷ Βλ. Παπαχατζής 1989, 344 σημ.5 & 345, σημ.1. Ποιμενίδου 2008, 27.

¹⁸ Eckstein 1969, 60.

¹⁹ Σταμπολίδης-Τασούλας 2004, 239.

ανεξήγητες συνθήκες κοντά στον ποταμό Καίκινο, ο οποίος θεωρούνταν πατέρας του Ευθύμου σύμφωνα με το μύθο. Μετά το θάνατό του τον λάτρεψαν ως ποτάμια θεότητα δίνοντάς του τα χαρακτηριστικά ενός ανδροπρόσωπου ταύρου. Η ηρωική λατρεία που δέχτηκε ο Ευθύμος ως θνητός έφθασε τα όρια της ύβρεως με αποτέλεσμα τη θεϊκή οργή μιας και, σύμφωνα με την παράδοση, τα αγάλματά του (στους Λοκρούς και στην Ολυμπία) κατακεραυνώθηκαν την ίδια ημέρα²⁰.

Αν και η επιγραφή σώζεται ακέραια (εικ. 7-9), φαίνεται πως δεν ήταν αυτή η αρχική μορφή της. Η αλλαγή από το «...ένίκων» στο «...δ' έστησεν», οδήγησε τους μελετητές στο συμπέρασμα ότι δεν αναφερόταν αρχικά ο Ευθύμος ως ιδρυτής του μνημείου. Ο Röhl υπέθεσε πως η πατρίδα του ή ο πατέρας του Ευθύμου ήταν ο αρχικός ιδρυτής, ίσως όμως η επιθυμία της πόλης να απαλλαγεί από τα έξοδα ή ο αφνίδιος θάνατος του πατέρα του να άλλαξαν τον αρχικό ιδρυτή και να ανέλαβε ο ίδιος τα έξοδα ανίδρυσης του ανδριάντα του²¹.

Ο **Εργοτέλης** (βλ. κατάλ. Α-6) ήταν γιος του Φιλάνωρος και γεννήθηκε στην Κνωσό της Κρήτης, σε μικρή όμως ηλικία εξορίστηκε με την οικογένειά του και κατέφυγε στην Ίμερα της Σικελίας. Υμνήθηκε από τον Πίνδαρο στη 12η Ωδή του κατά τη διεξαγωγή της 77^{ης} Ολυμπιάδας. Στην χάλκινη πινακίδα επάνω στο βάθρο του αγάλματός του – την οποία είδε ο Πausανίας – δηλώνονταν οι διπλές νίκες του στους ολυμπιακούς αγώνες (μεταξύ 472 και 464 π.Χ.) και άλλες τόσες στα Πύθια, στα Ίσθμια και στα Νέμεια. Η ανάδειξή του σε *περιοδονίκη* τον κατέταξε στους ελάχιστους αθλητές που νίκησαν και στους τέσσερις πανελλήνιους αγώνες²².

Ο **Κυνίσκος** (βλ. κατάλ. Α-7) ήταν γιος του Κυνίσκου και στέφθηκε ολυμπιονίκης στο αγώνισμα της πυγμής. Ο Pausanias αναφέρει ότι ο ανδριάντας του στην Ολυμπία ήταν έργο του Πολυκλείτου «...έποίησε Πολύκλειτος την εικόνα», -ίσως αντλεί αυτή την πληροφορία από μια άλλη επιγραφή στο πρόσθιο τμήμα της βάσης που σήμερα δε σώζεται- και απέδιδε τον αθλητή σε στάση ανάπαυσης. Σώζεται η βάση και το συνοδευτικό επίγραμμα (εικ. 10-13), ενώ το πιστότερο αντίγραφο του πολυκλείτειου ανδριάντα του Κυνίσκου θεωρείται ο λεγόμενος *έφηβος* «Westmacott» που βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο²³. Αν και στο επίγραμμα δεν αναφέρεται κάτι σχετικά με τη νίκη του Κυνίσκου στη κατηγορία παιδών, ίσως ο Pausanias το συμπέρανε από τον τρόπο απόδοσης του ίδιου του ανδριάντα. Η βάση του ανδριάντα του, διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες χάρη στο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της που είναι το προφίλ που

²⁰ Dittenberger-Purgold 1896, 247-250, αρ. 144. Hyde 1921, 35, 364 αρ.9. Moretti 1953, 31, αρ.13. Moretti 1957, 191 αρ. 86, 89-90 αρ.214, 91 αρ.227. Herrmann 1988, 157, αρ.59. Miller 2004, 162-163. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 239.

²¹ Κατά τον Röhl 1882, 108, αρ. 388 (όπ. αναφέρεται στη Ποιμενίδου, 2008)

²² Paus. 6.4.11. RE, λ. Ergotelis, αρ.3, στ. 436. Moretti 1957, 91, αρ.224 και 94 αρ.251. Herrmann 1988, 156, αρ. 49. Σταμπολίδης- Τασούλας 2004, 231.

²³ Paus. 6.4.11. Dittenberger-Purgold 1896, 255-258, αρ.149. Moretti 1953, 32-33, αρ.14. Moretti 1957, 97, αρ.265. Παπαχατζής 1979, βιβλ. 6, 336 σημ. 1. Herrmann 1988, 155, αρ.48. Σταμπολίδης- Τασούλας 2004, 92.

φέρει, καθόσον κατά τον 6^ο έως τον 4^ο αι. π.Χ. η συνήθης εικόνα των βάσεων είναι απλοί λειασμένοι λίθοι²⁴.

Ο **Λυκίνος** (βλ. κατάλ. Α-8) αναφέρεται στον πάπυρο της Οξυρύγχου 222, ως νικητής στην οπλιτοδρομία της 83^{ης} Ολυμπιάδας (το έτος 448 π.Χ.). Οι ερευνητές τον έχουν ταυτίσει με έναν συνονόματο Σπαρτιάτη που αργότερα (ίσως το 432 π.Χ. -87^η Ολυμπιάδα) στέφθηκε νικητής στην αρματοδρομία με τέθριππο. Ο Πausanίας αναφέρεται σε δυο ανδριάντες του αθλητή στην Ολυμπία τους οποίους είχε φιλοτεχνήσει ο Μύρων. Η ύπαρξη των δυο ανδριάντων θα μπορούσε να δικαιολογήσει την ταύτιση δυο προσώπων, αφού το ένα άγαλμα θα είχε ανατεθεί από τον Λύκινο για την νίκη του στην οπλιτοδρομία και το άλλο στην αρματοδρομία²⁵.

Η βάση της επόμενης αθλητικής ανάθεσης, συνηθέστερα συνδέεται με το μικρότερο γιο του Ρόδιου Ολυμπιονίκη Διαγόρα (βλ. κατάλ. Β-6), τον **Δωριέα** (βλ. κατάλ. Α-9). Ο Δωριεύς υπήρξε και *περιοδονίκης* με 4 νίκες στα Πύθια, 7 στα Νέμεα και 8 στα Ίσθμια. Το άγαλμά του στην Ολυμπία βρισκόταν μαζί με τα υπόλοιπα αγάλματα των Διαγοριδών στο χώρο της Άλτεως. Σύμφωνα με τον Πausanία, ο Δωριεύς έγινε αρχηγός του αντιαθηναϊκού κόμματος της Ρόδου και στο τέλος του 5^{ου} αι. π.Χ. συμμετείχε σε κίνηση που οδήγησε στην αποσκίρτηση του νησιού από την Αθήνα. Πολέμησε με 14 πλοία εναντίον του αθηναϊκού στόλου, παρότι συνελήφθη κατάφερε να διαφύγει της εκτελέσεως²⁶.

Η συγκεκριμένη βάση (*εικ.14*) ωστόσο έχει αποτελέσει αντικείμενο διαφωνιών μεταξύ των μελετητών ως προς τον προσδιορισμό της ταυτότητας του ανδριάντα από τον οποίο προέρχεται. Αν και δεν σώζεται το όνομα του νικητή, οι πολυάριθμες νίκες που φέρει η σωζόμενη επιγραφή υποδεικνύουν έναν ξακουστό αθλητή στην πυγμή και στο παγκράτιο, τον οποίο δε θα μπορούσε να παραλείψει ο Πausanίας στις περιγραφές του. Σύμφωνα με τις περιγραφές του Πausanία, δυο μπορούσαν να είναι αυτοί οι φημισμένοι αθλητές, ένας ο Δωριεύς ο Ρόδιος²⁷ και δεύτερος ο φημισμένος Θεαγένης²⁸, γιος του Τιμοσθένου από τη Θάσο.

²⁴ Purgold 1882, AZ 40, 192, αρ.436. Dittenberger-Purgold 1896, 258, αρ.149. Ποιμενίδου 2008, 35.

²⁵ Πaus. 6.2.1. RE, λ. Lykinos, αρ.4, στ. 2292. Moretti 1957, 102 αρ. 304, 106 αρ.324. Herrmann 1988, 152 αρ.12. Σταμπολίδης-Τασούλας 2004, 126.

²⁶ Ξενοφ., *Ελλην.*, 1.5.19. Πaus., 6.7.4. RE, λ. Dorieus, αρ.4, στ.1560-1561. Hyde 1921, 355. Moretti 1953, 57-60, αρ.23. Moretti 1957, 105, αρ.322. Σταμπολίδης-Τασούλας 2004, 171.

²⁷ Dittenberger-Purgold 1896, 263-266, ισχυρίζονται πως η βάση ανήκει στο Δωριέα.

²⁸ Πaus.6.11.2-9. Ο Θεαγένης αναδείχθηκε δυο φορές Ολυμπιονίκης: το 480 π.Χ. νίκησε τον Εύθυμο και το 476 π.Χ. νίκησε στο παγκράτιο. Σύμφωνα με τον Πausanία το χάλκινο άγαλμα του αθλητή στην Ολυμπία ήταν έργο του γλύπτη Γλαυκία, ενώ χάλκινο άγαλμα του υπήρχε και στους Δελφούς. Από την επιγραφή του αγάλματος στους Δελφούς πληροφορούμαστε για ότι είχε αναδειχθεί νικητής και σε άλλους αγώνες όπως στα Πύθια (3 φορές), στα Ίσθμια (10 φορές) και στα Νέμεα (9 φορές). Ο Πausanίας αναφέρει πως οι Θάσιοι μετά το θάνατό του έστησαν άγαλμα, όμως κάποιος αντίπαλός του Θεαγένη το μαστίγωνε κάθε βράδυ. Κάποια στιγμή το άγαλμα έπεσε και τον σκότωσε. Το άγαλμα καταδικάστηκε σε εξορία και πετάχτηκε στη θάλασσα ώσπου το μαντείο το Δελφών χρησιμοποίησε την επαναφορά του. Από τότε οι Θάσιοι πρόσφεραν θυσίες στο άγαλμα και τιμούσαν το Θεαγένη ως θεράποντα θεό. Βλ. περισσότερα: Hyde 1921,364. Moretti 1957, 88 αρ.201. Poliakoff 1987, 121-122. Herrmann 1988,163 αρ.107. Σταμπολίδης-Τασούλας 2004, 165.

Οι μελετητές που τάχθηκαν υπέρ της σύνδεσης της συγκεκριμένης βάσης με τον Θεαγένη βασίστηκαν στον τόπο εύρεσης της βάσης και στην περιγραφή της από τον Πausανία²⁹. Άλλα στοιχεία στα οποία βασίστηκαν σχετίζονται με την επιφάνεια που καλύπτει η επιγραφή, βάσει της οποίας κατανέμονται οι πολυάριθμες νίκες του Θεαγένη, σύμφωνα με τις περιγραφές του Πausανία³⁰. Συγκεκριμένα, ο Treu υποστήριξε πως στην επιφάνεια της επιγραφής ο εναπομένον ελεύθερος χώρος θα μπορούσε να περιέχει και τις υπόλοιπες νίκες του αθλητή που λείπουν. Εκτός από τον τόπο εύρεσης της βάσης και τον αριθμό των νικών που οδηγούν στη σύνδεση με τον Θεαγένη, η άποψη του Treu στηρίχθηκε και στον ιωνικό χαρακτήρα της επιγραφής³¹.

Στην αντίθετη πλευρά κινούνται οι μελετητές που συνδέουν τη βάση με τον Ολυμπιονίκη Δωριέα, με τον Foucart³² συγκεκριμένα να διαφωνεί με τον τρόπο διάταξης των νικών που προτείνει ο Treu. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνει ο Foucart σε ένα στοιχείο που δεν σχολιάζεται καθόλου από τον Treu· η λέξη *ἀκονιτεί*, η οποία αναφέρεται τόσο από τον ίδιο τον Πausανία όσο και στην ίδια την επιγραφή (βλ. καταλ. Α-9). Ο Πausανίας αναφέρεται δυο φορές μόνο σε νίκη αθλητών *ἀκονιτεί*: η πρώτη περίπτωση αφορά το Δωριέα στα Πύθια (6.7.4) και η δεύτερη αφορά το Δρομέα από τη Μαντίνεια στην Ολυμπία (6.11.4). Ωστόσο, ο Moretti δεν πείθεται με αυτό το επιχείρημα, καθώς υποστηρίζει ότι βάσει άλλης επιγραφής από τους Δελφούς (IG XII 8, S.VIII) πληροφορούμαστε για την *ἀκονιτεί* νίκη του Θεαγένη. Ο Moretti σημειώνει ακόμη πως η επιγραφή της Ολυμπίας αναφέρεται σε αθλητή που ήταν πυγμάχος, αλλά και παγκρατιαστής, χαρακτηριστικά που συνάδουν μόνο με το Θεαγένη καθότι για το Δωριέα μας είναι γνωστή η συμμετοχή του μόνο σε αγώνες παγκρατίου³³.

Σύμφωνα με τους Dittenberger - Purgold, η ίδρυση του μνημείου του Δωριέως στην Ολυμπία τοποθετείται λίγο μετά τις νίκες του στις τρεις συνεχόμενες Ολυμπιάδες (432, 428 και 424 π.Χ.) ως επίλογος των αθλητικών επιτευγμάτων του. Λόγω της εξορίας του Δωριέως από τους Ρόδιους και της μετοίκησης του στους Θούριους της Ιταλίας³⁴, εξετάζεται το ενδεχόμενο ο ίδιος να ανέθεσε τον ανδριάντα του ως Θούριος και όχι ως Ρόδιος, με αφορμή και την αναφορά του Πausανία (6.7.4) βάσει της οποίας ο Δωριεύς και ο ανιψιός του Πεισίρροδος συμμετείχαν στους αγώνες ως Θούριοι. Ωστόσο, βάσει των γεγονότων όπως τα περιγράφει ο Ξενοφών η χρονολογία της εξορίας του

²⁹ Η θέση εύρεσης της βάσης, η οποία σύμφωνα με κάποιους μελετητές συνδέεται με τον ανδριάντα του Θεαγένη, βρέθηκε κοντά στο Ν τμήμα του βυζαντινού Α τείχους, εκεί όπου και ο Πausανίας περιγράφει πως είχε δει το άγαλμα του Θεαγένη. Βλ. σχετικά: Treu AZ 37, 1879, 212-213 αρ.87.

³⁰ Treu AZ 37, 1879, 212-213 αρ.87.

³¹ Ο Treu AZ 37, 1879, 212-213 αρ.87, σημειώνει πως η χρήση της ιωνικής διαλέκτου στην επιγραφή δείχνει ότι το ιωνικό αλφάβητο είχε υιοθετηθεί από τη Θάσο ήδη από τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ. Την ίδια άποψη είχε εκφράσει νωρίτερα και ο Weil, αναφέροντας πως βάσει της διαλέκτου της επιγραφής ο αναθέτης πιθανότατα ήταν Ίωνας, προτείνοντας τη χρονολόγηση της επιγραφής στο β' μισό του 5^{ου} αι. π.Χ. Την άποψη του Weil την αναφέρει και ο Dittenberger AZ 35, 1877, 189 αρ.87 (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008).

³² Foucart BCH IX 1887, 293-294 (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου, 2008)

³³ Moretti 1953, 58 αρ.23. Moretti 1957, 105 αρ.322 και 106 αρ.326 και 330 (όπ. αναφέρεται στη Ποιμενίδου 2008, 42-43).

³⁴ Βάσει των αναφορών του Θουκ. (8.35) και του Ξενοφ. (Ελλ.1.1.2 και 1.5.19), ο Δωριεύς εξορίστηκε γιατί συνεργάστηκε με τους Λακεδαιμόνιους εναντίον των Αθηναίων και έπειτα μετοίκησε στους Θούριους.

τοποθετείται το 407 π.Χ., συνάγεται λοιπόν από τους Dittenberger- Purgold ότι από την τελευταία του νίκη ως την εξορία του μεσολαβεί μεγάλο χρονικό διάστημα, κατά το οποίο ο Δωριεύς είναι πιθανό να έστησε τον ανδριάντα του ως Ρόδιος³⁵.

Σχετικά με τη σύνδεση της βάσης είτε με το Δωριέα είτε με τον Θεαγένη, η μελέτη των δυο διαφορετικών θεωριών, δεν μας οδηγεί σε κάτι βέβαιο μιας και οι δυο απόψεις παρουσιάζουν κενά. Το μόνο που μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα είναι πως η βάση ανήκε σε έναν ξακουστό αθλητή με πολλές νίκες στη διάρκεια της αθλητικής του σταδιοδρομίας, χωρίς ωστόσο να μπορούμε να βεβαιώσουμε την ταυτότητά του³⁶. Ωστόσο, τον κατατάσσουμε σε αυτή τη κατηγορία θεωρώντας πως ο Δωριέας ανέθεσε ο ίδιος τον ανδριάντα του.

Ο **Λίχας** (βλ. κατάλ. Α-10) ήταν γιος του Ολυμπιονίκη Αρκεσιλάου. Εξαιτίας του αποκλεισμού των Σπαρτιατών από τους Ολυμπιακούς αγώνες ήδη από την 90η Ολυμπιάδα (420 π.Χ.), ο Λίχας έβαλε το τέθριππο άρμα του να αγωνιστεί και να κερδίσει για τους Βοιωτούς. Όταν το τέθριππο νίκησε ο Λίχας έδεσε τη ταινία της νίκης στον ηνίοχο του άρματος, γνωστοποιώντας έτσι ότι αυτός ήταν ο ιδιοκτήτης του τεθρίππου και επομένως και νικητής. Για αυτή την συμπεριφορά του, οι Ελλανοδίκες έδωσαν εντολή στους ραβδούχους να τον μαστιγώσουν. Ο Ξενοφών (*Ελλην.* 3.2.21) αναφέρει πως αυτό το περιστατικό με το Λίχα αποτέλεσε την αιτία για την εκστρατεία του Άγι κατά των Ηλείων το 401 π.Χ. Εντούτοις, όταν έληξε ο πόλεμος μεταξύ της Σπάρτης και της Ήλιδας, ο Λίχας έστησε τον ανδριάντα του στην Ολυμπία, αλλά στους επίσημους καταλόγους των Ολυμπιονικών η νίκη παρέμεινε καταχωρημένη ως νίκη των Βοιωτών. Ο Θουκυδίδης (5.50.4) μας πληροφορεί ότι ο Λίχας υπήρξε απεσταλμένος στο Άργος το 421 π.Χ., διαπραγματευτής της πεντηκονταετούς ειρήνης με το Άργος το 418 π.Χ., απεσταλμένος του Τισσαφέρη τον χειμώνα του 412 π.Χ. Ο Λίχας πέθανε στη Μίλητο από κάποια ασθένεια³⁷.

Ο **Ευβώτας** (βλ. κατάλ. Α-11) στέφθηκε ολυμπιονίκης κατά την 93^η Ολυμπιάδα στο δρόμο σταδίου και σύμφωνα με την παράδοση, το μαντείο της Λιβύης είχε προβλέψει τη νίκη του, έτσι ο Ευβώτας είχε ήδη κατασκευάσει το άγαλμά του, το οποίο είχε φέρει μαζί του στην Ολυμπία και το ανέθεσε αμέσως μετά τη νίκη του. Ένα άλλο άγαλμά του είχε ανιδρυθεί στη Κυρήνη από την σύζυγό του εις αναγνώριση της συζυγικής του πίστης. Ο Πausanias (6.8.3) πιστεύει, ότι πιθανόν είναι ο ίδιος Κυρηναίος αθλητής όπου το 364 π.Χ. κατά τη διεξαγωγή της 104^{ης} Ολυμπιάδας (η οποία θεωρείται Ανολυμπιάς) είχε στεφθεί νικητής για τη νίκη των αλόγων του σε τεθριπποδρομία. Το όνομά του μαρτυρείται και ως Εύβατος³⁸.

Ο **Δάμαρχος** (βλ. κατάλ. Α-12) ήταν γιος του Δίννυττος. Ο Πausanias (6.8.2) αναφέρει ότι είδε τον ανδριάντα του αθλητή στην Ολυμπία και αναφέρει και το επίγραμμα που ήταν χαραγμένο πάνω στη βάση του αγάλματος. Επιπροσθέτως, κάνει

³⁵ Dittenberger - Purgold 1896, 265, αρ.153. Ποιμενίδου 2008,44.

³⁶ Θεωρώντας ότι ο Δωριεύς έστησε τον ανδριάντα του ο ίδιος, τοποθετείται σε αυτή την κατηγορία.

³⁷ Πaus., 6.2.1. Moretti 1957, 108 αρ.339. Herrmann 1988, 152 αρ.14. Miller 2004, 186-187 αρ. 238a-238b. Σταμπολίδης - Τασούλας 2004, 126.

³⁸ RE, λ. Eubatos, στ. 850. Hyde 1921, 31, 366 αρ.17. Moretti 1957, 110 αρ.347, 121 αρ.421. Herrmann 1988,159 αρ.78. Σταμπολίδης - Τασούλας 2004, 225.

λόγο για μια ιστορία, σύμφωνα με την οποία ο Δάμαρχος μεταμορφώθηκε σε λύκο κατά τη διάρκεια μιας θυσίας στον Δία Λυκαίο γιατί έφαγε τις σάρκες ενός θυσιασμένου παιδιού, και μετά από δέκα χρόνια επανήλθε στην ανθρώπινη μορφή³⁹.

Η **Κυνίσκα** (βλ. κατάλ. Α-13) ήταν η κόρη του βασιλιά της Σπάρτης Αρχιδάμου και αδελφή του Άγι και του Αγησιλάου. Ήταν η πρώτη γυναίκα που συμμετείχε σε Ολυμπιακούς αγώνες, κατόπιν προτροπής του αδελφού της Αγησιλάου, έβαλε τα άλογά της να συμμετάσχουν στις αρματοδρομίες τεθρίπων όπου αυτά τερμάτισαν πρώτα σε δυο συνεχείς Ολυμπιάδες χαρίζοντας στην Κυνίσκα τον κότινο.

Οι νίκες αυτές έδωσαν το δικαίωμα στην Κυνίσκα να αναθέσει στην Ολυμπία ένα τιμητικό αγαματικό σύνολο στο οποίο η ίδια αποδιδόταν όρθια δίπλα στο νικηφόρο άρμα, σε στάση ευχαριστίας προς τον ηνίοχο. Το έργο -που είχε φιλοτεχνήσει ο Απελλέας (Απελλής), γιος του Καλλικλέους από τα Μέγαρο- στεκόταν πάνω σε κυλινδρική βάση από μαύρο ασβεστόλιθο, τμήμα της οποίας εκτίθεται στο Μουσείο Ολυμπίας (εικ.15-16). Η βάση αυτή φέρει τετράστιχο επίγραμμα στο οποίο η Κυνίσκα καυχείται, επειδή είναι η μοναδική γυναίκα σε ολόκληρη την Ελλάδα που στέφθηκε με τον κότινο. Ο Πausanias (3.8.1 / 15.1 / 5.12.5 / 6.1.6) αναφέρει επίσης ότι στον Πλατανιστά (υπαίθριος χώρος ασκήσεως των Σπαρτιατών) υπήρχε ηρώο της Κυνίσκας⁴⁰. Σώζεται μόνο το ένα τρίτο της αρχικής βάσης με το μεγαλύτερο τμήμα του επιγράμματος (βλ. επιγραφή στο κατάλ. Α-13, εικ.17), πίσω από το οποίο διατηρείται τμήμα αποτυπώματος από το πέλημα. Ολόκληρο το επίγραμμα σώζεται στην *Παλατινή Ανθολογία* (13.16), με την υπογραφή του καλλιτέχνη⁴¹.

Από το επίγραμμα της επιγραφής, αλλά και από άλλες πηγές αναφέρεται πως η Κυνίσκα υπήρξε η πρώτη γυναίκα που συμμετείχε στους Ολυμπιακούς αγώνες⁴². Σχετικά με τις νίκες της, ο Πausanias μας πληροφορεί (6.1.6) για δυο νίκες «...*ἐπί ταῖς Ὀλυμπικαῖς νίκαις...*», δηλαδή για τη συμμετοχή της σε δυο αγώνες τουλάχιστον⁴³. Οι νίκες αυτές θα πρέπει να τοποθετηθούν μετά το 400 π.Χ., διότι γνωρίζουμε πως οι Ηλείοι είχαν αποκλείσει τους Λακεδαιμόνιους από τους αγώνες τα προηγούμενα είκοσι χρόνια⁴⁴. Ο Moretti τοποθετεί τις δυο νίκες της Κυνίσκας κατά την 96^η και 97^η Ολυμπιάδα⁴⁵, λαμβάνοντας υπόψη τις δυο εισβολές του αδερφού της Άγι στην Ολυμπία κατά τα έτη 401 και 399 π.Χ.⁴⁶.

Από το επίγραμμα μας γίνεται γνωστό ότι η βάση έφερε αρχικά το άγαλμα της Κυνίσκας «...*εἰκόνα τάνδ' ἔστασε...*», την οποία είδε στην Άλι ο Πausanias, στην

³⁹ RE, λ. Damarchos, αρ.3, στ.2030-2031. Moretti 1957, 112 αρ.359. Herrmann 1988, 159, αρ.77. Σταμπολίδης-Τασούλας 2004. 93-94.

⁴⁰ Πλουτ. *Αγησιλ.* 20.1. RE λ. Κυνίσκα, στ. 2. Moretti 1953, 40-44, αρ.17. Moretti 1957, 114-115, αρ.383 και 381. Γιαλούρης 1987, 176-177, αρ. Λ529. Herrmann 1988,151, αρ.7. Βαλαβάνης 1996, 57 και 89. Σταμπολίδης- Τασούλας 2004, 125.

⁴¹ Dittenberger- Purgold 1896, 277-280, αρ.160. Moretti 1953, 40-44, αρ.17.

⁴² Η συμμετοχή της Κυνίσκας ήταν έμμεση αφού συμμετείχε ως ιδιοκτήτρια τεθρίπου. Με αυτό τον τρόπο μπορούσε μόνο να συμμετέχει μια γυναίκα στους αγώνες. Βλ. Ebert 1972, 112, αρ. 33.

⁴³ Παπαχατζής 1979, 328 σημ. 7.

⁴⁴ Ο Θουκ. 5.49, αναφέρεται στην αιτία αποκλεισμού των Λακεδαιμόνιων.

⁴⁵ Moretti 1953, 43, αρ.17 και Moretti 1957, 114-115, αρ.373.

⁴⁶ Πaus. 6.2.3. Ξενοφ. *Ελλην.* 3.2.21-31.

ανατολική πρόσοψη του Ηραίου παραπλεύρως του ανδριάντα του Τρωΐλου⁴⁷. Σύμφωνα με τον Πausανία και τη μορφή του τμήματος της βάσης που διατηρείται, η ομάδα των γλυπτών (άρμα, άλογα και ηνίοχος) που αφιέρωσε η Κυνίσκα θα πρέπει να ήταν σε φυσικό μέγεθος⁴⁸. Το άγαλμα της είτε εδραζόταν σε ξεχωριστή κυκλική βάση δίπλα στο βαθμιδωτό βάθρο του άρματος είτε σε ένα προεξέχων σημείο του βάθρου. Εφόσον βέβαια δεν μας σώζεται το βαθμιδωτό βάθρο που αναφέρει ο Πausανίας δε μπορούμε να είμαστε σίγουροι για την αρχική μορφή του μνημείου⁴⁹.

Ο **Αντίπατρος** (βλ. κατάλ. Α-14) ήταν γιος του Κλεινοπάτρου. Ο Πausανίας (6.2.6) αναφέρει, ότι προσπάθησαν να εξαγοράσουν τον Κλεινόπατρο απεσταλμένοι του τυράννου των Συρακουσών Διονυσίου Α΄ που βρίσκονταν στην Ολυμπία, ώστε ο γιος του να αγωνιστεί για λογαριασμό των Συρακουσών. Ο Κλεινόπατρος, ωστόσο δεν υπέκυψε και δήλωσε το γιο του στις καταστάσεις να αγωνιστεί για την Μίλητο, την πατρίδα του. Έτσι, ο Αντίπατρος στέφθηκε ολυμπιονίκης στην πυγμή στην κατηγορία παιδών και το άγαλμά του αποτελεί την πρώτη ιωνική ανάθεση στην Ολυμπία. Οι κινήσεις της συρακούσιας πρεσβείας οδήγησαν τον παριστάμενο Λυσία να απαγγείλει τον Ολυμπικό του λόγο παρακινώντας τους θεατές να μην επιτρέπουν στους Θεωρούς, που αποστέλλονται από τέτοιους δολίους τυράννους, να συμμετέχουν στους ιερούς αγώνες. Το πλήθος του κόσμου εξοργισμένο για το περιστατικό κατέστρεψε τις σκηνές της συρακούσιας αντιπροσωπείας⁵⁰.

Ο **Κρατίνος** (βλ. κατάλ. Α-15) στέφθηκε Ολυμπιονίκης στο αγώνισμα της πάλης στην κατηγορία παιδών, κατά τη 127^η Ολυμπιάδα. Ο Πausανίας (6.3.6), μας πληροφορεί ότι το άγαλμα του αθλητή στην ιερά Άλτι της Ολυμπίας ήταν έργο του Κανθάρου, η δράση του οποίου τοποθετείται περίπου στα μέσα του 3^{ου} αι. π.Χ. Ο Κρατίνος δίπλα στο δικό του άγαλμα έστησε και το άγαλμα του γυμναστή του⁵¹.

B. ΑΝΔΡΙΑΝΤΕΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΑΛΛΟΥΣ

Στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονται ανδριάντες, στους οποίους ως αναθέτης παρουσιάζεται κάποιες φορές η πατρίδα του νικητή, δηλ. η πόλη καταγωγής του, που πιθανώς είχε αναλάβει και το κόστος της ανίδρυσης του ανδριάντα και άλλες φορές το μεγάλο κόστος για την κατασκευή, τη μεταφορά και την τοποθέτησή του στο ιερό το αναλάμβαναν συγγενικά πρόσωπα: συνήθως ο πατέρας, η μητέρα, τα αδέρφια του αθλητή ή και εύποροι φίλοι του.

Πρώτος σε αυτή την κατηγορία, με χρονολογική σειρά, είναι ο Ολυμπιονίκης **Οιβώτας** (βλ. κατάλ. Β-1), γιος του Οινία, ο οποίος νίκησε κατά την 6^η Ολυμπιάδα, το

⁴⁷ Dittenberger- Purgold 1896, 289-290, αρ.166.

⁴⁸ Palagia 2007, 34.

⁴⁹ Ποιμενίδου 2008, 48.

⁵⁰ RE, λ. Antipatros, αρ.9, στ. 2501. Hyde 1921, 33, 118. Moretti 1957, 116 αρ.385. Herrmann 1988, 152 αρ.16. Miller 2004, 181 αρ.225, 190-191 αρ.245. Σταμπολίδης - Τασούλας 2004, 194.

⁵¹ RE, λ. Kratinos, αρ.1, στ.1646-1647. Moretti 1957, 136 αρ.541. Herrmann 1988, 153 αρ.27. Σταμπολίδης - Τασούλας 2004, 96.

έτος 756 π.Χ. Αποτελεί τον τελευταίο ολυμπιονίκη που πήρε ως έπαθλο ένα μήλο μιας και από την 7^η Ολυμπιάδα και μετά καθιερώθηκε ο κότινος από κλαδιά ελιάς. Σύμφωνα με τον Πausανία, οι συμπατριώτες του δεν τον τίμησαν για τη νίκη του και ο στενοχωρημένος αθλητής παρακάλεσε τους θεούς να μην κερδίσει κανένας Αχαιός. Η προσευχή του βρήκε ανταπόκριση και –σύμφωνα με το θρύλο- για τρεις αιώνες περίπου κανένας Αχαιός δεν είχε στεφθεί νικητής. Μετά από χρησιμοδότηση του Δελφικού μαντείου, οι Αχαιοί έκριναν πως έπρεπε να ανιδρύσουν ένα τιμητικό άγαλμα του Οιβώτα στην Ολυμπία και άλλο ένα στην ιδιαίτερη πατρίδα του, την Δύμη. Έτσι, το 460 π.Χ. στέφθηκε σταδιονίκης στη κατηγορία παιδών ο Αχαιός Σώστρατος από την Πελλήνη Αχαιάς. Από τότε οι Αχαιοί προσέφεραν θυσίες στον Οιβώτα πριν αγωνιστούν στην Ολυμπία. Όλα αυτά αποτελούν ένα μύθο διότι Αχαιοί αθλητές στέφθηκαν ολυμπιονίκες τουλάχιστον τρεις φορές πριν την 80^η Ολυμπιάδα⁵².

Ο Σπαρτιάτης **Χιόνις** (βλ. κατάλ. Β-2) στέφθηκε επτά φορές ολυμπιονίκης σε τρεις συνεχείς Ολυμπιάδες. Ο Πausανίας αναφέρει ότι αναδείχθηκε σταδιονίκης και στην 28^η Ολυμπιάδα, στην οποία όμως ο Ιούλιος Αφρικανός καταχωρεί τον επίσης Σπαρτιάτη Χάρμι. Οι νίκες του Χιόνιδος ήταν καταγεγραμμένες σε στήλες που είχαν ανιδρυθεί στη Σπάρτη και την Ολυμπία με έξοδα της Σπάρτης. Ήταν ιδιαίτερα γνωστός για ρεκόρ άλματος 52 ποδών στην Ολυμπιάδα του 664 π.Χ. Ο Πausανίας αναφέρει επίσης ότι ήταν ο μοναδικός Σπαρτιάτης που είχε συμμετάσχει στον Θηραϊκό αποικισμό της Κυρήνης⁵³.

Ο Αθηναίος **Κύλων** (βλ. κατάλ. Β-3) αναδείχθηκε ολυμπιονίκης στο αγώνισμα του διαύλου δρόμου κατά την 35^η Ολυμπιάδα. Ένας χάλκινος ανδριάντας του είχε στηθεί και στην αθηναϊκή Ακρόπολη, ενώ υπήρξε και γαμπρός του τυράννου των Μεγάρων Θεαγένη. Με αφορμή την ολυμπιακή νίκη του θέλησε να προωθήσει τις πολιτικές του φιλοδοξίες και να γίνει τύραννος των Αθηνών. Έτσι, κατά την 36^η Ολυμπιάδα (636 π.Χ.) κατέλαβε με τους οπαδούς του την Ακρόπολη. Η πολιορκία όμως των Αθηναίων ανάγκασε τον Κύλωνα να διαφύγει στα Μέγαρα και τους οπαδούς του να ζητήσουν άσυλο· ωστόσο αυτοί δολοφονήθηκαν από τους Αλκμεωνίδες, τους πολιτικούς αντιπάλους του Κύλωνος. Οι ασθένειες που ακολούθησαν ερμηνεύτηκαν ως αποτέλεσμα της θεϊκής οργής εξαιτίας της βεβήλωσης που υπέστησαν τα ιερά από τη δολοφονία των οπαδών του Κύλωνος, και έτσι προκλήθηκε το γνωστό *Κυλώνειον άγος*, που για αρκετά χρόνια καταδίωκε την ονομαστή αθηναϊκή οικογένεια. Επίσης, ο Κύλων ελευθέρωσε τους Ηλείους από την τυραννία του Αριστότιμου⁵⁴.

Ο **Γλαύκος** (βλ. κατάλ. Β-4) με καταγωγή από την Κάρυστο ήταν γιος του Δημούλου. Στέφθηκε νικητής στο αγώνισμα της πυγμής (ενδεχομένως στη κατηγορία παιδών) κατά την 65^η Ολυμπιάδα (520 π.Χ.). Σύμφωνα με την παράδοση, ο Δήμυλος

⁵² Πaus., 6.3.8 και 7.17.6 κ.ε. RE, λ. Oibotas, στ.2096. Hyde 1921, 32. Moretti 1957, 60 αρ.6. Herrmann 1988, 153 αρ.29. Σταμπολίδης - Τασούλας 2004, 97.

⁵³ Πaus., 3.14.3 και 6.13.2. RE, λ. Chionis, αρ.1, στ.2286. Hyde 1921, 32. Moretti 1957, 64 αρ.42-47. Herrmann 1988, 165 αρ.114 Βαλαβάνης 1996, 79. Σταμπολίδης -Τασούλας 2004, 128-129. Palagia 2007, 33.

⁵⁴ Ηροδ.,5.71. Θουκ., 1,126. Πaus., 1.28.1. RE, λ. Κύλων, αρ.1, στ.2460-2461. Hyde 1921, 362, αρ.2. Moretti 1957, 65 αρ.56. Βαλαβάνης 1996, 18. Σταμπολίδης - Τασούλας 2004, 137.

παρατήρησε τη μεγάλη δύναμή του γιου του, όταν ο Γλαύκος που εργαζόταν στα χωράφια επανατοποθέτησε με μια γροθιά το υνί στο αλέτρι. Ο πατέρας του τον ενθάρρυνε να συμμετάσχει στους Ολυμπιακούς αγώνες όπου, αν και τραυματισμένος, έφθασε στους τελικούς. Στον τελικό όμως, ο Γλαύκος ήταν κουρασμένος και ετοιμαζόταν να υψώσει τα δάκτυλα στη στάση του *ἀπαγορεύειν*. Τότε ο πατέρας του - ή πιθανόν ο εκπαιδευτής του- του φώναξε να θυμηθεί πως είχε τοποθετήσει παλιότερα το αλέτρι. Με αυτή την υπενθύμιση ο Γλαύκος στέφθηκε νικητής νικώντας τον αντίπαλό του.

Ο ανδριάντας του στην Ολυμπία στήθηκε στις αρχές του 5^{ου} αι. π.Χ., φιλοτεχνήθηκε από τον Αιγινήτη χαλκουργό Γλαυκία και το άγαλμα του πύκτη είναι στη στάση του *σκιαμαχεῖν*. Υπήρξε και *περιοδονίκης* με μια νίκη στους Δελφικούς αγώνες και από επτά νίκες στα Νέμεα και στα Ίσθια. Ο Πausanias (6.10.1-3) αναφέρει ότι μετά το θάνατό του ετάφη σε ένα νησί ανάμεσα στην Αττική και την Εύβοια και ονομάστηκε Γλαυκόνησος. Ο Δημοσθένης, ο Αισχύνης και ο Φιλόστρατος, τον αναφέρουν επίσης ως μεγάλο αθλητή⁵⁵.

Ο **Ιέρων** (βλ. κατάλ. Β-5), ήταν γιος του Δεινομένου και αδερφός του ολυμπιονίκη Γέλωνος και του Πολυζάλου. Ο Ιέρων ανέλαβε τη διακυβέρνηση της Γέλας από το 485-478 π.Χ. ενώ μετά το θάνατο του Γέλωνος μετοίκησε στις Συρακούσες, όπου έγινε τύραννος ως το 467 π.Χ. Το 476 π.Χ. ίδρυσε τη πόλη Αίτνα στη θέση της χαλκιδικής αποικίας της Κατάνης. Ο Πίνδαρος και ο Βακχυλίδης απαθανάτισαν με επινικίους ύμνους τις νίκες του Ιέρωνος στην αρματοδρομία. Οι Έλληνες της ιταλικής Κύμης ζήτησαν τη συνδρομή του για να αντιμετωπίσουν τις επιδρομές των Ετρούσκων και ο Ιέρων τους βοήθησε στέλνοντας πλοία τα οποία κατατρόπωσαν τους Ετρούσκους. Έπειτα, από τα λάφυρα που συνέλεξε έστειλε ορισμένα χάλκινα ετρούσκικα κράνη ως αναθήματα στην Ολυμπία⁵⁶.

Ο **Διαγόρας** από τη Ρόδο (βλ. κατάλ. Β-6) καταγόταν από βασιλική οικογένεια, αφού ο πατέρας του ήταν εγγονός του Δαμάγητου, βασιλιά της Ιαλυσού. Εκτός από ολυμπιονίκης υπήρξε και *περιοδονίκης* αθλητής της πυγμαχίας. Ο Διαγόρας χαρακτηριζόταν ως «ευθύμαχος» λόγω του ότι διαγωνιζόταν κατάστημα και τίμια, χωρίς να προσπαθεί να αποφύγει τα χτυπήματα των αντιπάλων του. Ο Πίνδαρος του έχει αφιερώσει τον Ζ' Ολυμπιονικό του, τον οποίο οι Ρόδιοι χάραξαν με χρυσά γράμματα στον ναό της Αθηνάς Λινδίας. Ολυμπιονικές αναδείχθηκαν επίσης οι τρεις γιοι του (Δαμάγητος, Ακουσίλαος και Δωριεύς) και τα εγγόνια του (Ευκλής και Πεισίρροδος). Η παράδοση αναφέρει ότι ο Διαγόρας πέθανε τη μέρα που οι γιοί του – Δαμάγητος (βλ. κατάλ. Β-7) και Ακουσίλαος (βλ. κατάλ. Β-9) - στέφθηκαν

⁵⁵ RE, λ. Glaukos, αρ.33, στ.1417. Hyde 1921, 32, 122, 176, 243. Moretti 1957, 75-76 αρ.134. Poliakoff 1987,124. Herrmann 1988, 162 αρ.96. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 178.

⁵⁶ RE, λ. Hieron, 11, 1496-1503. Hyde 1921, 279. Moretti 1957, 90 αρ.221, 92 αρ. 234, 93 αρ.246. Herrmann 1988, 164, αρ.108. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 233-234.

Ολυμπιονίκες και τον μετέφεραν κάνοντας το γύρο του θριάμβου στο στάδιο της Ολυμπίας⁵⁷.

Η θέση του συντάγματος των Διαγοριδών, όπως αναφέρει ο Πausανίας (6.7.1-7)⁵⁸, βρισκόταν αρχικά στα Α του ναού του Διός, κοντά στον Ταύρο των Ερετριέων⁵⁹. Ενώ ο Διαγόρας υπήρξε νικητής πριν τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ., η επιγραφή της βάσης του ανδριάντα του (εικ.18-19) χρονολογείται αρκετά χρόνια αργότερα και τον ανδριάντα του τον φιλοτέχνησε ο Μεγαρέας γλύπτης Καλλικλής. Ο τύπος των γραμμάτων της επιγραφής φέρει ροδιακό χαρακτήρα και τοποθετείται στο β' μισό του 4^{ου} αι. π.Χ., το ίδιο συμβαίνει και με τις βάσεις του Δαμάγητου και του Ευκλέους. Η διατήρηση της ροδιακής επιγραφής για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα είναι απίθανη· σε αυτό συνηγορεί και η βάση που έχει ταυτιστεί με τον ανδριάντα του Δωριέως, η οποία αν και είναι πρωιμότερη, η νίκη του τοποθετείται σαράντα χρόνια μετά το Διαγόρα⁶⁰.

Τα παραπάνω στοιχεία οδήγησαν τον Dittenberger στην άποψη ότι οι επιγραφές των βάσεων του Διαγόρου, του Δαμάγητου και του Ευκλέους δεν ήταν οι αρχικές, αλλά ότι ανανεώθηκαν σε μεταγενέστερο χρόνο, εξαιτίας μιας ή περισσοτέρων αναμορφώσεων του συντάγματος. Ο Πausανίας είδε σε μια σειρά τους ανδριάντες: του Διαγόρου και τριών γιων του, Δαμάγητου, Δωριέως και Ακουσίλαου· δίπλα στο Διαγόρα ήταν στημένος ο Πεισίρροδος και δίπλα στον Ακουσίλαο ήταν ο Ευκλής⁶¹, ωστόσο ο Αριστοτέλης τους παραθέτει με διαφορετική σειρά⁶².

Άλλοι μελετητές, όπως ο Purgold⁶³ έχει διαφορετική άποψη σε σχέση με την αρχική θέση του συντάγματος και θεωρεί ότι αυτό συμβαίνει λόγω της διαφορετικής περιγραφής του Αριστοτέλη από τα αριστερά προς τα δεξιά, ενώ ο Πausανίας τους περιγράφει με αντίθετη κατεύθυνση. Όσο για την ανανέωση των επιγραφών, απορρίπτει την άποψη του Dittenberger και θεωρεί πως οι δυο εγγονοί έστησαν τα αγάλματα του Διαγόρου και του Δαμάγητου αρκετά ετεροχρονισμένα, με σκοπό τη διατήρηση της αθλητικής φήμης της οικογένειας τους⁶⁴.

Ο **Δαμάγητος** (βλ. κατάλ. Β-7) ήταν ο πρωτότοκος γιος του Διαγόρου, αδερφός του Ακουσίλαου και του Δωριέως και θείος του Ευκλέους και του Πεισίρροδου (επίσης Ολυμπιονικών). Στέφθηκε ολυμπιονίκης δυο φορές στο αγώνισμα του παγκρατίου κατά τα έτη 452 και 448 π.Χ. Τη δεύτερη φορά -σύμφωνα με τον Πausανία- νίκησε την ίδια μέρα που ο αδερφός του Ακουσίλαος νίκησε στην πυγμή⁶⁵. Σημαντική είναι η

⁵⁷ Πaus. 6.7.1-7. Πλουτ. *Πελοπ.*, 34. Hyde 1921, 45-46, 130, 365. Moretti 1957, 94-95, αρ.252. Poliakoff 1987, 119-121. Herrmann 1988, 158, αρ.65. Σταμπολίδης - Τασούλας 2004, 171.

⁵⁸ Εκτός από τον Πausανία στο σύνταγμα των Διαγοριδών αναφέρεται και ο Αριστοτέλης (Σχολ. Πινδ. Ολ. 7).

⁵⁹ Dittenberger - Purgold 1896, 259, αρ. 151.

⁶⁰ Ποιμενίδου 2008, 37.

⁶¹ Παπαχατζής 1979, 340 σημ.4.

⁶² Ο Αριστοτέλης (Σχολ. Πινδ. Ολ. 7) τους παραθέτει με την εξής σειρά: Διαγόρας, Δαμάγητος, Δωριεύς, Ακουσίλαος, Ευκλής, Πεισίρροδος. Βλ. Dittenberger - Purgold 1896, 259-260.

⁶³ Dittenberger - Purgold 1896, 261-262, αρ.151.

⁶⁴ Dittenberger - Purgold 1896, 261-262, αρ. 151.

⁶⁵ Πaus. 6.7.1. Hyde 1921, 46. Moretti 1957, 100, αρ.287. Herrmann 1988, 158, αρ.64. Σταμπολίδης - Τασούλας 2004, 171. Σχετικά με τη χρονολόγηση του μνημείου και την εποχή ανίδρυσής του έχουμε αναφερθεί παραπάνω με αφορμή τον ανδριάντα του πατέρα του, βλ. Διαγόρας (Β-6).

διευκρίνιση του Πausανία που αναφέρει πως ο Δαμάγητος είχε κερδίσει πριν τον Δωριέα στο παγκράτιο που μας δίνει ένα terminus ante quem για τη νίκη του Δαμάγητου⁶⁶. Παράλληλα, μέσω του Πάπυρου της Οξυρρύγχου 222, προσδιορίζουμε με ακρίβεια την ταυτόχρονη νίκη του Δαμάγητου και του αδερφού του Ακουσίλαου στα 448 π.Χ.⁶⁷. Η βάση δε βρέθηκε in situ αλλά εντοιχισμένη σε όψιμο πλίνθινο τοίχο στο χώρο του Λεωνιδαίου (εικ.20-21). Δεδομένου ότι ο Πausανίας περιγράφει ακέραιο το σύνταγμα των Διαγοριδών, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι η βάση εντοιχίστηκε αφότου το είχε δει ο Περιηγητής. Ωστόσο, δεν μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα αν ο ίδιος ο Περιηγητής περιγράφει βάσει προσωπικής αυτοψίας το σύνταγμα ή αν βασίζεται σε άλλες πηγές⁶⁸.

Ο Ηλείος **Πυθοκλής** (βλ. κατάλ. Β-8), σύμφωνα με τις σωζόμενες επιγραφές και την αναφορά του Πausανία (6.7.10), στέφθηκε νικητής στα αγωνίσματα του πεντάθλου κατά την 82^η Ολυμπιάδα το 452 π.Χ.⁶⁹. Σχετικά με την εποχή ανίδρυσης του ανδριάντα του, καθοριστικής σημασίας είναι η χρονολόγηση των δυο επιγραφών που φέρει η βάση καθώς και η υπογραφή του γλύπτη ως δημιουργού του αγάλματος (εικ.22α-22β). Βάσει των γραμματοτύπων, οι επιγραφές μπορούν να χρονολογηθούν: η πρώτη τον 5^ο αι. π.Χ. και η δεύτερη μεταγενέστερη ανανέωση της πρώτης με το εγχάρακτο σύμβολο IB, κατά τον 1^ο αι. π.Χ. ή τον 1^ο αι. μ.Χ. Το εγχάρακτο σύμβολο IB, ίσως αντιστοιχεί σε αριθμό κατά τους μελετητές⁷⁰.

Σχετικά με τις επιγραφές, αν και υπάρχει ομοφωνία ως προς τη χρονολόγησή τους δε συμβαίνει το ίδιο με την καλλιτεχνική απόδοση του μνημείου. Συγκεκριμένα, ως δημιουργός του μνημείου υπογράφει ο Πολύκλειτος ο Αργεῖος, όπως επιβεβαιώνεται και από τον Πausανία, χωρίς ωστόσο να διευκρινίζει αν πρόκειται για έργο του Πολυκλείτου του Πρεσβύτερου ή του Πολυκλείτου του Νεότερου. Βάσει της εποχής ίδρυσης του μνημείου (τέλη 5^{ου} αι. - αρχές 4^{ου} αι. π.Χ.), θα μπορούσε κανείς να το κατατάξει ως ένα από τα όψιμα έργα του πρεσβύτερου ή ως ένα από τα πρώιμα έργα του νεότερου⁷¹.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άνω επιφάνεια της βάσης, ως προς τα σωζόμενα αποτυπώματα των πελμάτων και τις κοιλότητες στερέωσης των ποδιών της μορφής, όπου φαίνεται πως εκτός από την ανανέωση των επιγραφών, φαίνεται να ανανεώθηκε και ο ίδιος ο ανδριάντας λόγω καταστροφής του αρχικού ίσως από κάποιο σεισμό⁷². Νεότερες απόψεις αναφέρουν πως πιθανόν δεν ανανεώθηκε εξ ολοκλήρου, αλλά συντηρήθηκε και αποκαταστάθηκε, έπειτα από φθορά που είχε υποστεί λόγω των

⁶⁶ Dittenberger - Purgold 1896, 261, αρ. 152. Ποιμενίδου 2008, 39.

⁶⁷ Herrmann 1988, 158, αρ.64.

⁶⁸ Dittenberger - Purgold 1896, 263-264, αρ. 152. Ποιμενίδου 2008, 39.

⁶⁹ RE λ. Pythokles, αρ.4, στ. 600. Γιαλούρης 1987, 176, αρ. Α532. Herrmann 1988, 158, αρ. 73.

⁷⁰ Dittenberger-Purgold 1896, 283-284, αρ.162, 163. Moretti 1957, 100, αρ.284. Amandry 1957, 76 κ.ε. Ποιμενίδου 2008, 50.

⁷¹ Δεν υπάρχει ομοφωνία των μελετητών ως προς τον καλλιτέχνη, οι Dittenberger - Purgold 1896, 283-284, αρ.162,163 τάσσονται υπέρ του πρεσβύτερου, όπως και ο Moretti 1957, 100, αρ.284. ενώ στο νεότερο Πολύκλειτο το αποδίδουν οι: Amandry 1957, 76 κ.ε, με επιφύλαξη και η Ridgway 1984, 42. (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008, 50).

⁷² Ridgway 1984, 42 με σημ.36. Klauser 2016, 256-257.

καιρικών συνθηκών ή εξαιτίας κάποιου σεισμού⁷³. Η δεύτερη άποψη περί της ανανέωσης υποστηρίζει ότι πιθανόν να μεταφέρθηκε στη Ρώμη μαζί με άλλα έργα. Η τελευταία άποψη ενισχύεται από την εύρεση μιας βάσης στη Ρώμη (εικ.23), η οποία σύμφωνα με την εγχάρακτη επιγραφή που φέρει: ΠΥΘΟΚΛΗΣ ΗΛΕΙΟΣ ΠΕΝΤΑΘΛΟΣ / [ΠΟ]ΛΥΚΛΕΙΤΟΣ [ΑΡΓΕ]ΙΟΣ – έφερε το πολυκλείτειο άγαλμα του Πυθοκλέους. Έτσι, θεωρήθηκε ότι το άγαλμα στη Ρώμη ήταν το πρωτότυπο που εκλάπη από την Ολυμπία και μεταφέρθηκε στη Ρώμη επί Νέρωνος⁷⁴. Όσο για το εγχάρακτο σύμβολο IB [12], ίσως σημαίνει ότι ήταν το δωδέκατο στην ομάδα των αγαλμάτων που θα μεταφέρονταν στη Ρώμη⁷⁵.

Ο **Ακουσίλαος** (βλ. κατάλ. Β-9) ανήκε στη μεγάλη αθλητική οικογένεια των Διαγοριδών της Ρόδου ως δευτερότοκος γιος του ολυμπιονίκη Διαγόρου. Το άγαλμα του Ακουσίλαου στην Ολυμπία -που ήταν στημένο στον ίδιο χώρο μαζί με τα υπόλοιπα αγάλματα των Διαγοριδών- παρουσίαζε τον αθλητή με το δεξί χέρι σε στάση δεήσεως, ενώ στο αριστερό έφερε τον πυκτικό ιμάντα. Αν και δε σώζεται η βάση του ανδριάντα του, ούτε ο Πausanias αναφέρει κάτι σχετικό με τον αναθέτη του Ακουσίλαου⁷⁶, πιθανόν να ανιδρύθηκε την ίδια εποχή με το άγαλμα του πατέρα του Διαγόρου και του αδερφού του Δαμάγητου, μιας και τα δυο αδέρφια στέφθηκαν νικητές την ίδια μέρα (448 π.Χ.)⁷⁷.

Ο θρυλικός αθλητής του παγκρατίου **Πολυδάμας** (βλ. κατάλ. Β-10) ήταν γιος του Νικία και νίκησε κατά την 93^η Ολυμπιάδα (408 π.Χ.) στο αγώνισμα του παγκρατίου. Ο Πολυδάμας ξεχώρισε λόγω της υπεροχής του στο ανάστημα από όλους τους αθλητές της αρχαιότητας ακόμα και από τον Κροτωνιάτη Μίλωνα. Πολλές αρχαίες πηγές αναφέρονται στον αθλητή: ο Πausanias (6.5.1-9) μιλά για τα κατορθώματά του όπως π.χ. ότι σκότωσε άοπλος ένα λιοντάρι στον Όλυμπο ή ότι ακινητοποίησε ένα τέθριππο κρατώντας τον δίφρο με ένα μόνο χέρι. Ο Δαρειός Β΄ ο Ωχος, βασιλιάς των Περσών, τον είχε προσκαλέσει στα Σούσα όπου ο Πολυδάμας πάλεψε με τρεις Πέρσες πολεμιστές από το Σώμα των Αθανάτων (επίλεκτων πεζών) και τους σκότωσε. Αυτά τα κατορθώματα είχαν απεικονιστεί εν μέρει στην ανάγλυφη βάση του αγάλματος του, έργο του Λυσίππου⁷⁸ (εικ.24α-24β). Επίσης, λέγεται ότι το άγαλμα του Πολυδάμαντος είχε θεραπευτικές ιδιότητες. Σύμφωνα με την παράδοση, ο Πολυδάμας βρήκε τραγικό θάνατο μέσα σε ένα σπήλαιο όπου διασκεδάζε με φίλους του, όταν άρχισε να υποχωρεί

⁷³ Klauser 2016, 256-257.

⁷⁴ Dittenberger - Purgold 1896, 284, αρ.162, 163. Moretti 1957, 100, αρ.284. Klauser 2016, 267.

⁷⁵ Σταμπολίδης -Τασούλας 2004, 111.

⁷⁶ Ο ανδριάντας του Ακουσίλαου τοποθετείται σε αυτή την κατηγορία, θεωρώντας πολύ πιθανή την ανέγερση του ανδριάντα του την ίδια χρονική περίοδο με την ανέγερση του ανδριάντα του Διαγόρου και του Δαμάγητου.

⁷⁷ Πaus. 6.7.1,3. RE, λ. Akusilaos, αρ.1, στ.1222. Hyde 1921, 130, 165. Moretti 1957, 102, αρ.299. Herrmann 1988, 157, αρ.62. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 170.

⁷⁸ Σχετικά με τις ανάγλυφες παραστάσεις της βάσης του Πολυδάμαντος βλ. κεφ. 5, «Σωζόμενα τμήματα γλυπτών των υπό εξέταση ανδριάντων».

η οροφή του σπηλαίου και ο ίδιος παρέμεινε μέσα στο σπήλαιο προσπαθώντας να συγκρατήσει τα βράχια της οροφής, χωρίς να τα καταφέρει⁷⁹.

Ο **Αγήνωρ** (βλ. κατάλ. Β-11), γιος του Θεόπομπου, στέφθηκε νικητής στο αγώνισμα της πάλης στην κατηγορία παιδών κατά την 105^η Ολυμπιάδα. Ο Πausανίας (6.6.2) είδε το άγαλμά του στην Ολυμπία και αναφέρει πως το φιλοτέχνησε ο γλύπτης Πολύκλειτος, ενώ την ανίδρυσή του έκαναν οι Φωκείς διότι ο πατέρας του Αγήνωρος ήταν πρόξενος της Φωκίδος. Επομένως, φαίνεται ότι η ολυμπιακή νίκη και το άγαλμα του Αγήνωρος ανάγονται σε μια περίοδο αρμονικών σχέσεων ανάμεσα στη Θήβα και τη Φωκίδα⁸⁰.

Ο **Χείλων** (βλ. κατάλ. Β-12) ήταν γιος του Χείλωνος. Στη βάση του αγάλματός του στην Ολυμπία υπήρχε ένα εγχάρακτο επίγραμμα το οποίο μνημόνευε και άλλες νίκες του Χείλωνος σε πανελλήνιους αγώνες. Σύμφωνα με την τοπική παράδοση στην Αχαΐα την εποχή του Πausανία, ο *περιοδονίκης* αθλητής είχε σκοτωθεί στον Λαμιακό πόλεμο, όταν οι Αθηναίοι και οι σύμμαχοί τους πολιορκήσαν στην Λαμία τον Αντίπατρο, ευθύς μόλις έμαθαν το θάνατο του Αλεξάνδρου Γ' (323/2 π.Χ.)⁸¹.

Ο **Ερμησιάναξ** (βλ. κατάλ. Β-13), γιος του Γονέως, στέφθηκε νικητής στο αγώνισμα της πάλης χωρίς να υποστεί πτώση από τους αντιπάλους του. Τον ανδριάντα του στην Ολυμπία είχαν ανιδρύσει οι συμπατριώτες του για να τον τιμήσουν ως τον πρώτο κολοφώνιο που στέφθηκε ολυμπιονίκης. Ορισμένοι μελετητές επιχείρησαν να ταυτίσουν τον αθλητή με τον γνωστό κολοφώνιο ποιητή Ερμησιάνακτα των ελληνιστικών χρόνων. Ολυμπιονίκης υπήρξε και ο εγγονός του Ερμησιάνακτος, Εικάσιος⁸².

Ο Αθηναίος **Αριστοφών** (βλ. κατάλ. Β- 14) ήταν γιος του Λυσίνου και αναδείχθηκε νικητής στο αγώνισμα του παγκρατίου το 312 π.Χ. Ο Πausανίας αναφέρει ότι το άγαλμα του αθλητή ανιδρύθηκε στην Ολυμπία από το δήμο Αθηναίων (*εικ.25*), ενώ ένα δεύτερο άγαλμα του ολυμπιονίκη είχε ανιδρυθεί στην αθηναϊκή Ακρόπολη⁸³.

Για τον Κλαζομένιο **Ηρόδοτο** (βλ. κατάλ. Β-15) ο Πausανίας (6.17.2) αναφέρει ότι το άγαλμά του στην Ολυμπία είχε ανιδρυθεί από τους συμπολίτες του για να τον τιμήσουν για τη νίκη του το 292 π.Χ., αφού ήταν ο πρώτος Κλαζομένιος αθλητής που είχε στεφθεί ολυμπιονίκης⁸⁴.

⁷⁹ RE, λ. Polydamas, αρ. 4, στ. 1601. Moretti 1957, 110 αρ. 348. Γιαλούρης 1987, 174. Herrmann 1988, 156 αρ.50. Miller 2004a, 161. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 151-152.

⁸⁰ RE, λ. Agenor, αρ.2, στ.775. Moretti 1957, 122 αρ.427. Herrmann 1988, 156 αρ.56. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 143.

⁸¹ Πaus., 6.4.6 και 7.6.5. RE, λ. Cheilon, αρ.5, στ.2279-2280. Moretti 1957, 126 αρ.461 και 127 αρ.465. Herrmann 1988, 155. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 98.

⁸² Πaus., 6.17.4. RE, λ. Hermesianax, αρ.1, στ.823. Hyde 1921, 30 σημ.11. Moretti 1957, 128 αρ.475. Herrmann 1988, 174 αρ.187. Moretti 1992, 120 αρ.475. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 191.

⁸³ Πaus., 6.13.11 και 14.1. RE, λ. Aristophon αρ.6, στ.1007. Hyde 1921, 368 αρ.26. Moretti 1957, 130 αρ.484. Herrmann 1988, 168 αρ.130. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 135.

⁸⁴ RE, λ. Herodotos αρ.1, στ.989. Hyde 1921, 30. Moretti 1957, 134 αρ.528. Herrmann 1988, 174 αρ.181. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 191.

Ο **Φιλίνος** (βλ. κατάλ. B-16) ήταν γιος του Ηγυπόλιδος και αναφέρεται από τον Φιλόστρατο ως μαθητής του Νικάνδρου. Η αθλητική του σταδιοδρομία ξεκίνησε σε μικρή ηλικία, όπου για πρώτη φορά αναδείχθηκε ολυμπιονίκης στο αγώνισμα σταδίου παίδων το 268 π.Χ.. Αναδείχθηκε *περιοδονίκης* νικώντας και στους άλλους πανελλήνιους αγώνες: τέσσερις φορές στα Πύθια, τέσσερις στα Νέμεα και έντεκα στα Ίσθμια. Το άγαλμα του νικητή στην Ολυμπία ανίδρυσε η πόλη της Κω, για να δοξάσει τη νίκη του⁸⁵.

Ο **Άρατος** (βλ. κατάλ. B-17) γεννήθηκε το 276 π.Χ. και ήταν γιος του δημοκρατικού Κλεινίου και της Αριστοδάμας. Ο πατέρας του δολοφονήθηκε από τον Αβαντίδα τον μετέπειτα τύραννο της Σικυώνας, όταν ο Άρατος ήταν 7 ετών. Μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Σικυώνα το 251 π.Χ., οι εξόριστοι δημοκρατικοί επανήλθαν και, με πρόταση του Αράτου, προσχώρησαν στην Αχαϊκή Συμπολιτεία. Το 245 π.Χ. ο Άρατος εξελέγη για πρώτη φορά στρατηγός της συμπολιτείας και αναδείχθηκε σε μια από τις μεγαλύτερες στρατιωτικές και πολιτικές φυσιογνωμίες του 3^{ου} αι. π.Χ. Είχε αναδειχθεί ολυμπιονίκης κατά την 137^η Ολυμπιάδα (232 π.Χ.), στην αρματοδρομία με τέθριππο. Από τον Πausανία πληροφορούμαστε ότι το άγαλμά του στην Ολυμπία το είχε ανιδρυθεί από τους Κορίνθιους. Ο Πλούταρχος αναφέρει στη βιογραφία του Αράτου τις αθλητικές νίκες που είχε επιτύχει όταν ήταν νέος, χωρίς να γνωρίζουμε τους αγώνες που τις κέρδισε. Ο Φίλιππος ο Ε΄, δολοφόνησε τον Άρατο και τον γιο του, επειδή αποτελούσε εμπόδιο στα σχέδια του Μακεδόνα ηγεμόνα για κυριαρχία επί της Πελοποννήσου. Οι Σικυώνιοι έθαψαν τον Άρατο σε περίοπτη θέση και τον τιμούσαν με θυσίες και γιορτές⁸⁶.

Ο **Παντάρκης (2^{ος})** (βλ. κατάλ. B-18), σύμφωνα με τον Πausανία, αναφέρεται ως ολυμπιονίκης στο αγώνισμα της κελητοδρομίας αλλά και ως διαπραγματευτής μιας συνθήκης ειρήνης μεταξύ των Ηλείων και των Αχαιών που αφορούσε στην ανταλλαγή αιχμαλώτων. Για την επίτευξη αυτής της συμφωνίας οι Αχαιοί του ανίδρυσαν άγαλμα στην Ολυμπία. Καθότι δεν έχει καθοριστεί για ποια συνθήκη ειρήνης πρόκειται, είναι δύσκολο να ενταχθεί η νίκη αυτή με ασφάλεια σε κάποια Ολυμπιάδα. Ο Moretti πρότεινε την 138^η, η οποία διεξήχθη το 228 π.Χ.. Επίσης, δεν είναι βέβαιο αν πρόκειται για απόγονο του Παντάρκους που υπήρξε ολυμπιονίκης τον 5^ο αι. π.Χ.. Ο Πausανίας (6.15.2) αναφέρει δυο αγάλματα του Παντάρκους στην Ολυμπία, ένα τιμητικό ως ανάθεση των Αχαιών και ένα για την ολυμπιακή νίκη του, χωρίς να μας κάνει γνωστή τη ταυτότητα του αναθέτη⁸⁷.

Ο **Κλειτόμαχος** (βλ. κατάλ. B-19), γιος του Ερμοκράτη, ήταν από τη Θήβα και συμμετείχε σε δυο Ολυμπιάδες (216 και 212 π.Χ.) . Κατά τη δεύτερη συμμετοχή του (212 π.Χ.), αντίπαλός του στην πυγμή ήταν ο Αριστόνικος, ο οποίος είχε έρθει από την Αίγυπτο από το βασιλιά Πτολεμαίο Δ΄ τον Επιφανή, για να κατατροπώσει τον

⁸⁵ Πaus., 6.17.2. Hyde 1921, 30, 361 σημ.1. Moretti 1957, 137 ap.550. Herrmann 1988, 174 ap.182. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 170.

⁸⁶ Πaus., 2.8.2 και 6.12.5. RE, λ. Aratos ap. 2, στ.383-390. Moretti 1957, 139-140 ap. 574. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 85.

⁸⁷ Πaus.6.15.2. RE, λ. Pantarkes, στ. 693. Moretti 1957, 140 ap. 577. Herrmann 1988, 170 ap. 152. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 110.

Κλειτόμαχο. Οι θεατές ενθάρρυναν τον Αριστόνικο, ο οποίος φαινόταν ότι θα κερδίσει τον αγώνα μέχρι την στιγμή που ο Κλειτόμαχος κατάφερε να κερδίσει την εύνοια του πλήθους όταν τους θύμισε πως ο αντίπαλός του ήταν Αιγύπτιος που αγωνιζόταν για τη δόξα του βασιλιά, ενώ ο ίδιος αγωνιζόταν για τη δόξα της Ελλάδας. Τελικά, ο Κλειτόμαχος στέφθηκε νικητής στην πυγμή, αλλά ηττήθηκε από τον Ηλείο Κάπρο στο αγώνισμα του παγκρατίου. Σύμφωνα με τις πηγές, το 216 π.Χ. είχε νικήσει στα Ίσθμια και στα τρία βαρέα άθλα: πάλη, πυγμή και παγκράτιο, ενώ τρεις φορές αναδείχθηκε νικητής παγκρατίου στα Πύθια. Ο πατέρας του έστησε το άγαλμά του στην Ολυμπία, που έφερε στη βάση του χαραγμένο ένα επίγραμμα του Αλκαίου από τη Μεσσήνη. Επιπλέον, αρχαίες πηγές όπως ο Πλούταρχος (*Συμποσ. Προβλ.7.7*) αναφέρει τις υπερβολές που χαρακτήριζαν τον εγκρατή βίο του Κλειτομάχου⁸⁸.

Η επόμενη ανάθεση ανδριάντα είναι του **Επιθέρση** (βλ. κατάλ. Β-20) από τις Ερυθρές, γιο του Μητροδώρου. Η αθλητική του σταδιοδρομία άρχισε το 190/189 π.Χ., όπως επιβεβαιώνεται μέσω ενός καταλόγου που βρέθηκε και χρονολογείται το 190 π.Χ.⁸⁹, όταν και αναδείχθηκε νικητής στα Παναθήναια στο αγώνισμα της πυγμής συμμετέχοντας στην κατηγορία των *άγενείων*. Ως εκ τούτου, οι Ολυμπιακές νίκες του τοποθετούνται στο 184 και 180 π.Χ.. Σύμφωνα με την επιγραφή που διάβασε ο Πausanias στη βάση του ανδριάντα του στην Ολυμπία (*εικ.26*), ο Επιθέρσης είχε αναδειχθεί δυο φορές περιοδικής στην πυγμαχία ανδρών⁹⁰. Οι νίκες του Επιθέρση αποτελούν ένα *terminus post quem* για την εποχή ίδρυσης του μνημείου από τους Ίωνες· σημαντικό ρόλο παίζει ο τύπος των γραμμάτων αλλά και η καλλιτεχνική απόδοση του ανδριάντα του. Μέσω της επιγραφής η βάση τοποθετείται πριν τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ., γύρω στο 170 π.Χ.. Η χρονολόγηση αυτή συμπίπτει με την εποχή δράσης του Ρόδιου γλύπτη Πυθόκριτου, γιου του Τιμοχάρως⁹¹.

Ο **Μενέδημος** (βλ. κατάλ. Β-21) από την Ηλεία, ήταν γιος του Πρώτου. Στέφθηκε νικητής στην αρματοδρομία συνωρίδων κατά την 180^η Ολυμπιάδα, το έτος 60 π.Χ.. Είχε το αξίωμα του Θεηκόλου στην Ολυμπία, ενώ το τιμητικό του άγαλμα είχε ανιδρυθεί από το γιο του (*εικ.27*), ο οποίος είχε υπάρξει σπονδοφόρος και Νεμεονίκης στο αγώνισμα της αρματοδρομίας με συνωρίδες πάλων⁹².

Ο **Πολύξενος** (βλ. κατάλ. Β-22), γιος του Απολλοφάνους από τη Ζάκυνθο, νίκησε στη πάλη στη κατηγορία παιδών. Από την ενεπίγραφη βάση του (*εικ.28*) και τη μορφή των γραμμάτων η νίκη του θα μπορούσε να ενταχθεί στην 194^η Ολυμπιάδα. Το άγαλμά

⁸⁸ Πaus., 6.15.3. RE, λ. Κλειτόμαχος αρ. 3, στ.659. Hyde 1921, 147. Moretti 1957, 141 αρ. 584 και 589. Moretti 1970, 298 αρ.584. Herrmann 1988, 171 αρ.155. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 143.

⁸⁹ Moretti 1953, 122, αρ.46. Moretti 1957, 143-144, αρ.610 και 612.

⁹⁰ Πaus. 6.15.6. Dittenberger - Purgold 1896, 315-316 αρ. 186. RE, λ. Epithersis, αρ.1, στ.221. Hyde 1921,244 σημ.6. Moretti 1957, 143-144, αρ.610 και 612. Herrmann 1988, 171 αρ.156. Σταμπολίδης - Τασούλας 2004, 187.

⁹¹ Dittenberger - Purgold 1896, 315-316, αρ.186. Moretti 1953, 110-111. Ridgway 2000, 246-247 (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008, 67).

⁹² Dittenberger - Purgold 1896, 329-332 αρ. 214. Moretti 1957, 150 αρ.705. Herrmann 1988, 173 αρ.175. Zoumbaki 2001, 326. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 109..

του στήθηκε με έξοδα των συμπολιτών του, προφανώς επειδή ήταν ο πρώτος Ζακυνθινός ολυμπιονίκης⁹³.

Η ενεπίγραφη βάση του ανδριάντα του **Κάλλιππου Πεισανού** (βλ. κατάλ. Β-23) μας πληροφορεί ότι αναδείχθηκε ολυμπιονίκης στο αγώνισμα της ιπποδρομίας πώλων και τον ανδριάντα του ανίδρυσε η μητέρα του Κλαυδία Κλεοδίκη (εικ.29-30), σύζυγος του Μάρκου Αντωνίου Αλεξίωνος. Όπως συνάγεται, πρόκειται για τον εγγονό του Μάρκου Αντωνίου Πεισανού, ο οποίος έστησε το μνημείο του Γερμανικού Καίσαρα για την ολυμπιακή νίκη του (βλ. IvO 221). Ως εκ τούτου, ο Moretti προτείνει να ενταχθεί η νίκη του Κάλλιππου Πεισανού στην 208^η Ολυμπιάδα που διεξήχθη το έτος 53 μ.Χ.⁹⁴

Ο **Νικάνωρ** (βλ. κατάλ. Β-24) ήταν γιος του Σωκλέους και από την ενεπίγραφη βάση του ανδριάντα -πρόκειται για βάση που ανήκει στο συνηθισμένο ρωμαϊκό τύπο- (εικ.31) που ανέθεσε ο αδελφός του πληροφορούμαστε ότι νίκησε στο αγώνισμα του παγκρατίου στην κατηγορία των παιδων, χωρίς να υπάρξει *ἐφεδρος* ⁹⁵.

Ο **Θεοπρόπος** (βλ. κατάλ. Β-25) αναδείχθηκε νικητής στο ιππικό αγώνισμα της κελητοδρομίας, κατά την 243^η Ολυμπιάδα (193 μ.Χ.). Στο βάθρο του αγάλματός (εικ.32), το οποίο βρέθηκε στα Α του ναού του Διός και στα Ν της βάσης της Νίκης του Παιωνίου, σώζεται το επινίκιο επίγραμμα στο οποίο αποκαλείται «*συνκλητικῶν γενετῆρ*», διότι είχε πολλούς γιους οι οποίοι κατείχαν το αξίωμα του Ρωμαίου συγκλητικού. Η επιγραφή μας πληροφορεί ότι αναθέτης του μνημείου είναι η πόλη της Πίσας⁹⁶.

Γ. ΘΡΑΥΣΜΑΤΑ ΑΝΔΡΙΑΝΤΩΝ ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΑΝΑΘΕΤΗ-DUBIA

Από το θραυσμένο ενεπίγραφο βάθρο [...]κρατης (βλ. κατάλ. Γ-1), πληροφορούμαστε ότι ο αθλητής ήταν γιος του Πύθωνος και είχε στεφθεί σταδιονίκης, πιθανόν στη κατηγορία παιδων (όπως συνάγεται από τα ίχνη των πελμάτων στη βάση του ανδριάντα του). Βάσει της επιγραφής (εικ.33), που χρονολογείται στα τέλη του 5^{ου} ή αρχές του 4^{ου} αι. π.Χ. η ολυμπιακή νίκη του συγκεκριμένου αθλητή θα μπορούσε να ενταχθεί στην 95^η Ολυμπιάδα, η οποία διεξήχθη το έτος 400 π.Χ. Ωστόσο, δεν υπάρχει αναφορά από τον Πausανία για το συγκεκριμένο ανδριάντα⁹⁷.

Από την αποσπασματική επιγραφή Δ[...]γονος (βλ. κατάλ. Γ-2), φαίνεται ότι τα δυο τμήματα επιγραφής (εικ.34) -από τη μορφή των γραμμάτων χρονολογούνται περίπου στα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.- αναφέρουν αποσπασματικά τόσο το όνομα όσο και την

⁹³ Dittenberger - Purgold 1896, 337-338 αρ. 224. Hyde 1921, 359. Moretti 1957, 153 αρ.737. Herrmann 1988, 181 αρ.45. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 157.

⁹⁴ Dittenberger - Purgold 1896, 337-338 αρ.223. Moretti 1957, 157 αρ.782. Herrmann 1988, 181 αρ.44. Zoumbaki 2001, 291. Σταμπολίδης -Τασούλας 2004, 106.

⁹⁵ Dittenberger - Purgold 1896, 339-342. RE, λ. Nikanor, αρ.21, στ.272. Hyde 1921, 359. Moretti 1957, 161 αρ.822. Herrmann 1988, 181 αρ.48. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 189.

⁹⁶ Dittenberger - Purgold 1896, 349-352 αρ.239. Hyde 1921, 360. Moretti 1957, 169 αρ.895. Herrmann 1988, 182 αρ.56. Σταμπολίδης -Τασούλας 2004, 172.

⁹⁷ Dittenberger - Purgold 1896, 273-274 αρ. 157. Moretti 1957, 112-113 αρ.361. Herrmann 1988, 177 αρ.4. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 248.

καταγωγή του αθλητή, ο οποίος αναδείχθηκε δυο φορές *περιοδονίκης* στο αγώνισμα της πυγμής. Οι ολυμπιακές του νίκες θα μπορούσαν να ενταχθούν στην 153^η και 154^η Ολυμπιάδα, οι οποίες διεξήχθησαν κατά τα έτη 160 και 156 π.Χ. αντίστοιχα⁹⁸.

Δυο επιγραφές (*εικ.35α-35β*) φαίνεται να ανήκουν στον ανδριάντα του **Δημοκράτη** (βλ. κατάλ. Γ-3), γιο του Δημοκράτους. Από επιγραφικές μαρτυρίες, που προέρχονται τόσο από την Ολυμπία όσο και από την ιδιαίτερη πατρίδα του, πληροφορούμαστε ότι ο Δημοκράτης είχε λαμπρή σταδιοδρομία αγωνιζόμενος στα βαρέα άθλα. Στέφθηκε τρεις φορές ολυμπιονίκης στο αγώνισμα του παγκρατίου -πιθανότατα κατά την 201^η (25 μ.Χ.), 202^η (29 μ.Χ.) και 203^η (33 μ.Χ.)- ενώ αναδείχθηκε *περιοδονίκης* έχοντας κατακτήσει δυο νίκες στα Νέμεα, δύο στα Ίσθμια και μια στα Πύθια. Σε άλλους αγώνες που διεξάγονταν στην Μικρά Ασία είχε νικήσει στην πάλη και στην πυγμή⁹⁹.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

1. Ανίδρυση και ρόλος ανδριάντων

α) Ετεροχρονισμένη ανίδρυση και ρόλος των ανδριάντων

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν ορισμένες από τις αθλητικές αναθέσεις στο ιερό της Ολυμπίας, εξαιτίας της χρονολογικής απόστασης ανάμεσα στη χρονιά νίκης του αθλητή με τη χρονιά ανίδρυσης του ανδριάντα του. Ακόμα πιο δύσκολη γίνεται η ακριβής χρονολόγηση των μνημείων σε αρκετές περιπτώσεις όπου η επιγραφή ή ακόμα και η βάση έχουν ανανεωθεί. Επιπλέον, μέσω της περιόδου δράσης του γλύπτη που φιλοτέχνησε το έργο, προσδιορίζεται περισσότερο το χρονολογικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το έργο παρά η χρονιά ανίδρυσης του μνημείου.

Όλα τα παραπάνω χρονολογικά προβλήματα μας οδηγούν στην αναζήτηση της αιτίας για την οποία σε αρκετές περιπτώσεις οι ανδριάντες των νικητών στήνονταν αρκετά χρόνια ή ακόμα και αιώνες μετά τη νίκη τους. Προκύπτει το εξής ερώτημα: Γιατί η πατρίδα του νικητή, άλλοι συγγενείς ή και ιδιώτες χρηματοδοτούσαν την ανίδρυση του μνημείου αρκετά μεταγενέστερα; Ποια ήταν τα κίνητρα αυτών των «χορηγών»;

Το παραπάνω ερώτημα μπορεί να απαντηθεί με την εξέταση του χαρακτήρα και του ρόλου των ανδριάντων στο ιερό. Συγκεκριμένα πρέπει να μελετηθεί η θέση και η

⁹⁸ Dittenberger - Purgold 1896, 313-314 αρ. 185. Moretti 1957, 145 αρ.625 και 631. Herrmann 1988, 178 αρ.11. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 157.

⁹⁹ Dittenberger - Purgold 1896, 329-330 αρ. 211 και 212. RE, λ. Demokrates, αρ.10, στ.134. Moretti 1953, 162-164, αρ.62. Moretti 1957, 154-155, αρ.753, 756, 759. Herrmann 1988, 180 αρ.34. Σταμπολίδης - Τασούλας 2004, 192.

λειτουργία τους στο ιερό, αν αποτελούσαν ένα είδος επάθλου ή μια τιμητική διάκριση, αν λειτουργούσαν ως ένδειξη ευγνωμοσύνης στο Θεό ή ως μέσο προσωπικής προβολής του νικητή.

Οι περιγραφές του Περιηγητή, αλλά και οι θέσεις που εντοπίστηκαν οι περισσότερες βάσεις, μας βοηθούν στον προσδιορισμό των αρχικών θέσεων των ανδριάντων μέσα στο ιερό. Η πορεία του Παυσανία πραγματοποιήθηκε σε δυο *εφόδους*¹⁰⁰, ανάμεσα στα μνημεία εντός του χώρου της Άλτεως, με αφετηρία τη ΝΑ γωνία του ναού της Ήρας, κατευθύνθηκε κατά μήκος της πομπικής οδού ως τη νότια είσοδο της Άλτεως και αφού προχώρησε γύρω από το ναό του Διός κατέληξε στον «κίονα του Οينوμάου».

Όπως συνάγεται από τα ανασκαφικά δεδομένα και τη θέση εύρεσης των βάσεων (*εικ. 1*), φαίνεται πως οι ανδριάντες κατείχαν εξέχουσα θέση μέσα στο ιερό καθώς ήταν τοποθετημένοι πλησίον και περιμετρικά του ναού του Διός. Σε αντίθεση με άλλες αναθέσεις (π.χ. οι θησαυροί είχαν προκαθορισμένη θέση), οι αθλητικές αναθέσεις έδιναν ως ένα βαθμό μια δυνατότητα ελευθερίας ως προς την τοποθέτηση του αγάλματος εντός του ιερού. Το καλύτερο παράδειγμα τέτοιας περίπτωσης αποτελούν οι ιππικές αναθέσεις, οι οποίες κατά το τέλος του 6^{ου} - αρχές 5^{ου} αι. π.Χ. τοποθετούνταν στα ανατολικά του ναού του Διός (π.χ. ανάθημα Γέλωνος). Τα συμπλέγματα των ιππικών νικών αποτέλεσαν ελκυστικά θεάματα και έλκυαν δίπλα τους και άλλα αθλητικά αναθήματα, ενώ ήταν ιδιαίτερα αγαπητά στους Σικελούς τυράννους (π.χ. Ιέρων)¹⁰¹.

Πολλές φορές τα αναθήματα των αθλητικών νικών τοποθετούνταν με τέτοιο τρόπο ώστε να σχηματίζουν «ομάδες» εντός του ιερού. Οι ομάδες αυτές μπορεί να ήταν ομάδες αθλητών με κοινή καταγωγή, οικογενειών ακόμα και πολιτικές ομάδες. Παράδειγμα τέτοιας οικογενειακής ομάδας αποτελεί η οικογένεια των νικηφόρων Διαγοριδών· αν και ο πατέρας Διαγόρας νίκησε το 464 π.Χ., δεν είχε τοποθετηθεί ανδριάντας του παρά μόνο μετά τις νίκες των δυο γιών του τα επόμενα χρόνια¹⁰². Η οικογενειακή ομαδοποίηση επανασχεδιάστηκε γύρω από την πατρική μορφή τα κατοπινά χρόνια, πιθανώς για να δώσει περισσότερη συνάφεια και δυναμική μέσα στο ιερό. Αυτό το παράδειγμα δεν είναι το μοναδικό κατά το οποίο οι αθλητικές αναθέσεις ανιδρύνονται ετεροχρονισμένα από τις χρονιές νίκης των αθλητών, πιθανόν για να βελτιωθεί ή και να ενισχυθεί η ταυτότητα μιας οικογένειας ή η εθνική ταυτότητα μιας πόλης¹⁰³. Κατά τον 6^ο αι. π.Χ., πολλές πόλεις είχαν αναθέσει στη περιοχή του ιερού της Ήρας πολλά λατρευτικά αγάλματα. Την ίδια τακτική θέλησε να ακολουθήσει και η πόλη της Σπάρτης, δημιουργώντας τη δική της αθλητική ομάδα και τιμώντας τέσσερις Σπαρτιάτες νικητές ιππικών αγωνισμάτων, με αναθέσεις στη θέση αυτή μεταξύ 448 και 420 π.Χ.¹⁰⁴ Αυτά τα αναθήματα ανταγωνίζονταν σε φυσικότητα και καλλιτεχνική απόδοση τα αντίστοιχα που είχαν ανιδρυθεί απέναντί τους, τα οποία τιμούσαν τις

¹⁰⁰ Hyde 1921, 339 κ.ε. Herrmann 1988, 132-134.

¹⁰¹ Scott 2010, 198.

¹⁰² Rausa 1994, 45-46.

¹⁰³ Scott 2010, 199.

¹⁰⁴ Πaus. 6.1.6-2.3. Smith 2007, 99,123.

ιππικές νίκες αθλητών της Μεγάλης Ελλάδας και είχαν στηθεί απέναντι από το ναό του Διός.

Αυτό το σύνολο αγαλμάτων συμπληρώθηκε με τη Σπαρτιατική ανάθεση ενός ανδριάντα προς τιμήν του Σπαρτιάτη Ολυμπιονίκη Χιόνιδος¹⁰⁵ (ο οποίος νίκησε κατά τον 7^ο αι. π.Χ. βλ. κατάλ. Β-2). Ο λόγος για τον οποίο η πόλη της Σπάρτης δοξάζει τη νίκη του Ολυμπιονίκη συμπατριώτη της τόσο ετεροχρονισμένα (περίπου 200 χρόνια μετά), θα μπορούσε να εξηγηθεί εν μέρει από τη πρόσφατη, επίσης ετεροχρονισμένη, απόδοση τιμής της Αχαϊκής Συμπολιτείας στον ήρωα Οιβώτα (νικητής κατά τον 8^ο αι. π.Χ., βλ. κατάλ. Β-1). Ο ανταγωνισμός των πόλεων εντός του ιερού ήταν ολοφάνερος μιας και το σπαρτιατικό άγαλμα στήθηκε ως ένδειξη ανωτερότητας απέναντι στον ανδριάντα του Κροτωνιάτη Ασύλου, ο οποίος θεωρείται πως ήταν αυτός που ξεπέρασε το επίτευγμα του Χιόνιδος στον αγώνα του οπλίτη δρόμου.

Αν και ο ανδριάντας του Οιβώτα, ανιδρύθηκε σε διαφορετικό σημείο από την πορεία που ακολούθησε ο Πausανίας, ωστόσο δεν έπαψε να αποτελεί μέρος του ίδιου ανταγωνισμού, της ίδιας αντιπαλότητας για το ποια πόλη είχε τον αρχαιότερο και γρηγορότερο νικητή, αντισταθμίζοντας έτσι το σπαρτιατικό και κροτωνιακό άγαλμα¹⁰⁶.

Φαίνεται λοιπόν, πως οι αθλητικές αναθέσεις ήταν σημαντικές στην Ολυμπία ιδιαίτερα κατά τον 5^ο αι. π.Χ., όπου και παρατηρείται μια σημαντική αύξηση των αθλητικών αναθημάτων· μέσω αυτών οι πόλεις διαλαλούσαν τα σπουδαία επιτεύγματα των προγόνων τους όσο και της ίδιας της πόλης τους εντός του ιερού στο σύγχρονο τους κόσμο. Επίσης, τα αθλητικά αγάλματα αποτέλεσαν για τις πόλεις αρκετές φορές αναθέσεις ως ανάμνηση στρατιωτικών νικών μιας και η ανάθεση τρόπαιων είχε σταματήσει στα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ.¹⁰⁷ Αυτό ενισχύθηκε με την εισαγωγή του αθλήματος του οπλίτη δρόμου, όπου τα αθλητικά αγάλματα μπορούσαν να μοιάζουν και με αγάλματα πολεμιστών. Επίσης, οι περισσότεροι ανδριάντες αφιερώθηκαν με επιγραφές στις βάσεις τους γνωστοποιώντας τα αθλητικά και στρατιωτικά τους κατορθώματα, και κάποιοι άλλοι αφιερώθηκαν με επιγραφές που επευφημούσαν τη στρατιωτική επίδοση της πόλης τους¹⁰⁸. Πολλές φορές τα αγάλματα πολεμικών νικών αφιερώθηκαν με τέτοιο τρόπο που ο Πausανίας δεν ήξερε αν κοιτά άγαλμα αθλητικής ή στρατιωτικής νίκης¹⁰⁹.

Προφανείς είναι λοιπόν, οι λόγοι για τους οποίους ένας αθλητής επιδιώκει την ανίδρυση του ανδριάντα του στο ιερό· εκτός από την εφήμερη δόξα, διατηρείται η μνήμη του στους αιώνες. Όμοια είναι τα κίνητρα χρηματοδότησης ανίδρυσης του ανδριάντα ενός Ολυμπιονίκη σε μεταγενέστερο χρόνο από τη νίκη του, από τους συγγενείς, από μια πόλη ή από κάποιον ιδιώτη. Αρχική πρόθεσή τους είναι να τιμήσουν τον νικητή (όπως στις περιπτώσεις του Ερμησιάνακτος (βλ. κατάλ. Β-13), του Ηροδότου (βλ. κατάλ. Β-15), του Πολύξενου βλ. κατάλ. Β-22) αλλά έχοντας ως

¹⁰⁵ Hyde 1921, 36. Rausa 1994, 43. Smith 2007, 99. Scott 2010, 200.

¹⁰⁶ Smith 2007, 99.

¹⁰⁷ Scott 2010, 200.

¹⁰⁸ Πaus. 6.2.9-10: στην επιγραφή για το Σάμιο πυγμάχο αναφέρεται πως οι Σάμιοι είναι οι καλύτεροι από όλους τους Ίωνες στα αθλητικά και τις ναυμαχίες.

¹⁰⁹ Πaus. 5.27.12.

απώτερο στόχο τη διεκδίκηση μέρους της φήμης. Από τη θέση των αγαλμάτων μέσα στο χώρο της Άλτεως γίνεται αντιληπτός αυτός ο άτυπος ανταγωνισμός μεταξύ αθλητών, οικογενειών και πόλεων.

Ιδιαίτερης προσοχής χρήζει το παράδειγμα της ετεροχρονισμένης ανάθεσης του ανδριάντα Πολυδάμαντος (βλ. καταλ. Β-10), που μετατράπηκε εν μέρει σε μέσο πολιτικής προπαγάνδας. Ο αθλητής αν και νίκησε το 408 π.Χ., ο ανδριάντας του ανατέθηκε στο β' μισό του 4^{ου} αι. π.Χ.: Γεννάται δηλαδή το ερώτημα, ποιος είναι ο αναθέτης και γιατί ανέθεσε τον ανδριάντα του Πολυδάμαντος αρκετά μετά το θάνατό του; Η απάντηση σε αυτά τα δυο ερωτήματα είναι διττή· πιθανόν η ανάθεση να έγινε από τους συμπατριώτες του Πολυδάμαντος, τους Σκοτουσσαίους προς τιμήν του αθλητή. Ωστόσο, υπάρχει και η ομόφωνη άποψη των μελετητών που θεωρούν ότι το έργο αντανάκλα τις σύγχρονες κοινωνικό-πολιτικές εξελίξεις στη Θεσσαλία και βλέπουν ως αναθέτη το Δάοχο Β', τετράρχη της Φαρσάλου, γειτονικής πόλης της Σκοτούσσας. Είναι γνωστό άλλωστε πως ο Δάοχος Β' στα πλαίσια της πολιτικής του προπαγάνδας είχε αναθέσει και άλλα έργα στο γλύπτη Λύσιππο, όπως αυτό στους Δελφούς, το 337 π.Χ.¹¹⁰.

Πολιτική ομαδοποίηση φαίνεται να υπάρχει και γύρω από το διάσημο ιππικό μνημείο του Γέλωνος (488 π.Χ.), το οποίο τοποθετείται ανάμεσα στα αγάλματα του πυγμάχου Γλαύκου και του Κερκυραίου πυγμάχου Φίλωνος. Ο Γλαύκος (βλ. κατάλ. Β-4) υπήρξε φημισμένος και δυνατός ζευγολάτης από την Κάρυστο της Εύβοιας που, ενώ αναφερόταν ως «πρωταθλητής του λαού», ήταν γνωστός και ως «πρωτοπαλικάρο» του τυράννου Γέλωνος. Και τα τρία αυτά αγάλματα τα φιλοτέχνησε ο φημισμένος Αιγινήτης γλύπτης Γλαυκίας, πιθανότατα λοιπόν αποτελούσαν μια ομάδα, με κινητήρια δύναμη τον Γέλωνα¹¹¹.

Πέρα από τη διαίωνηση της φήμης του αθλητή και εν γένει της οικογένειάς του ή της πόλης του, πολλές πόλεις έκαναν ετεροχρονισμένες αναθέσεις κυρίως λόγω κάποιων δεισιδαιμονιών ή έπειτα από χρησιμοδότηση του μαντείου. Συγκεκριμένα, αρκετές αναθέσεις πραγματοποιήθηκαν έπειτα από χρησιμοδότηση του μαντείου, στο οποίο είχαν καταφύγει για να βρεθεί λύση σε κάποιο πρόβλημα που αντιμετώπιζαν. Στην περίπτωση του Οιβώτα, οι συμπατριώτες του ζήτησαν χρησμό από το μαντείο των Δελφών ζητώντας να μάθουν το λόγο που δεν κέρδιζαν για 300 χρόνια στους Ολυμπιακούς αγώνες. Μετά τη χρησιμοδότηση οι Αχαιοί έστησαν άγαλμα του στην ιερά Άλτι της Ολυμπίας (460 π.Χ.).

Η περίοπτη θέση των ανδριάντων εντός του ιερού αναδεικνύει τη σημασία του χαρακτήρα τους και του ρόλου τους. Μέσω των πηγών και των σωζόμενων επιγραφών γίνεται αντιληπτός ο διπλός χαρακτήρας των ανδριάντων, οι οποίοι είτε έχουν στηθεί ως τιμητικά μνημεία είτε ως αναθήματα στο Θεό. Άλλωστε, ο Πausanias (5.21.1) από το πέμπτο βιβλίο διευκρινίζει το διαχωρισμό των ανδριάντων των αθλητών σε σχέση

¹¹⁰ Μεταξύ των ετών 356-339 π.Χ., ο Φίλιππος Β' αναδιοργάνωσε τη διοικητική οργάνωση στη Θεσσαλία, χωρίζοντάς την σε τέσσερις επαρχίες. Ένας από τους τετράρχες των επαρχιών αυτών ήταν ο Δάοχος Β', πιθανός ιδρυτής του εν λόγω μνημείου. Βλ. Johnson 1968, 97 κ.ε., Ποιμενίδου 2008, 60.

¹¹¹ Smith 2007, 99.

με τα υπόλοιπα αναθήματα που ήταν τοποθετημένα εντός του ιερού χώρου της Άλτεως, θέλοντας να τονίσει τον ιδιαίτερο ρόλο των αγαλμάτων των Ολυμπιονικών, οι οποίοι είχαν αφιερωθεί για να τιμήσουν τους αθλητές και όχι το Θεό.

2. Κατάλογος Καλλιτεχνών - Τεχνοτροπικά στοιχεία

α) Γλύπτες των υπό εξέταση ανδριάντων

Μέσω των περιγραφών του Πausανία και των σωζόμενων βάσεων των ανδριάντων, -που πολλές φέρουν την υπογραφή του δημιουργού- οι γλύπτες αποκτούν εξέχουσα θέση ως κοινωνικό και πολιτιστικό φαινόμενο της εποχής. Από την Αρχαϊκή περίοδο έχουμε γνωστούς γλύπτες στην Ολυμπία, όπως ο Αριστίων ο Πάριος, αλλά το αποκορύφωμα της γλυπτικής τέχνης εντοπίζεται κυρίως στον 5^ο αι. π.Χ., με γνωστούς χαλκοπλάστες να έχουν υπογράψει στις βάσεις των ανδριάντων σε ποσοστό πάνω από το 60 τοις εκατό¹¹². Από τις υπογραφές των βάσεων ξεχωρίζουν ονόματα μεγάλων καλλιτεχνών: ο Ονάτας από την Αίγινα, ο Πολύκλειτος από το Άργος, ο Κάλαμις και ο Μύρων από την Αθήνα, ο Πυθαγόρας από το Ρήγιο και ο Σικυώνιος Λύσιππος. Από τους υπό εξέταση ανδριάντες βάσει των υπογραφών και των περιγραφών του Πausανία θα μελετήσουμε μόνο τα ονόματα 14 γλυπτών, που φιλοτέχνησαν τα αγάλματα των αθλητών της παρούσας μελέτης, καθώς και άλλους ανδριάντες στο ιερό της Ολυμπίας.

Οι γλύπτες αναφέρονται με χρονολογική κατάταξη από τον πρώιμο στον πιο ύστερο:

1. Ο **Δαμέας** ήταν ανδριαντοποιός, χαλκοπλάστης από τον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας και έδρασε τον 6^ο αι. (520/10 π.Χ.) Σύμφωνα με την περιγραφή του Πausανία (6.14.5), -μιας και δε σώζεται η βάση που πιθανόν να έφερε την υπογραφή του καλλιτέχνη- φιλοτέχνησε στην Ολυμπία τον χάλκινο ανδριάντα του φημισμένου Κροτωνιάτη αθλητή Μίλωνος¹¹³ (βλ. κατάλ. Α-1).
2. Ο **Αγελάδας** υπήρξε δάσκαλος του Φειδία, του Μύρωνος και του Πολύκλειτου¹¹⁴, με καταγωγή από το Άργος. Η δράση του χρονολογείται από το 520-490 π.Χ. και τοποθετείται στην Ολυμπία και κυρίως στην ευρύτερη Πελοπόννησο¹¹⁵. Δυστυχώς κανένα από τα έργα του δεν μας σώθηκε και τα γνωρίζουμε μόνο από μαρτυρίες: από τον Πausανία (6.10.6) γνωρίζουμε για τον χάλκινο ανδριάντα του Κλεοσθένη από την Επίδαμνο Ιλλυρίας (βλ. κατάλ. Α-2), για τον οποίο ο Αγελάδας φιλοτέχνησε μια σύνθεση με το άρμα, τα άλογα (τον Φοίνικα και τον Κόρακα), τον ηνίοχο και τον ολυμπιονίκη αρματοδρόμο. Ο ίδιος γλύπτης στην Ολυμπία φιλοτέχνησε άλλους δυο ανδριάντες, αυτόν του Τιμασίθεου από τους Δελφούς (Πaus. 6.8.6) που νίκησε πιθανότατα κατά την 66^η και 67^η Ολυμπιάδα¹¹⁶ (516 και 512 π.Χ., αντιστοίχως) και τον

¹¹² Smith 2007, 101.

¹¹³ Vollkommer 2007, 156. Kansteiner et al. 2014, 428-429, αρ.1.

¹¹⁴ Kansteiner et al. 2014, 453-458.

¹¹⁵ Περισσότερα για το γλύπτη Αγελάδα, βλ. Vollkommer 2007, 275-276 και Kansteiner et al. 2014, 453-464.

¹¹⁶ Moretti 1957, 76 αρ. 140 και 77 αρ. 146. Herrmann 1988, 160 αρ.85.

χάλκινο ανδριάντα του Άνοχου από τον Τάραντα, ο οποίος στέφθηκε ολυμπιονίκης κατά την 65^η Ολυμπιάδα¹¹⁷ (το έτος 520 π.Χ.).

3. Ο Αιγινήτης γλύπτης **Γλαυκίας** μας είναι γνωστός μόνο μέσω των περιγραφών του Πausανία και η εποχή δράσης του ανάγεται από το 500-470 π.Χ.. Ανήκει στη γενιά των καλλιτεχνών μετά τον Κάλωνα και πριν τον Ονάτα και θεωρείται από τους πιο σημαντικούς της εποχής του¹¹⁸. Τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την τέχνη του δεν είναι γνωστά σε εμάς, ωστόσο οι επιρροές σίγουρα σχετίζονται με την Αιγινήτικη σχολή. Οι αρχαίες πηγές τον αναφέρουν ως φημισμένο γλύπτη αθλητών: σύμφωνα με τον Πausανία (6.9.4), ο γλύπτης Γλαυκίας φιλοτέχνησε στην Ολυμπία το άρμα του Γέλωνος (βλ. κατάλ. Α-5) για τη νίκη του σε αρματοδρομία το 488 π.Χ.¹¹⁹. Η βάση του αγάλματος έφερε επιγραφή (InO 143) με την υπογραφή του γλύπτη: *Γλαυκίας : Αίγινάτας : έ[π]οίε̄σε*. Επιπλέον, πληροφορούμαστε ξανά από τον Περιηγητή (6.10.1-3) ότι φιλοτέχνησε και τον ανδριάντα του Γλαύκου από την Κάρυστο της Ευβοίας¹²⁰ (βλ. κατάλ. Β-4), νικητή της πυγμαχίας το 520 π.Χ.. Ο ανδριάντας του Γλαύκου είναι στη στάση του *σκιαμαχεῖν*, δηλαδή σε στάση προπόνησης χωρίς αντίπαλο. Άλλοι δυο ανδριάντες φιλοτεχνήθηκαν από το Γλαυκία στο ιερό της Ολυμπίας για δύο νικητές στην πυγμαχία: Ο ανδριάντας του Φίλωνος από την Κέρκυρα¹²¹ (με δυο νίκες το 500 και το 496 π.Χ.) και ο ανδριάντας του Θεαγένη από τη Θάσο¹²² (με δυο νίκες το 480 και το 476 π.Χ.).
4. Ο **Ονάτας**, με καταγωγή από την Αίγινα, ήταν γιος του Μίκωνος. Εργάστηκε στην Αθήνα, την Ολυμπία, τη Πέργαμο και τους Δελφούς¹²³, αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους χαλκοπλάστες της εποχής του αυστηρού ρυθμού (480-450 π.Χ.)¹²⁴ και το σπουδαιότερο εκπρόσωπο της ονομαστής Αιγινήτικης χαλκοπλαστικής. Το όνομά του μας παραδίδεται από τον Πausανία και μπορεί να συγκριθεί με τους Αθηναίους μεγάλους γλύπτες. Ο Ονάτας φιλοτέχνησε στην Ολυμπία το χάλκινο άγαλμα του τυράννου των Συρακουσών Ιέρωνος (βλ. κατάλ. Β-5), το οποίο ανατέθηκε από το γιο του Δεινομένη Η, μετά το θάνατό του το 466 π.Χ., όταν και ο τελευταίος ανέλαβε την εξουσία. Το άγαλμα του Ιέρωνος πάνω στο άρμα αποτελούσε το κεντρικό τμήμα ενός συντάγματος που περιστοίχιζαν τα αγάλματα δυο έφιππων νεαρών μορφών, τις οποίες είχε κατασκευάσει ο Αθηναίος χαλκουργός Κάλαμις¹²⁵. Στην Ολυμπία

¹¹⁷ Πaus. 6.14.11. Moretti 1957, 74 αρ. 130-131. Herrmann 1988, 169 αρ.140. Βλ. περισσότερα για τους δυο ανδριάντες στο Vollkommer 2007, 275-276.

¹¹⁸ Για τον Γλαυκία βλ. F. Eckstein 1969, 59-60 σημ. 29.

¹¹⁹ Vollkommer 2007, 266-267. Kansteiner et al. 2014, 516-517.

¹²⁰ Vollkommer 2007, 266-267. Kansteiner et al. 2014, 521, αρ.4.

¹²¹ Πaus. 6.9.9 και 14.13. Moretti 1957, 79 αρ. 155, 80 αρ.161, 81 αρ. 168. Herrmann 1988, 161 αρ.94 και 169 αρ.144. Vollkommer 2007, 266-267. Kansteiner et al. 2014, 518, αρ.2.

¹²² Πaus. 6.11.2. Moretti 1957, 88 αρ. 201. Herrmann 1988, 163 αρ.107. Vollkommer 2007, 266-267. Kansteiner et al. 2014, 519-520, αρ.3.

¹²³ Vollkommer 2007, 591.

¹²⁴ Περισσότερα για το χαλκοπλάστη Ονάτα βλ. στο Kansteiner et al. 2014, 501-513.

¹²⁵ Vollkommer 2007, 593. Kansteiner et al. 2014, 502-503, αρ.2.

υπήρχαν και άλλα έργα του Αιγινήτη γλύπτη όπως το ανάθημα των Αχαιών¹²⁶, ο Ερμής Κριοφόρος και το κολοσσιαίο άγαλμα του Ηρακλή, ανάθημα των Θασίων¹²⁷.

5. Ο **Μύρων** καταγόταν από τις Ελευθερές, στα όρια της αρχαίας Αττικής και Βοιωτίας. Ήταν από τους γνωστότερους χαλκοπλάστες της αρχαιότητας, κυρίως χάρη στον περίφημο Δισκοβόλο του. Σύμφωνα με τον Πλίνιο, ήταν μαθητής του Αγελάδα από το Άργος και εργάστηκε σε όλο το διάστημα της κλασικής περιόδου (και ίσως και αργότερα) στην Αθήνα και γύρω από αυτή, αλλά υπήρξε ιδιαίτερα γνωστός στην Ολυμπία και στη Σπάρτη¹²⁸. Τα χρονολογήσιμα έργα του ανήκουν στις δεκαετίες 480–440 π.Χ. Από τους αρχαίους συγγραφείς γνωρίζουμε ότι ο Μύρων είχε φιλοτεχνήσει πολλούς ανδριάντες αθλητών, οι οποίοι παριστάνονταν την στιγμή της επίδοσης με τελειότητα στάσης, λεπτομερειών και αναλογιών. Από τον Πausanias (6.13.2) μαθαίνουμε ότι τον ανδριάντα του Σπαρτιάτη Χιόνιδος (βλ. κατάλ. Β-2) τον φιλοτέχνησε ο Μύρωνας μετά το θάνατο του αθλητή κατ' εντολή των Σπαρτιατών¹²⁹, καθώς και ότι ο Μύρων κατασκεύασε και τους δυο ανδριάντες του Λυκίνου¹³⁰ (βλ. κατάλ. Α-8). Εκτός από τον ανδριάντα του Χιόνιδος και του Λυκίνου που συμπεριλαμβάνονται στη παρούσα μελέτη, ο Μύρωνας φιλοτέχνησε τους ανδριάντες και άλλων αθλητών στην Ολυμπία, όπως του Τιμάνθη¹³¹ από τις Κλεωνές (Πaus. 6.8.4) που νίκησε σε αγώνα παγκρατίου κατά την 81^η Ολυμπιάδα (το έτος 456 π.Χ.) και του Αρκάδα αθλητή Φιλίππου¹³², νικητή στην πυγμαχία κατά το έτος 436 π.Χ. (Πaus. 6.8.5). Ωστόσο, η χάλκινη πλάκα που θεωρήθηκε ότι ανήκε στον Αρκάδα αθλητή είναι πολύ μεταγενέστερη από την εποχή του γλύπτη και διάφορες υποθέσεις γίνονται για το συμβιβασμό των δεδομένων (ανανέωση του επιγράμματος σε νεότερους χρόνους ή νεότερος πλάστης Μύρων)¹³³.
6. Ο **Πυθαγόρας** αναφέρεται ως δημιουργός του ανδριάντα στην επιγραφή της βάσης του Εύθυμου (βλ. κατάλ. Α-5), κάτι που μαρτυρείται και από τον Πausanias¹³⁴. Βέβαια ο Περιηγητής (6.4.4.) τον αναφέρει πάντα ως Ρηγίνο στις περιγραφές του, ενώ στην υπογραφή του ο γλύπτης δηλώνεται ως Σάμιος. Και φυσικά δεν πρόκειται για δυο καλλιτέχνες με το ίδιο όνομα και διαφορετική καταγωγή όπως υποστηρίζουν ο Πλίνιος (*Nat. Hist.* XXXIV,59.60) και ο Διογένης Λαέρτιος (8,47), αλλά για το ίδιο πρόσωπο τον Πυθαγόρα το Σάμιο, ο οποίος μαζί με τους συμπατριώτες του μετοίκησε στο Ρήγιο της Κάτω Ιταλίας το 496 π.Χ. Οπότε ο Πυθαγόρας μπορούσε να υπογράψει τα έργα

¹²⁶ Ένα ακόμα σημαντικό έργο του Ονάτα στην Ολυμπία είναι το ανάθημα των Αχαιών. Το πολυπρόσωπο αυτό σύνταγμα παρίστανε την κλήρωση του ομηρικού ήρωα που θα μονομαχούσε με τον Έκτορα. Περισσότερα βλ. στο Kansteiner et al. 2014, 507, αρ.5.

¹²⁷ Για αυτά τα δυο έργα βλ. Kansteiner et al. 2014, 510-511, αρ.7-8.

¹²⁸ Vollkommer 2007, 532-533.

¹²⁹ Vollkommer 2007, 534. Kansteiner et al. 2014, 747, αρ.20.

¹³⁰ Kansteiner et al. 2014, 742, αρ.14-15.

¹³¹ Πaus.6.8.4., Moretti 1957, 98, αρ. 273. Herrmann 1988, 159, αρ.79. Kansteiner et al. 2014, 743, αρ.16.

¹³² Moretti 1953, 84-87, αρ.33. Moretti 1957, 134, αρ.529. Kansteiner et al. 2014, 744, αρ.17.

¹³³ Παπαχατζής 1979, 343 υποσ.4.

¹³⁴ Επίσης, γνωρίζουμε από τις πηγές ότι ο Πυθαγόρας υπήρξε και ο δημιουργός ενός δεύτερου αγάλματος του Ευθύμου στη γενετειρά του. Όπως μάλιστα μας πληροφορεί ο Πλίνιος (*Nat. Hist.* VII,152), τα δυο αγάλματα του Ευθύμου «κεραυνοβολήθηκαν» την ίδια ημέρα (Ολυμπία και Λοκροί). Vollkommer 2007, 769. Kansteiner et al. 2014, 674-676, αρ.3.

του είτε ως Σάμιος λόγω της καταγωγής του, είτε ως Ρηγίνος λόγω της μετανάστευσής του¹³⁵. Σύμφωνα με τον Πausανία, ο Πυθαγόρας μαθήτευσε δίπλα σε Έλληνα της Μεγάλης Ελλάδας, τον Κλέαρχο από το Ρήγιο, ενώ ο Σώστρατος υπήρξε μαθητής του, κατά τον Πλίνιο (*Nat. Hist.* XXXIV, 60). Η καλλιτεχνική του δράση τοποθετείται μεταξύ του 480 και του 450 π.Χ., και ως εκ τούτου ο Πυθαγόρας είναι πρόδρομος και αντίπαλος, κατά τον Πλίνιο, του Μύρωνος. Τα έργα του Σάμιου δημιουργού μας είναι γνωστά από διάφορες περιοχές του Ελλαδικού χώρου και κυρίως από την Μεγάλη Ελλάδα¹³⁶.

Οι πηγές αναφέρουν οκτώ γλυπτά αθλητών, εκ των οποίων τα επτά είναι στην Ολυμπία και ένα στους Δελφούς. Εκτός του Λοκρού Ευθύμου, ο Πυθαγόρας φιλοτέχνησε στην Ολυμπία και τον ανδριάντα του Λεοντίσκου (Πaus. 6.4.3) με καταγωγή από τη Μεσσηνή Σικελίας, νικητή της πάλης κατά την διεξαγωγή της 81^{ης} και 82^{ης} Ολυμπιάδας (456 και 452 π.Χ.)¹³⁷, τον ανδριάντα του Πρωτόλαου (Πaus. 6.6.1) από τη Μαντίνεια, νικητή της πάλης στη κατηγορία παιδών κατά την 79^η Ολυμπιάδα (464 π.Χ.)¹³⁸, τον ανδριάντα του Δρομέως από τη Στύμφαλο (Πaus. 6.7.10), νικητή κατά την 74^η και 75^η Ολυμπιάδα στο αγώνισμα του δολίχου δρόμου (484 και 480 π.Χ. αντιστοίχως)¹³⁹. Περαιτέρω, ο Πυθαγόρας φιλοτέχνησε¹⁴⁰ στην Ολυμπία ανδριάντα του διάσημου Συρακούσιου αθλητή Αστυλου (Πaus. 6.13.1), ο οποίος κατά την 73^η Ολυμπιάδα είχε νικήσει ως Κροτωνιάτης στα αγωνίσματα του σταδίου και του διαύλου δρόμου και, πιθανώς, και στην οπλιτοδρομία· πιθανώς ο ίδιος αθλητής να νίκησε και κατά την 74^η και 75^η Ολυμπιάδα, ως Συρακούσιος. Έργα του Πυθαγόρα του Σάμιου είναι και οι ανδριάντες του Μνασέως (Πaus. 6.13.7) από τη Κυρήνη και του γιου του, Κρατισθένη (Πaus. 6.18.1). Ο Μνασέας υπήρξε νικητής στην οπλιτοδρομία κατά την 81^η Ολυμπιάδα (456 π.Χ.) και ο Κρατισθένης νικητής στην αρματοδρομία με τέθριππο κατά την 83^η Ολυμπιάδα (448 π.Χ.), για τον οποίο ο Πυθαγόρας είχε φιλοτεχνήσει ένα χάλκινο άρμα με τη Νίκη στη θέση του ηνιόχου¹⁴¹.

7. Ο γλύπτης **Κάλαμις** εργάστηκε στην Αθήνα και, μολονότι πιθανώς καταγόταν από τη Βοιωτία, πολλές φορές αναφέρεται ως Αθηναίος. Υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους γλύπτες, κυρίως χαλκοπλάστης της εποχής πριν το Φειδία. Η καλλιτεχνική του δράση καλύπτει το χρονικό διάστημα από το 480/470 έως περίπου το 440 π.Χ., σημειώνοντας τοιουτοτρόπως τη μετάβαση από τον αυστηρό ρυθμό στην ώριμη κλασική εποχή. Κανένα έργο του δεν έχει σωθεί, ωστόσο οι μαρτυρίες δείχνουν ότι έχει εργαστεί στην Αθήνα, τη Θήβα, την Τανάγρα, τους Δελφούς, την Ολυμπία και την Απολλωνία του Πόντου¹⁴². Ο Πausανίας (6.12.1) αναφέρει ως τα πιο φημισμένα

¹³⁵ Richter 1970, 156-158. Ridgway 1970, 83-84 (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008).

¹³⁶ Boardman 2002, 92. Ridgway 1970, 83.

¹³⁷ Hyde 1921, 249. Moretti 1957, 98 ap. 271 και 100 ap. 285. Vollkommer 2007, 769-770. Kansteiner et al. 2014, 669-671, ap. 1.

¹³⁸ Herrmann 1988, 156 ap. 51. Vollkommer 2007, 769-770. Kansteiner et al. 2014, 680, ap. 7.

¹³⁹ Herrmann 1988, 158 ap. 72. Vollkommer 2007, 769-770. Kansteiner et al. 2014, 677, ap. 4.

¹⁴⁰ Hyde 1921, 363 ap. 8. Moretti 1957, 82-83 ap. 178-179, 84-85 ap. 186-187, 87 ap. 196-198. Herrmann 1988, 164 ap. 113. Vollkommer 2007, 769-770. Kansteiner et al. 2014, 672-673, ap. 2.

¹⁴¹ Hyde 1921, 179, 268. Moretti 1957, 95 ap. 257. Herrmann 1988, 175 ap. 194. Kansteiner et al. 2014, 678-679, ap. 5-6.

¹⁴² Vollkommer 2007, 373.

έργα του τα δυο άλογα και τους έφιππους εφήβους του αφιερώματος του Δεινομένου στην Ολυμπία εις ανάμνηση της νίκης του πατέρα του, Ιέρωνος, το οποίο στήθηκε μετά το θάνατό του¹⁴³. Άλλα έργα του γλύπτη στην Ολυμπία είναι ένα άγαλμα Νίκης, αφιέρωμα των Μαντινέων¹⁴⁴, όπως και η ανάθεση μιας ομάδας αγοριών από τους κατοίκους του Ακράγαντα¹⁴⁵.

8. Ο **Πολύκλειτος** ο Πρεσβύτερος, ο οποίος καταγόταν από το Άργος ή από τη Σικυώνα και υπήρξε μαθητής του Αργείου Αγελάδα, δραστηριοποιήθηκε στο Άργος, στην Ολυμπία, στην Έφεσο και την Αθήνα. Συγκαταλέγεται μαζί με τον Αθηναίο Φειδία και το Σικυώνιο Λύσιππο στους τρεις σημαντικότερους γλύπτες της αρχαίας Ελλάδας. Ο Πολύκλειτος θεωρείται ο κυριότερος εκπρόσωπος της πελοποννησιακής σχολής χαλκοπλαστικής. Ειδικευόταν κυρίως στην κατασκευή ανδριάντων αθλητών¹⁴⁶. Τον ίδιο δάσκαλο λεγόταν ότι είχε και ο Φειδίας, γι' αυτό και οι μεταγενέστεροι συγγραφείς συνέκριναν και αντιπαρέβαλλαν τους δυο μεγαλύτερους γλύπτες της κλασικής περιόδου. Η εποχή δράσης του τοποθετείται περίπου από το 460–410 π.Χ.. Ήταν ένας θεωρητικός που μελετούσε τις αναλογίες του ανθρώπινου σώματος, δηλ. του όρθιου γυμνού άνδρα. Έγραψε ένα έργο που ονομάστηκε *Κανών*, με θέμα τη συμμετρία των μερών του σώματος, ενώ πολλά έργα του ήταν αναθήματα αθλητών, όπως τα δυο περίφημα έργα του, ο Διαδούμενος και ο Δορυφόρος¹⁴⁷. Ωστόσο, η ύπαρξη ενός νεότερου Πολύκλειτου από το Άργος, που εργάστηκε στις αρχές του 4^{ου} αι. π.Χ., περιπλέκει το πρόβλημα της διάρκειας δράσης του πρεσβύτερου.

Ο ανδριάντας του Μαντινέα αθλητή Κυνίσκου (βλ. κατάλ. Α-7) αποδίδεται από τον Πausανία (6.4.11) στον Πολύκλειτο¹⁴⁸, χωρίς να αναφέρεται κάτι τέτοιο στο επίγραμμα της βάσης του ανδριάντα. Σύμφωνα με τους μελετητές, ο Πausανίας πιθανόν αντλεί αυτή την πληροφορία από μια άλλη επιγραφή μπροστινή πλευρά της βάσης, που σήμερα δε σώζεται¹⁴⁹.

Όταν ο Πausανίας αναφέρει, ως καλλιτέχνη του ανδριάντα του Κυνίσκου τον Πολύκλειτο, το πιθανότερο είναι ότι αναφέρεται στον πρεσβύτερο¹⁵⁰, στοιχείο που φαίνεται και από τη χρονολόγηση της επιγραφής¹⁵¹. Πιθανόν, ο ανδριάντας του Κυνίσκου να αποτελεί ένα από τα πρώτα έργα του Πολυκλείτου του πρεσβύτερου, αν λάβουμε υπόψιν μας την αρχή της δράσης του γύρω στο 460 π.Χ., σύμφωνα με τους περισσότερους μελετητές¹⁵².

¹⁴³ Hyde 1921, 279. Vollkommer 2007, 373. Kansteiner et al. 2014, 599, αρ.13.

¹⁴⁴ Περισσότερα για το άγαλμα της Νίκης, βλ. Kansteiner et al. 2014, 586, αρ.7.

¹⁴⁵ Vollkommer 2007, 379-380. Kansteiner et al. 2014, 598, αρ.12.

¹⁴⁶ Vollkommer 2007, 712.

¹⁴⁷ Boardman 2002, 232-233.

¹⁴⁸ Vollkommer 2007, 712. Kansteiner et al. 2014, 1230-1231, αρ.7.

¹⁴⁹ Dittenberger - Purgold 1896, 257 αρ.149

¹⁵⁰ Η σύνδεση της βάσης με τον Πολύκλειτο, επιβεβαιώνεται και από τον τρόπο στήριξης του αγάλματος πάνω στη βάση.

¹⁵¹ Ο αρχαϊκός χαρακτήρας των γραμμάτων, και συγκεκριμένα του Μ και του Ν, αποκλείουν τη χρονολόγηση της επιγραφής, και φυσικά και του ίδιου του μνημείου, μετά τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ. στη χρονολόγηση κατέληξε ο Purgold AZ 40, 1882, 191 αρ. 436 (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008).

¹⁵² Στην απόδοση του έργου του Κυνίσκου στο γλύπτη του 5^{ου} αι. π.Χ., τον Πολύκλειτο τον Πρεσβύτερο, συνάδουν στοιχεία τεχνικής, όπως η στήριξη του βάρους της μορφής στο ένα σκέλος, η αναφορά του

Άλλος ανδριάντας που αποδίδεται στον Πολύκλειτο τον πρεσβύτερο και αναφέρεται στη παρούσα εργασία είναι ο ανδριάντας του Ηλείου Πυθοκλέους¹⁵³ (βλ. κατάλ. Β-8), αν και πάλι υπάρχει το πρόβλημα σχετικά με το αν πρόκειται για έργο του πρεσβύτερου ή του νεότερου.

9. Ο γλύπτης **Καλλικλής** από τα Μέγαρα, γιος ή εγγονός του γλύπτη Θεόκοσμου¹⁵⁴ (που είχε κατασκευάσει και το άγαλμα του Δία στα Μέγαρα, σύμφωνα με τον Πausανία), δραστηριοποιήθηκε στην Ολυμπία, όπου και είχε φιλοτεχνήσει τον ανδριάντα του Ρόδου ολυμπιονίκη Διαγόρου (βλ. κατάλ. Β-6). Ωστόσο, αυτή η απόδοση του έργου του ανδριάντα στον Καλλικλή δεν βρίσκει σύμφωνους όλους τους ερευνητές. Ο Πausανίας (6.7.2) παραδίδει το όνομα του Καλλικλέους που, αν και δεν αναφέρεται στη σωζόμενη βάση (InO 151), πιθανόν το είχε δει σε επιγραφή που έφερε αρχικά η βάση και πλέον δε σώζεται. Την πληροφορία αυτή αξιοποίησαν κάποιοι ερευνητές και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ενδεχομένως οι ανδριάντες του Διαγόρου, του Δαμάγητου και του Ευκλέους να στήθηκαν μετά τη νίκη του Ευκλέους (εγγονός του Διαγόρου), δηλ. στο τέλος 5^{ου} ή αρχές 4^{ου} αι. π.Χ., γεγονός που συνάδει με την εποχή δράσης του Καλλικλέους¹⁵⁵.

Άλλοι ερευνητές, όπως ο Morretti, θεωρούν ότι αν ο Πausανίας είχε δει την υπογραφή του γλύπτη πάνω στη βάση, πιθανόν να αναφερόταν απλά ως Καλλικλής γιος του Θεόκοσμου από τα Μέγαρα, χωρίς αναφορά στο έργο του Θεόκοσμου (δηλ. στο Δία των Μεγάρων). Ενδεχομένως, ο Πausανίας ταύτισε το Θεόκοσμο της επιγραφής μέσω κάποιας άλλης πηγής, παρόλα αυτά οι συγκεκριμένοι πιστεύουν πως η σημείωση πως ο Καλλικλής ήταν γιος του Θεόκοσμου των Μεγάρων είναι αυθαίρετη και ότι πρόκειται σε μια παρεξήγηση του Περιηγητή που οφείλεται στη συνωνυμία εγγονού και παππού· κατά τη γνώμη αρκετών ο Θεόκοσμος ο Πρεσβύτερος ήταν ο πατέρας του Καλλικλέους, δημιουργού του ανδριάντα του Διαγόρου και όχι ο Νεότερος, στου οποίου το έργο αναφέρεται ο Πausανίας. Έτσι, ο Καλλικλής ο Πρεσβύτερος που έδρασε περίπου από το 460-430 π.Χ.¹⁵⁶, ήταν ο γλύπτης του ανδριάντα του Διαγόρου και όχι ο εγγονός του. Οι δυο παραπάνω απόψεις τονίζουν το πρόβλημα που δημιουργεί η συνωνυμία και η συγγένεια δυο καλλιτεχνών· θεωρώ πως αν το έργο ανιδρύθηκε από τους εγγονούς του Διαγόρου έπειτα από τις δικές τους νίκες (Πεισίρροδος και Ευκλής 404 και 396 π.Χ., αντιστοίχως) για τη διατήρηση της φήμης της αθλητικής οικογένειας,

Πausανία ότι ο ανδριάντας του Κυνίσκου ήταν έργο του Πολυκλείτου και η χρονολόγηση της βάσης (γύρω στο 450 π.Χ.) Πιθανόν, ο Κυνίσκος να αποτελεί το πρώτο έργο του μεγάλου καλλιτέχνη στον οποίο εφάρμοσε το μοτίβο, που αργότερα έγινε γνωστό ως «Κανόνας». Βλ. Dittenberger - Purgold 1896, 257-258 αρ.149 και Richter 1970, 189.

¹⁵³ Vollkommer 2007, 712. Kansteiner et al. 2014, 1232-1233, αρ.8.

¹⁵⁴ Ο Θεόκοσμος θεωρείται ο γλύπτης του αγάλματος του Δία στα Μέγαρα, όπου εργάστηκε για την κατασκευή αυτού του αγάλματος λίγο πριν τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Ο Πausανίας αναφέρει τον Θεόκοσμο και ως δημιουργό του δελφικού αναθήματος των Λακεδαιμονίων για τη νίκη στους Αιγός Ποταμούς. Περισσότερα για το Δία που φιλοτέχνησε ο γλύπτης Θεόκοσμος, βλ. στο Vollkommer 2007, 387. Kansteiner et al. 2014, 1160-1161, αρ.1.

¹⁵⁵ Dittenberger - Purgold 1896, 261-262, αρ.151.

¹⁵⁶ Vollkommer 2007, 387. Kansteiner et al. 2014, 1155-1157, αρ.1. Επίσης, βλ. Ποιμενίδου 2008, 38-39.

θα πρέπει να θεωρήσουμε ως καλλιτέχνη τον Καλλικλή που έδρασε στο τέλος του 5^{ου} ή στις αρχές του 4^{ου} αι. π.Χ.

10. Σύμφωνα με τον Πλίνιο (*Nat. Hist.* 34.86), ο **Απελλής** ήταν γλύπτης χάλκινων αγαλμάτων, όχι όμως πρώτου βαθμού και ήταν ιδιαίτερα γνωστός για τα γυναικεία πορträίτα. Πρόκειται πιθανόν για τον γιο του Καλλικλέους και εγγονό του γνωστού Μεγαρίτη καλλιτέχνη Θεόκοσμου, που βοήθησε τον Φειδία στη δημιουργία του χρυσελεφάντινου Δία στην Ολυμπία¹⁵⁷. Σύμφωνα με τον Πausανία (6.1.6) και την επιγραφή με την υπογραφή του καλλιτέχνη πάνω στη βάση, ο Απελλής, φαίνεται ως ο δημιουργός του αναθήματος της Σπαρτιάτισσας Κυνίσκας¹⁵⁸ (βλ. κατάλ. Α-13, InO 160) : *Απελλέας Καλλικλέος έποίησε*.

Παρομοίως και στην περίπτωση του αναθήματος της Κυνίσκας, οι αμφιβολίες σχετικά με το γλύπτη Απελή και το γενεαλογικό δέντρο της οικογένειάς του συνεχίζονται. Ο προβληματισμός αφορά αν ο γλύπτης είναι εγγονός του Θεόκοσμου (I) και γιος του Καλλικλέους (I) ή ο μικρότερος γιος του Καλλικλέους (I) και αδερφός του Θεόκοσμου (II). Ο Moretti σημειώνει πως αν η δράση του Απελή τοποθετηθεί στα μέσα περίπου του 4^{ου} αι. π.Χ., σύμφωνα με την αναφορά του Πausανία (6.7.2), είναι πιθανό το μνημείο της Κυνίσκας να ιδρύθηκε από κάποιο συγγενικό πρόσωπο μετά το θάνατό της¹⁵⁹. Με αφορμή τη μελέτη της βάσης του Διαγόρου παραπάνω, η πληροφορία του Πausανία δεν είναι απόλυτα σωστή. Ο Moretti καταλήγει στο ότι ο Απελλής δεν είναι εγγονός του Θεόκοσμου αλλά ο μικρότερος αδερφός του¹⁶⁰, τοποθετώντας την εποχή δράσης του στις πρώτες δεκαετίες του 4^{ου} αι. π.Χ. (390/360 π.Χ.), εποχή που αρμόζει και με τις χρονιές νίκης της Κυνίσκας, κατά την 96^η και 97^η Ολυμπιάδα (396 και 392 π.Χ.).

Αξίζει να αναφέρουμε και ένα δεύτερο ανάθημα της Κυνίσκας στην Ολυμπία¹⁶¹, το οποίο περιγράφει ο Πausανίας (5.12.5) και είναι αφιερωμένο για τη δεύτερη ιππική της νίκη. Ο Περιγητής αναφέρει ότι στα δεξιά του προνάου του ναού του Διός βρισκόταν ένα χάλκινο τέθριππο, ανάθημα της Κυνίσκας. Η ενεπίγραφη μικρή βάση από λευκό μάρμαρο που εντοπίστηκε δείχνει ότι επρόκειτο για μικρών διαστάσεων τέθριππο, το οποίο υπέγραφε ως δημιουργός πάλι ο Απελλής¹⁶².

11. Ο **Λύσιππος** καταγόταν από τη Σικυώνα της Κορινθίας και υπήρξε ένας από τους κορυφαίους γλύπτες της αρχαιότητας. Οι αρχαίες πηγές τον τοποθετούν στην ίδια κλίμακα με το Φειδία και τον Πραξιτέλη, ωστόσο αν και πολλοί αρχαίοι συγγραφείς αναφέρονται συχνά στα έργα τους, για το γλύπτη και το καλλιτεχνικό έργο του, δεν μας έχουν σωθεί αρκετές λεπτομέρειες για τη ζωή του. ο συνδυασμός ωστόσο διάφορων πληροφοριών και στοιχείων μέσω των έργων που έχουν σωθεί δείχνουν ότι

¹⁵⁷ Palagia 2007, 36.

¹⁵⁸ Vollkommer 2007, 61. Kansteiner et al. 2014, 1397-1398, αρ.2.

¹⁵⁹ Moretti 1953, 44 αρ.17.

¹⁶⁰ Moretti 1953, 44, αρ.17. (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008, 49).

¹⁶¹ Περισσότερα για το δεύτερο ανάθημα της Κυνίσκας, βλ. Vollkommer 2007, 61. Kansteiner et al. 2014, 1399, αρ.3.

¹⁶² Dittenberger - Purgold 1896, αρ. 634. Moretti 1953, 43 αρ.17. Moretti 1957, 114-115 αρ.373. Palagia 2007, 36.

η ζωή του συμπίπτει με όλο σχεδόν τον 4^ο αι. π.Χ. (370-320 π.Χ.)¹⁶³. Οι περιοχές που δραστηριοποιήθηκε περιλαμβάνουν πολλές τοποθεσίες της Πελοποννήσου, της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας, της νησιωτικής Ελλάδας, της Μικράς Ασίας καθώς και της Αιγύπτου¹⁶⁴. Σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές, ο Λύσιππος ξεκίνησε ως απλός χαλκουργός, θεωρούσε ως δάσκαλό του τον «Κανόνα» του Πολυκλείτου, δηλ. το αυστηρό σύστημα των αναλογιών που καθιέρωσε ο Αργεΐος γλύπτης¹⁶⁵.

Ο Λύσιππος, πιστός στη μεγάλη παράδοση της πελοποννησιακής ανδριαντοποιίας αθλητών σε χαλκό, φιλοτέχνησε πολλά αγάλματα αθλητών καθώς και συντάγματα τεθρίπων διαιωνίζοντας τις νίκες τους μέσα στα πανελλήνια ιερά. Σύμφωνα με τον Πausανία, ο Λύσιππος ήταν ο δημιουργός της σωζόμενης βάσης του αγάλματος του Σκοτουσσαίου αθλητή Πολυδάμαντος¹⁶⁶ (βλ. κατάλ. Β-10): το συγκεκριμένο έργο χρονολογείται στο β' μισό του 4^{ου} αι. π.Χ.. Οι ανάγλυφες παραστάσεις της βάσης¹⁶⁷, την οποία σχεδίασε πιθανόν ο ίδιος ο Λύσιππος ή οι μαθητές του¹⁶⁸, απεικονίζουν τα κατορθώματα του αθλητή στην αυλή της Περσίας.

Σύμφωνα με τον Πausανία (6.4.6), ο Λύσιππος φιλοτέχνησε και τον ανδριάντα του Αχαιού αθλητή Χείλωνος, νικητή στο αγώνισμα της πάλης (βλ. κατάλ. Β-12), μετά από παραγγελία των Αχαιών¹⁶⁹, όπως αναφέρεται στο επίγραμμα της βάσης του αγάλματος.

Στην Ολυμπία ο Λύσιππος φιλοτέχνησε και άλλους ανδριάντες που δεν αναφέρονται στη παρούσα εργασία: του Τρωΐλου από την Ήλιδα, νικητή ιππικών αγωνισμάτων κατά την 102^η Ολυμπιάδα (372 π.Χ.)¹⁷⁰, δυο ανδριάντες προς τιμήν του Πύθου από τα Αβδηρά¹⁷¹, ανάθεση των στρατιωτών του (Πaus. 6.14.12) και τον ανδριάντα του Καλλικράτη από τη Μαγνησία Μαιάνδρου, νικητή στην οπλιτοδρομία κατά την 109^η και 110^η Ολυμπιάδα (344 και 340 π.Χ.)¹⁷² (Πaus. 6.17.3)

12. Ο **Πολύκλειτος ο νεότερος (II)** από το Άργος έδρασε από το 390-350 π.Χ. και, σύμφωνα με τον Πausανία (6.2.6 και 6.6.2 αντίστοιχα), ήταν ο γλύπτης του ανδριάντα του Αντίπατρου από τη Μίλητο¹⁷³ (βλ. κατάλ. Α-14) και του ανδριάντα του Αγήνωρος από τη Θήβα¹⁷⁴ (βλ. κατάλ. Β-11). Εκτός από τους παραπάνω δύο, ο Πausανίας

¹⁶³ Vollkommer 2007, 463. Kansteiner et al. 2014, 2132-2144.

¹⁶⁴ Vollkommer 2007, 463.

¹⁶⁵ Boardman 1999, 69.

¹⁶⁶ Vollkommer 2007, 468. Kansteiner et al. 2014, 2218, αρ.33.

¹⁶⁷ Για τις παραστάσεις της βάσης βλ. Κεφ.5 της παρούσας εργασίας.

¹⁶⁸ Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει σαφής αναφορά από τις πηγές, ότι ο ίδιος ο γλύπτης εκτέλεσε τον ανάγλυφο διάκοσμο της βάσης. Εκτός από τις σχετικά ραδινές αναλογίες των μορφών, η κακή κατάσταση των αναγλύφων δεν επιτρέπει την αναγνώριση κάποιων τεχνοτροπικών στοιχείων που να μπορούν να αποδοθούν στον Λύσιππο. Γι' αυτό πολλοί μελετητές θεωρούν ότι είναι πιθανό η αρχική σχεδίαση να έγινε από τον Λύσιππο αλλά η τελική εκτέλεση από τους μαθητές του. Βλ. Treu 1897, 211. Johnson 1968, 97 κ.ε. Ποιμενίδου 2008

¹⁶⁹ Kansteiner et al. 2014, 2221, αρ.35.

¹⁷⁰ Dittenberger – Purgold 1896, 289-290 αρ.166. Moretti 1957, 120 αρ. 412-413. Herrmann 1988, 151 αρ.6. Vollkommer 2007, 463. Kansteiner et al. 2014, 2219-2220, αρ. 34.

¹⁷¹ Kansteiner et al. 2014, 2217, αρ.31-32.

¹⁷² Hyde 1921, 301. Moretti 1957, 124 αρ.449, 125 αρ.454. Herrmann 1988, 174 αρ.184. Kansteiner et al. 2014, 2222, αρ.36.

¹⁷³ Vollkommer 2007, 724. Kansteiner et al. 2014, 1352, αρ.7.

¹⁷⁴ Vollkommer 2007, 723. Kansteiner et al. 2014, 1351, αρ.6.

αναφέρει και άλλους τρεις ανδριάντες που φιλοτεγήθηκαν από τον Πολύκλειτο ΙΙ· του Αριστίωνος από την Επίδαυρο¹⁷⁵ που στέφθηκε ολυμπιονίκης στο αγώνισμα της πυγμής κατά την 103^η Ολυμπιάδα (368 π.Χ.), του Θερσίλοχου από την Κέρκυρα¹⁷⁶ που στέφθηκε ολυμπιονίκης στη πυγμή, κατηγορία παιδών, κατά την 102^η Ολυμπιάδα το 372 π.Χ., (Παυσ. 6.13.6) και, τέλος, τον ανδριάντα του Μαινάλιου Ξενοκλέους, νικητή στο άθλημα της πάλης στη κατηγορία παιδών. Σύμφωνα με την ενεπίγραφη βάση του τελευταίου, τον είχε φιλοτεγήσει ο Πολύκλειτος ο νεότερος για τη νίκη του αθλητή στην 102^η Ολυμπιάδα, το 372 π.Χ.¹⁷⁷.

13. Ο γλύπτης **Κάνθαρος** από τη Σικυώνα έδρασε στο α΄ τρίτο του 3^{ου} αι. π.Χ. στην Ολυμπία και τη Θήβα και υπήρξε μαθητής του Σικυωνίου γλύπτη Ευτυχίδη. Σύμφωνα με τον Πausανία, στην Ολυμπία φιλοτέχνησε τον ανδριάντα του Κρατίνου¹⁷⁸ από την Αιγείρα Αχαΐας (βλ. κατάλ. Α-15) και τον ανδριάντα του Ηλείου Αλεξίνικου¹⁷⁹ για τη νίκη του στην πάλη στη κατηγορία παιδών, κατά την 128^η Ολυμπιάδα (268 π.Χ.).
14. Ο γλύπτης **Πυθόκριτος** ήταν γιος του Τιμοχάριδος. Υπογράφει ως Ρόδιος¹⁸⁰ και όπως φαίνεται από τις σωζόμενες υπογραφές¹⁸¹ δραστηριοποιείται κυρίως στη Ρόδο και στα γύρω νησιά γύρω στο 200 π.Χ.¹⁸² (τέλη 3^{ου} έως λίγο πριν τα μέσα του 2^{ου} αι. π.Χ.)· εποχή κατά την οποία φιλοτέχνησε τον ανδριάντα του Επιθήρση¹⁸³ στην Ολυμπία (βλ. κατάλ. Β-20).

β) Αρχική Μορφή Ανδριάντων

Πολλά ερωτήματα απασχολούν την έρευνα αναφορικά με το αρχικό μέγεθος των ανδριάντων, το υλικό κατασκευής τους, την αρχική μορφή των αγαλμάτων καθώς και τον τρόπο απόδοσης τους. Στο παρακάτω κεφάλαιο θα μας απασχολήσουν τα γλυπτικά και τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά, ιδιαίτερος των ανδριάντων των οποίων έχουν βρεθεί οι βάσεις στις οποίες στηριζόταν τα αγάλματα τους. Για την καλύτερη κατανόηση των ανδριάντων των Ολυμπιονικών, εκτός από τις πληροφορίες που μας δίνουν οι πηγές, πρέπει να συνδυάσουμε τις επιγραφές που μας έχουν σωθεί επάνω στις βάσεις καθώς και τις τεχνικές ενδείξεις των βάσεων (κοιλότητες στερέωσης πελμάτων κ.α.) με σκοπό την αρχική αποκατάσταση των υπό εξέταση αγαλμάτων.

¹⁷⁵ Παυσ. 6.13.6. Moretti 1957, 120 αρ. 415. Herrmann 1988, 166 αρ.121. Vollkommer 2007, 725. Kansteiner et al. 2014, 1353-1354, αρ.8.

¹⁷⁶ Hyde 1921, 117. Moretti 1957, 119-120 αρ. 409. Herrmann 1988, 166 αρ.120. Kansteiner et al. 2014, 1355, αρ.9.

¹⁷⁷ Για τον ανδριάντα του Ξενοκλέους αναφέρεται ο Πολύκλειτος ως γλύπτης, ωστόσο αβέβαιο παραμένει αν πρόκειται για τον πρεσβύτερο ή το νεότερο. Ο Moretti υποστηρίζει ότι πρόκειται για τον νεότερο και εντάσσει τη νίκη του στην 102^η Ολυμπιάδα. Επίσης βλ. Dittenberger – Purgold 1896, 283-288 αρ.164. Παυσ. 6.9.2. Moretti 1953, 49-50 αρ.20. Moretti 1957, 119 αρ.408. Herrmann 1988, 160 αρ. 88. Vollkommer 2007, 725. Kansteiner et al. 2014, 1356-1357, αρ.10.

¹⁷⁸ Vollkommer 2007, 403. Kansteiner et al. 2014, 2557, αρ.1.

¹⁷⁹ Παυσ. 6.17.7. Moretti 1957, 136 αρ. 544. Herrmann 1988, 175 αρ.193. Vollkommer 2007, 403. Kansteiner et al. 2014, 2558, αρ.2.

¹⁸⁰ Σχετικά με την υπογραφή του ως Ρόδιος, είναι πιθανόν να μετοίκησε στο νησί αν λάβει κανείς υπόψη του τον τόπο καταγωγής του πατέρα του, την Κρήτη. Βλ. περισσότερα Ridgway 2000, 247.

¹⁸¹ Για τις σωζόμενες υπογραφές του Πυθόκριτου, βλ. Blinkenberg 1941, 147, 148, 150 και 155.

¹⁸² Dittenberger - Purgold 1896, 315-318 αρ.186.

¹⁸³ Vollkommer 2007, 776. Kansteiner et al. 2014, 3312-3313, αρ.2.

Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι το χρονολογικό πλαίσιο των σωζόμενων και υπό εξέταση βάσεων των ανδριάντων, κυμαίνεται από το τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ. έως και τον 2^ο αι. μ.Χ., οπότε τα θέματα γλυπτικής που θα μας απασχολήσουν θα εντάσσονται στο συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο. Πέρα από τη χρονολόγηση, για την απάντηση των παραπάνω ερωτημάτων μπορούν να μας βοηθήσουν εν μέρει τα τεχνικά χαρακτηριστικά και συγκεκριμένα τα ίχνη των πελμάτων που φέρουν στην άνω επιφάνεια τους οι εν λόγω βάσεις. Πρέπει βέβαια να αναφέρουμε ότι είναι πολλές οι αντικειμενικές δυσκολίες που προκύπτουν από την φθορά που έχουν υποστεί οι βάσεις, είτε γιατί δεν διατηρείται η επιφάνεια έδρασης τους (όπως στην περίπτωση του Εύθυμου, του Πολυδάμαντος), είτε σώζεται αποσπασματικά (όπως στη περίπτωση του Διαγόρου, του Δαμάγητου και της Κυνίσκας), είτε σώζεται μόνο η επιγραφή της βάσης χωρίς ίχνη στήριξης των μορφών (όπως στη περίπτωση του Κάλλιππου Πεισανού κ.α.). Σε κάποιες περιπτώσεις, η έλλειψη στοιχείων σχετικά με την άνω επιφάνεια των βάσεων, μας οδηγεί στη μελέτη των σχεδιαστικών αποκαταστάσεων των βάσεων και στις περιγραφές των δημοσιεύσεων. Οι παραπάνω δυσκολίες περιορίζουν την εξέταση των βάσεων αυτών, γι' αυτό το λόγο θα εξετάσουμε μόνο τις βάσεις που είναι πιο ξεκάθαρη η άνω επιφάνειά τους με στόχο να προσεγγίσουμε την αρχική μορφή των ανδριάντων και, συνδυαστικά με κάποια τεχνοτροπικά στοιχεία, να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε καλύτερα τις μορφές που παριστάνονταν.

Αρχικά, θα καταλήγαμε στο συμπέρασμα πως οι ανδριάντες που έφεραν οι βάσεις ήταν όλοι κατασκευασμένοι από χαλκό, αφού όλες οι βάσεις φέρουν μολυβδοχορημένες κοιλότητες στερέωσης πελμάτων, ο αριθμός των οποίων ποικίλλει ανάλογα με το μοτίβο στήριξης των μορφών¹⁸⁴. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η βάση του αναθήματος του Γέλωνος (εικ.4α-4β) όπου αν και σώζονται τρεις κοιλότητες οπλών των αλόγων του τεθρίππου, δε σώζεται κανένα ίχνος των πελμάτων του ανδριάντα του Γέλωνος, για τον οποίο γνωρίζουμε μόνο μέσω της περιγραφής του Πausανία (6.9.4)¹⁸⁵.

Παράδειγμα άνω επιφάνειας βάσης με μειωμένο αριθμό κοιλοτήτων στερέωσης των πελμάτων αποτελεί η βάση του Κυνίσκου (εικ.12-13). Πρόκειται πιθανώς για την χρήση του γνωστού πολυκλείτειου μοτίβου στήριξης των πελμάτων, κατά το οποίο το αριστερό στάσιμο σκέλος πατά με ολόκληρο το πέλμα στη βάση ενώ το δεξί άνετο σκέλος ακροπατεί στα δάχτυλα και αποτραβιέται διαγώνια προς τα πίσω, γι' αυτό στηρίζεται σε μια μόνο κοιλότητα. Το μοτίβο στήριξης του Κυνίσκου θα έδινε την εντύπωση της δυναμικής κίνησης και ρυθμού του ανδριάντα· οι δυνάμεις της αντικίνησης θα αποτυπώνονταν σε όλη τη στάση του σώματος του ανδριάντα. Το μοτίβο στήριξης αυτού του ανδριάντα, σε συνδυασμό με τη πληροφορία που μας δίνει

¹⁸⁴ Αναφερόμαστε μόνο στις υπό εξέταση βάσεις και ειδικότερα σε αυτές που διατηρείται η επιφάνεια έδρασης τους. Βέβαια, οι ερευνητές συμφωνούν ως προς το υλικό κατασκευής όλων των ανδριάντων της Ολυμπίας ότι αυτό ήταν ο χαλκός, κυρίως από τα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ. και έπειτα, όπου ακμάζει και η τέχνη της χαλκοπλαστικής, όπως συνάγεται από τις άνω επιφάνειες του συνόλου των σωζόμενων βάσεων. Ο Πausανίας (6.18.7.) μας πληροφορεί για τους πρώτους ανδριάντες Ρηξίβιου και του Πραξιδάμαντος που ήταν ξύλινοι αλλά και του Αρραχίωνος που ήταν μαρμάρινος (Πaus. 8.40.1.). Περισσότερα βλ. Herrmann 1988, 140, σημ. 17,19 με σχετική βιβλιογραφία & Ποιμενίδου 2008, 70.

¹⁸⁵ Eckstein 1969, 54-59.

ο Πausανίας ότι ο γλύπτης αυτού του ανδριάντα ήταν ο Πολύκλειτος του 5^{ου} αι. π.Χ., υπήρξε και ο βασικός λόγος απόδοσης αυτού του έργου στον Πολύκλειτο τον πρεσβύτερο. Αν ισχύει η πληροφορία του Πausανία, τότε ο ανδριάντας του Κυνίσκου αποτελεί το πρώτο μεγάλο έργο του γλύπτη στο οποίο εφάρμοσε το γνωστό πολυκλείτειο μοτίβο στήριξης¹⁸⁶, που αργότερα ονομάστηκε «Κανόνας».

Πιο ήρεμη ήταν η στάση του ανδριάντα που έχει συνδεθεί με το Ρόδιο Δωριέα είτε με τον Θάσιο Θεαγένη, αν και η άνω επιφάνεια της βάσης δεν έχει διατηρηθεί σε καλή κατάσταση, ώστε να μας δίνει σίγουρες πληροφορίες σχετικά με τη στάση του ανδριάντα· φαίνεται πως ο ανδριάντας πατούσε και με τα δυο πέλματα στη βάση και συγκεκριμένα το δεξί ήταν στάσιμο, ενώ το αριστερό άνετο και ελαφρά προβλημένο¹⁸⁷.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η άνω επιφάνεια της βάσης του ανδριάντα του Πυθοκλέους (εικ.22-23), καθώς φέρει στην επιφάνειά της μεγάλο αριθμό κοιλοτήτων στερέωσης και αποτυπωμάτων· τα οποία όπως φαίνεται δεν ανήκουν σε ένα, αλλά σε δυο αγάλματα καθώς όπως προαναφέρθηκε οι Ηλείοι πιθανόν αντικατέστησαν-ή συντήρησαν και επανατοποθέτησαν -τον πρώτο ανδριάντα του Πυθοκλέους και την επιγραφή που τον συνόδευε. Μελετώντας την παλαιότερη βιβλιογραφία διαπιστώνεται ότι κάθε μελετητής υιοθετούσε και μια διαφορετική θεωρία σχετικά με το μοτίβο στήριξης του αρχικού αγάλματος, γεγονός που οδήγησε σε σύγχυση σχετικά με την καλλιτεχνική απόδοση του έργου¹⁸⁸.

Η επικρατέστερη άποψη σχετικά με το μοτίβο στήριξης του αγάλματος είναι αυτή της Arnold¹⁸⁹, η οποία αναγνωρίζει το μοτίβο στήριξης του αρχικού αγάλματος, το οποίο πατούσε με ολόκληρα τα πέλματα στο έδαφος και συγκεκριμένα με προβλημένο το δεξί άνετο σκέλος (αποτύπωμα e) και το αριστερό άνετο σκέλος προς τα πίσω και πλάγια (αποτυπώματα a-b)¹⁹⁰. Η ίδια θεωρεί ότι οι κοιλοότητες (c-d) ανάγονται σε μεταγενέστερη περίοδο, συγκεκριμένα στην αυτοκρατορική περίοδο, καθώς το μέγεθος αυτών των κοιλοτήτων είναι μικρότερο των (a-b), στοιχείο που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν μπορούν να προέρχονται από το αρχικό άγαλμα¹⁹¹.

Τα δυο πέλματα είχαν μεγάλη απόσταση μεταξύ τους, ενώ οι νοητά προεκτεινόμενοι άξονες τους σχηματίζουν οξεία γωνία. Όπως συνάγεται από τα παραπάνω, η στάση της μορφής ήταν μια ιδιαίτερα άνετη στάση με ελευθερία στο χώρο

¹⁸⁶ Dittenberger - Purgold 1896, 257-258, αρ.149, Richter 1970, 189, Ridgway 1981, 201 σημ. 13, Ridgway 1995, 184. Ποιμενίδου 2008, 71.

¹⁸⁷ Dittenberger - Purgold 1896, 263-264, αρ. 153.

¹⁸⁸ Ο Purgold συγκεκριμένα αναγνωρίζει ως στάσιμο σκέλος της μορφής το αποτύπωμα e και το b ως κοιλοότητα στερέωσης του άνετου σκέλους, έτσι υιοθετεί την άποψη ότι το μοτίβο στήριξης της μορφής ήταν το γνωστό πολυκλείτειο, Dittenberger - Purgold 1896, 281-282 αρ. 162-163. Αντίθετα ο E. Löwy στο Öjh. 10, 1907, 327, απέδωσε τις κοιλοότητες a-b στο άνετο σκέλος και c-d στο στάσιμο σκέλος αντίστοιχα· θεωρώντας πως η μορφή ανασήκωνε ελαφρά τη φτέρνα του άνετου σκέλους, μοτίβο που μας θυμίζει το «Διαδούμενο».

¹⁸⁹ Arnold 1969, 23 με σημ. 134 και 135.

¹⁹⁰ Φαίνεται ξεκάθαρα πως η Arnold απορρίπτει τη πρόταση του Purgold για το πολυκλείτειο μοτίβο στήριξης, μιας και οι κοιλοότητες a-b χρησιμοποιούνταν για τη στερέωση του ίδιου πέλματος. Arnold 1969, 23 σημ. 135.

¹⁹¹ Arnold 1969, 23 σημ. 134 και 135 (όπ. αναφέρεται στη Ποιμενίδου 2008,73).

και δυνατότητα μεγαλύτερης κίνησης¹⁹². Ωστόσο, από τα παραπάνω συμπεραίνεται επιπλέον η αλλαγή στο προσανατολισμό του μεταγενέστερου αγάλματος (45°) σε σχέση με το αρχικό. Μολονότι το αρχικό άγαλμα ήταν στραμμένο προς την πρόσθια στενή πλευρά της βάσης, το μεταγενέστερο άλλαξε προσανατολισμό όντας στραμμένο προς την αριστερή πλαϊνή πλευρά, όπου εντοπίζεται και η μεταγενέστερη επιγραφή¹⁹³. Όσον αφορά το μοτίβο στήριξης του Πυθοκλέους και κρίνοντας από τον τρόπο διάταξης των δύο αγαλμάτων, παρατηρείται ακόμα πως αν και πατούσαν με ολόκληρα τα πέλματα στο έδαφος είχαν εντελώς διαφορετική στάση. Η νεότερη έρευνα, σχετικά με τον αγαλματικό τύπο και το μοτίβο στήριξης της μορφής, προτείνει να συγκριθεί με τη μορφή του «Δισκοφόρου» του Ναυκύδη από το Άργος¹⁹⁴.

Λιγότερα στοιχεία μας δίνονται για το άγαλμα που έφερε η βάση του αθλητή που σώζεται μόνο η κατάληξη του ονόματός του [...] ΚΡΑΤΗΣ (βλ. κατάλ. Γ-1), για την οποία και μόνο από τα ίχνη στήριξης στη βάση, συμπεραίνουμε ότι στηριζόταν ένα άγαλμα μικρότερο του φυσικού μεγέθους και αποδιδόταν στη στάση του δρομέα, όπου μόνο τα ακροδάχτυλα του δεξιού ποδιού άγγιζαν το έδαφος, ενώ το αριστερό πόδι βρίσκονταν πίσω¹⁹⁵.

Η βάση του ανδριάντα του Επιθήρση αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση καθότι, αν και σώζεται η βάση του και η άνω επιφάνεια αυτής σε καλή κατάσταση, φέρει μία και μόνο κοιλότητα στερέωσης πέλματος. Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά οι Dittenberger - Purgold¹⁹⁶, συνάγεται ότι ο ανδριάντας του Επιθήρση πιθανόν πατούσε μόνο με το ένα πέλμα στο έδαφος. Αν ισχύει κάτι τέτοιο τότε αυτός ο ανδριάντας θα παριστανόταν ως μια μορφή με έντονη κίνηση¹⁹⁷. Επίσης, η ύπαρξη της μιας κοιλότητας θεωρώ, πως θα μπορούσε να αποτελεί και την μοναδική οπή όπου θα τοποθετούνταν ολόκληρη η χάλκινη πλίνθος που στήριζε τον ανδριάντα. Βέβαια, τίποτε από τα παραπάνω δεν μπορεί να ειπωθεί με βέβαιότητα.

Αν και τα τεχνικά χαρακτηριστικά των άνω επιφανειών των βάσεων μας δίνουν πολύτιμα συμπεράσματα, ο μικρός αριθμός βάσεων που μελετήθηκαν σε αυτό το κεφάλαιο λόγω των περιορισμών και των δυσκολιών που αναφέρθηκαν παραπάνω, δημιουργούν προβλήματα στην εξαγωγή αλάνθαστων συμπερασμάτων. Παρόλα αυτά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα συμπεράσματα που εξάγονται ακόμα και από αυτό το μικρό δείγμα που μελετήθηκε ότι είναι πολύτιμα ως προς το υλικό κατασκευής των ανδριάντων, το μέγεθός τους, αλλά και τη στάση των μορφών η οποία μπορεί να γίνει κατανοητή μέσω του μοτίβου στήριξης τους. Μέσα από τη μελέτη κυρίως των άνω επιφανειών των βάσεων, αναγνωρίστηκαν μορφές πιο ήρεμες και μορφές κινημένες άλλοτε λιγότερο άλλοτε περισσότερο. Επίσης, θα μπορούσαμε να πούμε πως οι άνω επιφάνειες των βάσεων μας έδωσαν ως ένα βαθμό την εξέλιξη της πλαστικής τέχνης.

¹⁹² Την άποψη της Arnold υιοθετεί και η Ridgway 1984, 42 με σημ. 36 και η ίδια στο: Polykleitos 1995, 184 σημ. 23.

¹⁹³ Dittenberger - Purgold 1896, 281-282 αρ. 162-163. Ridgway 1984, 42. Ridgway 1995, 184. (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008). Klauser 2016, 259.

¹⁹⁴ Klauser 2016, 262. Βλ. εικ. 44.

¹⁹⁵ Dittenberger - Purgold 1896, 273-274 αρ.157.

¹⁹⁶ Dittenberger - Purgold 1896, 315-316 αρ. 186.

¹⁹⁷ Ποιμενίδου 2008, 75.

Η εξέλιξη αυτή ασφαλώς αφορά καθαρά τη στάση των μορφών και βέβαια ως το βαθμό που μας δίνεται η δυνατότητα να κάνουμε υποθέσεις.

Λαμβάνοντας υπόψη και τις υπογραφές των καλλιτεχνών στα παραπάνω έργα, γίνεται πιο ξεκάθαρη η εξέλιξη στη στάση των μορφών με την υιοθέτηση του πολυκλείτειου μοτίβου από τα μέσα περίπου του 5^{ου} αι. π.Χ. (ανδριάντας του Κυνίσκου) έως τα ελληνιστικά χρόνια κατά τα οποία οι μορφές παριστάνονται πιο ελεύθερες και με μια ιδιαίτερη κίνηση στο χώρο (ανδριάντας του Επιθήρη) καθώς υιοθετούν τις σύγχρονες καλλιτεχνικές τάσεις της εποχής.

Σε κάθε περίπτωση, δεν είναι δυνατή η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων ως προς την αρχική αποκατάσταση της μορφής των ανδριάντων· οι παραπάνω τεχνικές ενδείξεις των υπό εξέταση βάσεων δεν μας δίνουν πληροφορίες για τον τρόπο απόδοσης των μορφών ή πληροφορίες για τους αγαλματικούς τύπους. Για να αποκτήσουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα πρέπει να αναζητήσουμε πληροφορίες και από άλλες πηγές, όπως τις περιγραφές των αρχαίων συγγραφέων για τους ανδριάντες των Ολυμπιονικών. Σημαντική βοήθεια θα μπορούσαν να προσφέρουν και εικονογραφικά παράλληλα, μέσω των ελάχιστων σωζόμενων πρωτότυπων έργων που έχουν ταυτιστεί με αθλητές¹⁹⁸.

Οι πηγές δίνουν πληροφορίες για τους ανδριάντες των Ολυμπιονικών σχετικά με το μέγεθος τους, όπου και αναφέρονται ειδικοί κανόνες που αφορούσαν την ανίδρυσή των ανδριάντων· όπως αναφέρει ο Λουκιανός (*Pro Imaginibus*, 11) οι Έλληνοδίκες ήταν αυστηρότεροι με την εξέταση των ανδριάντων παρά με τους ίδιους τους αθλητές¹⁹⁹.

Συγκεκριμένα, οι κανονισμοί απαγόρευαν την ανίδρυση ανδριάντων που ξεπερνούσαν το φυσικό μέγεθος, με την επιβολή αυτού του κανονισμού να στοχεύει στο διαχωρισμό των αγαλμάτων των θνητών από αυτά των λατρευτικών αγαλμάτων, καθώς και την αποφυγή του ανταγωνισμού μεταξύ αυτών που είχαν το δικαίωμα της ανίδρυσης ανδριάντα σχετικά με το ποιος θα κατασκευάσει το εντυπωσιακότερο μνημείο²⁰⁰. Ο δεύτερος κανονισμός μας παραδίδεται από τον Πλίνιο (*Nat. Hist.* 34, 16) και αναφέρεται στην ανίδρυση ανδριάντα όλων των Ολυμπιονικών, τονίζοντας παράλληλα έναν τρίτο κανόνα που αφορούσε τους τρεις Ολυμπιονίκες, σύμφωνα με τον οποίο τους δίνονταν το προνόμιο να ιδρύουν τον ανδριάντα τους βάσει της ομοιότητας με τα ατομικά χαρακτηριστικά τους, δηλ. εικονιστικά αγάλματα. Βέβαια, ο όρος εικονιστικός έχει λάβει διαφορετικές ερμηνείες από τους μελετητές· οι περισσότεροι εκ των οποίων τείνουν να ερμηνεύουν τον όρο *εικονιστικός*, ως το λεγόμενο σήμερα

¹⁹⁸ Πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι το μόνο σωζόμενο πρωτότυπο έργο αθλητή από την Ολυμπία αποτελεί μια χάλκινη κεφαλή ενός πυγμάχου. Με τα ρωμαϊκά αντίγραφα θα πρέπει να είμαστε επιφυλακτικοί διότι είναι από μάρμαρο και όχι από χαλκό, όπως και διότι δε γνωρίζουμε και το βαθμό πιστότητας ως προς το πρωτότυπο. Σε άλλες μορφές τέχνης, όπως η αγγειογραφία, μπορούμε να αναζητήσουμε εικονογραφικά παράλληλα με παραστάσεις αθλητών, οι οποίες συμβαδίζουν με τις σύγχρονες τάσεις της πλαστικής της εποχής παρόλα αυτά αποτελούν μια μορφή τέχνης που χρησιμοποιεί διαφορετικό υλικό και διαφορετική κλίμακα. Για παραστάσεις αθλητών στην αγγειογραφία, βλ. περισσότερα Κεφαλίδου Ε., Νικητής, Θεσσαλονίκη 1996.

¹⁹⁹ Ποιμενίδου 2008, 76.

²⁰⁰ Herrmann 1988, 145 με σημ.50.

«πορτραίτο»²⁰¹. Αν και ο Πλίνιος δεν αναφέρει το χρόνο που τέθηκε σε ισχύ αυτός ο κανονισμός, ωστόσο όλοι οι μελετητές συμφωνούν ότι η πιθανή εφαρμογή αυτού του κανόνα πρέπει να τοποθετηθεί στα τέλη 5^{ου} ή αρχές 4^{ου} αι. π.Χ., όπου κάνουν την εμφάνισή τους οι πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία πορτραίτων²⁰².

Τον κανονισμό που αναφέρει ο Πλίνιος παραπάνω, κάποιοι μελετητές τον έχουν προσεγγίσει με άλλο τρόπο, δίνοντας διαφορετική ερμηνεία κάθε φορά στον όρο *εικονιστικός*. Πρώτοι οι Dittenberger – Purgold αμφισβήτησαν την άποψη ότι αυτός ο κανονισμός αφορούσε μόνο τους τρεις Ολυμπιονίκες· βασιζόμενοι σε στοιχεία βάσεων που δεν αναφέρονται στη παρούσα εργασία²⁰³ υπέθεσαν πως ο κανονισμός αυτός ίσχυε αρχικά μόνο για περιπτώσεις αθλητών γυμνικών αγώνων και όχι ιππικών.

Διαφορετική είναι η άποψη του Herrmann, ο οποίος υποστηρίζει ότι ο όρος *εικονιστικός* αναφέρεται σε πορτραίτο. Τονίζει πάντως ότι το πορτραίτο δεν έχει την έννοια της φωτογραφικής απεικόνισης, δηλαδή των ατομικών χαρακτηριστικών του εικονιζόμενου όπως συναντάται μεταγενέστερα στα ρωμαϊκά χρόνια, αλλά τονίζει περισσότερο την εξέλιξη του ρεαλισμού στην πλαστική τέχνη στο πέρασμα των αιώνων. Ο Herrmann επιπλέον δεν αποδέχεται την άποψη του Πλινίου ότι οι Ελλανοδίκες είχαν θεσπίσει τον κανονισμό αυτό και ότι αφορούσε προνόμιο μόνο των τριών Ολυμπιονικών. Ο ίδιος διαπιστώνει και επισημαίνει ανακρίβειες στα γραφόμενα του Πλινίου που αναφέρει πως όλοι οι νικητές αθλητές έστηναν τους ανδριάντες τους· από τον Παυσανία (6.1.1) γνωρίζουμε πως δεν ασκούσαν όλοι αυτό το δικαίωμα. Συμπεραίνεται λοιπόν, πως το χωρίο του Πλινίου ο Herrmann το αντιλαμβάνεται περισσότερο ως πορεία της στυλιστικής εξέλιξης της πλαστικής και όχι ως περιορισμό που είχε τεθεί από τους Ελλανοδίκες²⁰⁴.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι απόψεις άλλων μελετητών σχετικά με το αν οι ανδριάντες αποτελούσαν ιδεαλιστικά έργα ή απέδιδαν τα ατομικά χαρακτηριστικά του νικητή αθλητή. Σημαντική είναι η υπενθύμιση της Vorster, που υπογραμμίζει πως αν και συνηθέστερα τα αγάλματα αθλητών κατατάσσονται στα ιδεαλιστικά έργα λόγω των καλοκάγαθων αρετών και των ιδεωδών που υιοθετούν, ωστόσο δεν παύουν να αποτελούν ιστορικά πρόσωπα όπως αυτά των πολιτικών και των φιλοσόφων, τα οποία ήταν επίσης στημένα σε ιερά και δημόσιους χώρους. Για το λόγο αυτό, ο σύγχρονος όρος *πορτραίτο* δεν θα πρέπει να συγκρίνεται και να συγχέεται με το χαρακτήρα των μνημείων που οι αρχαίοι συγγραφείς ανέφεραν ως *εικόνες ή ανδριάντες*, διότι τα έργα αυτά δεν είχαν ως στόχο τη φυσιογνωμική απόδοση των χαρακτηριστικών του νικητή αλλά ξεχώριζαν για τη λειτουργία τους ως αγάλματα αθλητών αφιερωμένα στο Θεό²⁰⁵.

²⁰¹ Dittenberger - Purgold 1896, 236 και 295-296. Hyde 1921, 54. Herrmann 1988, 145 με σημ. 50. Ridgway 1984, 48 σημ. 36. (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008).

²⁰² Bol C. 2004, 115-122 (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου, 2008).

²⁰³ Οι Dittenberger - Purgold βασίστηκαν στη βάση του ανδριάντα του Ξενομβροτου, όπου κατά τη γνώμη τους η φράση του επιγράμματος «τοῖς ὁποῖον ὄραϊς» υποδηλώνει τον ανδριάντα ως πορτραίτο· ο αθλητής Ξενομβροτος δεν ήταν τριών Ολυμπιονίκης. Βλ. Dittenberger - Purgold 1896, 295-296 αρ.170. Ποιμενίδου 2008, 77.

²⁰⁴ Herrmann 1988, 145 σημ. 50 (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008)

²⁰⁵ Vorster 2004, 413-414(όπ. Αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008).

Σημαντικά στοιχεία για τη διαπίστωση ενός ενδεχόμενου κανονισμού, που εξασφάλιζε στους τρεις Ολυμπιονίκες κάποια προνόμια σχετικά με τη μορφή και απόδοση του ανδριάντα τους, θα μπορούσε να μας δώσει ο Πausanias, που αποτελεί βασική πηγή των πληροφοριών μας με την αφιέρωση ενός ολόκληρου βιβλίου στους ανδριάντες των Ολυμπιονικών. Ωστόσο, δεν αναφέρει τίποτε σχετικά με την ύπαρξη των παραπάνω κανονισμών για την ανίδρυση των ανδριάντων. Παρά μόνο κάποιες φορές αναφέρεται στη στάση ή στη μορφή κάποιου ανδριάντα όπως στην περίπτωση του Γλαύκου (βλ. κατάλ. Β-4), ο οποίος παριστανόταν «σκιαμαχών», ενώ σε άλλες περιπτώσεις ο αθλητής αποδίδεται σε στάση προσευχής ή δεήσεως όπως ο ανδριάντας του Ακουσίλαου (Πaus. 6.7.1) ενώ με το άλλο χέρι φέρει τον πυκτικό ιμάντα, στην ίδια στάση παριστάνονταν ο ανδριάντας του Ανάξανδρου (Πaus. 6.1.7), πιθανώς και η Κυνίσκα²⁰⁶ (Πaus. 6.1.6). Δεν είναι η πρώτη φορά που ο Πausanias αναφέρεται στα διακριτικά ανδριάντα καθώς ορισμένες φορές αναφέρεται στα διακριτικά και άλλων αθλητών, γνωστοποιώντας μας και το είδος του αγωνίσματος στο οποίο στέφθηκαν νικητές²⁰⁷.

Με βάση όλα τα παραπάνω στοιχεία από τις πηγές και τα στοιχεία που μας έχουν σωθεί, θα προσπαθήσουμε να διαπιστώσουμε αν ισχύουν οι κανονισμοί που αναφέρονται από τον Πλίνιο. Πρέπει να υπενθυμίσουμε ότι οι ανδριάντες που εδράζονταν στις υπό εξέταση βάσεις δεν έχουν σωθεί και γενικά από τις πολυάριθμες βάσεις που έχουν βρεθεί και αναφέρονται από τον Πausanias, σώζονται ελάχιστοι κορμοί και άκρα²⁰⁸.

Το μόνο που έχει διατηρηθεί είναι ένα χάλκινο ανδρικό κεφάλι που αναγνωρίζεται ως κεφαλή πυγμάχου και χρονολογείται στα μέσα ή στο β' μισό του 4^{ου} αι. π.Χ.²⁰⁹ (εικ. 36α-36β). Τα χαρακτηριστικά της κεφαλής με την πλούσια γενειάδα, την ακατάστατη κόμη, τις ρυτίδες στο μέτωπο, τα πρησμένα αυτιά και η μύτη καθώς και τα μαλλιά με το στεφάνι αγριελιάς οδήγησαν τους μελετητές να συνδέσουν τη κεφαλή αυτή με κεφαλή πυγμάχου και μάλιστα με τη κεφαλή του Ηλείου Σατύρου²¹⁰, έργο του Αθηναίου γλύπτη Σιλανίωνος (Πaus.6.4.5). Αν και η ταύτιση αυτή δεν είναι αρκετή για να αποκαταστήσουμε την αρχική μορφή των ανδριάντων, ωστόσο πρέπει να τονίσουμε ότι πρόκειται για ένα έργο που εκφράζει τις στιλιστικές τάσεις της εποχής και συνάγεται η προσπάθεια απόδοσης πιο ρεαλιστικών χαρακτηριστικών στο πρόσωπο του πυγμάχου. Επίσης, αν η ταύτιση της κεφαλής είναι σωστή (ότι ανήκει

²⁰⁶ Dittenberger – Purgold 1896, 279-280 αρ.160.

²⁰⁷ Ο Πausanias αναφέρει πενταθλητές που έφεραν αλτήρες (6.3.9-11: ανδριάντας του Ύσμωνος), ταινία σε έναν ηνίοχο και τροχό σε ιπποκόμο (6.1.7: ανδριάντας του Πολυκλέους) ενώ οπλιτοδρόμος έφερε κράνος, ασπίδα και περικνημίδες (6.10.4: ανδριάντας του Δαμάρετου). Ποιμενίδου 2008, 80.

²⁰⁸ Κάποια θραύσματα αγαλμάτων που έχουν βρεθεί δεν συνδέονται με βεβαιότητα με αθλητές. Πρόκειται για δυο αρχαϊκές κεφαλές και ένα τμήμα χεριού με ασπίδα, μια υστεροκλασική κεφαλή καθώς και ένας πρώιμος κλασικός κορμός εφήβου. Βλ. σχετικά: Treu 1897, 216 κ.ε. Hyde 1921, 293 κ.ε. Herrmann 1988, 140 με υποσ.17.

²⁰⁹ Οι περισσότεροι μελετητές τη χρονολογούν στα μέσα ή στο β' μισό του 4^{ου} αι. π.Χ. η κεφαλή βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο με Αρ. Ευρ. 6439. Βλ. σχετικά Richter 1965, 245 κ.ε. Herrmann 1988, 139 με σημ.14. Vorster 2004, 397 κ.ε., 408, 421.

²¹⁰ Βαλαβάνης 2004,123. Ποιμενίδου 2008, 81. Για τις νίκες του Σατύρου, βλ. Moretti 1959, 126-127.

δηλαδή στον Ηλείο Σάτυρο, που υπήρξε δις Ολυμπιονίκης), τότε ακυρώνεται και ο ισχυρισμός του Πλινίου για τα ιδιαίτερα προνόμια των τρις Ολυμπιονικών²¹¹.

Εξαιτίας της έλλειψης των πρωτότυπων αγαλμάτων των ανδριάντων, πολλοί μελετητές στράφηκαν στη μελέτη αγαλμάτων που έχουν θεωρηθεί από κάποιους ως αντίγραφα αγαλμάτων αθλητών²¹². Ανεξάρτητα των προβλημάτων που πιθανόν προκύπτουν από την αντιγραφική παράδοση και την μελέτη αντιγράφων, στη παρούσα μελέτη θα προσεγγίσουμε τα έργα αυτά για την άντληση πληροφοριών για στοιχεία σχετικά με τη γενικότερη εικονογραφία και τον τρόπο απόδοσης των αθλητών. Μεγάλος αριθμός γνωστών έργων έχουν θεωρηθεί ως αντίγραφα αγαλμάτων αθλητών· ο Δισκοβόλος του Μύρωνος (εικ.37), ο Διαδούμενος του Πολυκλείτου (εικ.38), ο Έφηβος Westmacott (εικ.39), ο Αποξυόμενος του Λυσίππου (εικ.40) καθώς και η κεφαλή της Κοπεγχάγης (εικ.41α-41β), είναι μόνο μερικά από αυτά²¹³.

Όλα τα προαναφερόμενα έργα θεωρούμε, πως μας δίνουν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με ανδριάντες αθλητών παρά για αναθέσεις που αφορούν σε ιπικά μνημεία. Πρόκειται, λοιπόν, για ανδριάντες κυρίως νέων γυμνών ανδρών, στους οποίους αναγνωρίζεται η αθλητική τους ιδιότητα, μέσω των διακριτικών που φέρουν (ταινία, δίσκος, στλεγγίδα κλπ.) καθώς και από τη στάση που αποδίδεται το σώμα τους, ιδιαίτερα όταν αυτά αποδίδονται εν κινήσει. Συγκεκριμένα, κάποια από τα παραπάνω έργα αναγνωρίζονται ως ακριβή αντίγραφα συγκεκριμένων ανδριάντων Ολυμπιονικών. Ένα έργο που θεωρείται πιστό αντίγραφο του πολυκλείτειου ανδριάντα του Κυνίσκου από αρκετούς μελετητές, είναι ο λεγόμενος Έφηβος Westmacott και ειδικότερα το αντίγραφο που βρίσκεται στο Βρετανικό Μουσείο (εικ.39)²¹⁴. Ωστόσο και άλλα αντίγραφα γνωστών έργων έχουν συνδεθεί με συγκεκριμένους ανδριάντες Ολυμπιονικών. Ένα άλλο παράδειγμα αποτελεί η σύνδεση του αντιγράφου του «Διαδούμενου» του Πολυκλείτου με τον ανδριάντα του Πυθοκλέους ενώ μια άλλη σύνδεση που φαίνεται να αποκτά έδαφος είναι του ανδριάντα του Πολυδάμαντος με την κεφαλή της Κοπεγχάγης (εικ.41α-41β).

Στην περίπτωση του Κυνίσκου και του Έφηβου «Westmacott», βασικό επιχείρημα της σύνδεσης αποτελεί το μοτίβο στήριξης της μορφής με τη σίγουρη απόδοση του ανδριάντα στο Πολύκλειτο τον Πρεσβύτερο και την άμεση σχέση του με τον «Κανόνα»²¹⁵, αλλά και η ομοιότητα της εικονογραφίας, που απεικονίζει έναν έφηβο αθλητή όπως ο Κυνίσκος, να φέρει στεφάνι στο δεξί του χέρι. Η σύνδεση αυτή ωστόσο, έχει αμφισβητηθεί από πολλούς μελετητές, με επιχειρήματα σχετικά με τη χρονολογική απόσταση των δυο έργων (ο Έφηβος χρονολογείται από το 440 έως το 410 π.Χ.)²¹⁶ και

²¹¹ Βλ. Moretti 1959, 126-127. Ποιμενίδου 2008, 82.

²¹² Πολλοί μελετητές πιστεύουν πως δεν επιτρεπόταν η αντιγραφή έργων στα πανελλήνια ιερά και δη αγάλματα ανδριάντων. Επίσης, αμφίβολη είναι η προέλευση πολλών αντιγράφων, τα οποία πιθανόν να προέρχονται και από τα υπόλοιπα μεγάλα πανελλήνια ιερά (Νεμέα, Ίσθμια, Δελφοί). Ωστόσο, αυτοί οι προβληματισμοί δεν θα απασχολήσουν την παρούσα μελέτη.

²¹³ Hyde 1921, 99 κ.ε. Herrmann 1988, 131 και 167 σημ.67.

²¹⁴ Χρονολογείται γύρω στο 150 μ.Χ. (Βρετανικό Μουσείο, Αρ. Ευρ. 1754). Περισσότερες πληροφορίες βλ. Richter 1970, 193-194. Ridgway 1981, 204-205. Ridgway 1995, 178-180 και 190-192. Ποιμενίδου 2008, 82.

²¹⁵ Richter 1970, 193-194 (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου, 2008).

²¹⁶ Moretti 1959, 126-127.

ο ανδριάντας του Κυνίσκου το αργότερο το 450 π.Χ.) αλλά και με την εικονογραφία βάσει της οποίας δεν μας είναι τίποτε γνωστό από τον τρόπο απόδοσης του Κυνίσκου ενώ για τον Εφήβο προτείνονται ποικίλες αποκαταστάσεις²¹⁷. Τέλος, όπως παρατηρεί ο Lorenz ως προς το μοτίβο στήριξης (εικ.42), τα πέλματα του Εφήβου δεν θα προσαρμόζονταν πλήρως στις κοιλότητες της βάσης του Κυνίσκου²¹⁸.

Η σύνδεση του αντιγράφου του έργου του Διαδούμενου με τον ανδριάντα του Πυθοκλέους, επιδιώκεται βάσει των τεχνικών χαρακτηριστικών και του μοτίβου στήριξης, αποκαθιστώντας το αριστερό άνετο σκέλος με τη φτέρνα ελαφρά ανασηκωμένη στον ανδριάντα του Πυθοκλέους, όπως στον Διαδούμενο. Η σύνδεση αυτή σήμερα φαίνεται απίθανη καθώς οι νέοι μελετητές αποδίδουν τον ανδριάντα στον Πολύκλειτο το νεότερο και όχι τον Πρεσβύτερο²¹⁹.

Όσον αφορά, τη σύνδεση του ανδριάντα του Πολυδάμαντος με τη Κεφαλή της Κοπεγχάγης²²⁰, τα στοιχεία που υιοθετούνται σχετίζονται με στιλιστικά και τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά της μορφής που έχουν θεωρηθεί ως Λυσιππικά, καθώς και η υπόθεση ότι η κεφαλή βάσει των ατομικών χαρακτηριστικών της ανήκει σε αθλητή. Η ιδιαίτερη φήμη του Πολυδάμαντος οδήγησε τους μελετητές στο συμπέρασμα ότι το πρωτότυπο άγαλμα έχει αντιγραφεί αρκετές φορές²²¹, άρα από ένα αντίγραφο του προέρχεται η παραπάνω κεφαλή. Σημαντικό στοιχείο αυτής της σύνδεσης αποτελεί και το υπερφυσικό μέγεθος του ανδριάντα του αθλητή, το οποίο υπολογίζεται βάσει του ύψους της κεφαλής (0,3 μ.) και το οποίο σύμφωνα με την περιγραφή του Πausανία, ήταν μεγαλύτερο του φυσικού μεγέθους²²².

Η παραπάνω υπόθεση παρουσιάζει κάποια στοιχεία σύνδεσης ανάμεσα στα δυο έργα, υπάρχουν βέβαια και στοιχεία αμφισβήτησης. Έχοντας ως αφετηρία την ορθότητα της σύνδεσης, παρατηρούμε ότι τα εξατομικευμένα χαρακτηριστικά της κεφαλής της Κοπεγχάγης ακυρώνουν την ιδεαλιστική πλευρά αυτής της κατηγορίας των μνημείων, που θεωρητικά ενσαρκώνουν τις αρετές και τα ιδεώδη του αθλητισμού. Παράλληλα ακυρώνουν και τον ισχυρισμό του Πλίνιου για περιορισμούς των Ολυμπιονικών και προνόμιο των τρις Ολυμπιονικών να ανιδρύουν τον ανδριάντα τους ως πορτραίτο, δηλ. αποδίδοντάς του ατομικά χαρακτηριστικά²²³. Εντέλει οι επιφυλάξεις μας σχετικά με τη σύνδεση είναι λογικές, σκεπτόμενοι ότι δε σώζεται τίποτε από τον άνω λίθο του βάθρου στο οποίο στηριζόταν ο ανδριάντας του Πολυδάμαντος ενώ ούτε οι πηγές αναφέρουν σχετικές περιγραφές του αθλητή ή του ανδριάντα του.

²¹⁷ Ridgway 1995, 192-194, βλ. περισσότερα σχετικά με τις αποκαταστάσεις του Εφήβου “Westmacott”.

²¹⁸ Lorenz 1972, 40 (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου, 2008).

²¹⁹ Arnold 1969, 23 σημ.135 και 24 σημ.137 (όπ. αναφέρεται στη Ποιμενίδου, 2008). Ridgway 1984, 47 σημ. 36.

²²⁰ Κοπεγχάγη (Ny Carlsberg Glyptotek, Αρ. Ευρ. 542)

²²¹ Vorster 2004, 412 κ.ε. (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008).

²²² Παπαχατζής 1979, 336. Hyde 1921, 45.

²²³ Vorster 2004, 413-414 (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008).

Τέλος, όπως παραδίδεται από τον σχολιαστή του Πινδάρου²²⁴, και ο ανδριάντας του Ρόδιου Διαγόρου ήταν ύψους 6 ποδών και 5 δαχτύλων, μεγαλύτερος δηλ. του φυσικού μεγέθους με τον ανδριάντα του γιου του Διαγόρου, Δαμάγητου, να έχει ύψος περίπου 6 ποδών. Υπάρχουν αρκετά παραδείγματα Ολυμπιονικών που ξεπερνούσαν σε ύψος το φυσικό μέγεθος ή ήταν ελαφρώς κάτω από αυτό²²⁵, ωστόσο στη παρούσα μελέτη δε θα ασχοληθούμε παρά μόνο με τους ανδριάντες που εμπεριέχονται στο κατάλογό μας.

3. Σχέση καταγωγής Γλύπτη με αναθέτη

Στο προηγούμενο κεφάλαιο μελετήσαμε τον κατάλογο των καλλιτεχνών, οι οποίοι φιλοτέχνησαν τους ανδριάντες των Ολυμπιονικών που περιλαμβάνονται στην παρούσα μελέτη. Στον παραπάνω κατάλογο αναφέρθηκαν επιπλέον έργα των καλλιτεχνών που έχουν φιλοτεχνηθεί από τους ίδιους και βρίσκονται στην Ολυμπία. Οι περισσότεροι από αυτούς έχουν εργαστεί στην Ολυμπία παραπάνω από μια φορά, φιλοτεχνώντας και άλλα είδη έργων και όχι μόνο ανδριάντες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Πυθαγόρας από τη Σάμο που είχε φιλοτεχνήσει, εκτός από τον ανδριάντα του Εύθυμου (βλ. κατάλ. Α-5), άλλους έξι ανδριάντες, εκ των οποίων κάποιοι κατάγονταν από διαφορετικές περιοχές της Ιταλίας και κάποιοι άλλοι από τον ελλαδικό χώρο. Προκύπτει το ερώτημα, με ποια κριτήρια ο αναθέτης ενός μνημείου επιλέγει τον γλύπτη που θα φιλοτεχνήσει το έργο που θα παραγγείλει, συγκεκριμένα τον ανδριάντα ενός αθλητή; Υπάρχει άραγε κάποια σχέση ως προς τη καταγωγή του γλύπτη με την καταγωγή του αναθέτη; Ή μήπως άλλοι λόγοι κρίνουν τη τελική επιλογή του αναθέτη;

Για να απαντηθεί το παραπάνω ερώτημα θα πρέπει να μελετήσουμε την καταγωγή των καλλιτεχνών σε σχέση με την καταγωγή των αναθετών (όταν ως αναθέτης εμφανίζεται πόλη) ή την καταγωγή του αθλητή (όταν την ανάθεση έχει κάνει ο ίδιος ή κάποιο συγγενικό του πρόσωπο). Για την καλύτερη κατανόηση των συσχετισμών βλ. παρακάτω τον πίνακα:

	ΓΛΥΠΤΗΣ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ	ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΔΡΑΣΗΣ ΓΛΥΠΤΗ	ΑΝΔΡΙΑΝΤΑΣ	ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΑΝΑΘΕΤΗ (Πόλη, ο ίδιος ή συγγενικό πρόσωπο)	ΑΓΩΝΙΣΜΑ
1	Δαμέας	Κρότων Ιταλίας	520/510 π.Χ.	Μίλων	Κρότων Ιταλίας (ο ίδιος)	Πάλη
2	Αγελάδας	Άργος	520-490 π.Χ.	Κλεοσθένης	Επίδαμνος Ιλλυρίας (ο ίδιος)	Αρματοδρομία
3	Γλαυκίας	Αίγινα	500-470 π.Χ.	Α. Γέλων, Β. Θεαγένης Γ. Γλαύκος	Α. Γέλα Σικελίας (ο ίδιος) Β. Θάσος (οι Θάσιοι) Γ. Κάρυστος (ο γιος του)	Α. Αρματοδρομία Β. Παγκράτιο Γ. Πάλη
4	Ονάτας	Αίγινα	480-450 π.Χ.	Ιέρων	Συρακούσες (ο γιος του)	Αρματοδρομία
5	Μύρων	Ελευθερές Βοιωτίας	480-440 π.Χ.	Α. Χιόνις Β. Λυκίνος	Α. Σπάρτη (Σπαρτιάτες) Β. Σπάρτη (ο ίδιος)	Α. Αγώνισμα δρόμου Β. Οπλιτοδρομία/Αρματοδρομία
6	Πυθαγόρας	Ρήγιο Ιταλίας	480-450 π.Χ.	Εύθυμος	Λοκροί Ιταλίας (ο ίδιος)	Πυγμή
7	Κάλαμις	Αθήνα	480/470-440 π.Χ.	Ιέρων	Συρακούσες (ο γιος του)	Αρματοδρομία
8	Πολύκλειτος Ι	Άργος	460-410 π.Χ.	Α. Κυνίσκος Β. Πυθοκλής	Α. Μαντίνεια Αρκαδίας (ο ίδιος) Β. Ηλεία (οι Ηλείοι)	Α. Πυγμή Β. Πένταθλο

²²⁴ Ο σχολιαστής του Πινδάρου βασίζεται στο χαμένο έργο του Αριστοτέλη για τους Ολυμπιονίκες, το οποίο ανέφερε ο Διογένης Λαέρτιος (V,26).

²²⁵ Hyde 1921, 46. Άλλοι αθλητές που θεωρούσαν ότι ξεπερνούσαν το φυσικό μέγεθος ήταν ο Καλλίας, έργο του Μίκωνος, ο Ευκλής, έργο του Ναυκύδη κ.α. Βλ. περισσότερα Hyde 1921, 45-46.

9	Καλλικλής	Μέγαρα	460-430 π.Χ.	Διαγόρας	Ρόδος (οι εγγονοί του)	Πυγμή
10	Απελλής	Μέγαρα	390/360 π.Χ.	Κυνίσκα	Σπάρτη (η ίδια)	Αρματοδρομία
11	Λύσιππος	Σικυώνα	370-320 π.Χ.	A. Πολυδάμας B. Χείλων	A. Σκοτούσσα Θεσσαλίας (οι Σκοτουσσαίοι ή ο Δάοχος Β') B. Αχαΐα (οι Αχαιοί)	A. Παγκράτιο B. Πάλη
12	Πολύκλειτος II	Άργος	390-350 π.Χ.	A. Αντίπατρος B. Αγήνωρ	A. Μίλητος (ο ίδιος) B. Φωκίδα (οι Φωκείς)	A. Πυγμή (κατηγορία παιδών) B. Πάλη (κατηγορία παιδών)
13	Κάνθαρος	Σικυώνα	α' τρίτο 3ου αι. π.Χ.	Κρατίνος	Αχαΐα (ο ίδιος)	Πάλη (κατηγορία παιδών)
14	Πυθόκριτος	Ρόδος	200 π.Χ.	Επιθέρης	Ερυθρές (οι Ίωνες)	Πυγμή

Όπως παρατηρείται, ο τόπος προέλευσης των καλλιτεχνών είναι τις περισσότερες φορές διαφορετικός από τον τόπο προέλευσης των αναθετών (συνήθως και ο τόπος καταγωγής του αθλητή). Εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση του ανδριάντα του Μίλωνος, ο οποίος ανέθεσε τη κατασκευή του ανδριάντα του στον γλύπτη Δαμέα, ο οποίος καταγόταν από τον Κρότωνα της Ιταλίας, τόπος καταγωγής και του ίδιου του γλύπτη. Οι λόγοι επιλογής στην περίπτωση αυτή είναι προφανείς, καθώς και η μεταξύ τους σχέση· συνδετικός κρίκος αυτής της ανάθεσης είναι η **κοινή καταγωγή** αθλητή και αναθέτη.

Παρατηρώντας τους συσχετισμούς του παραπάνω πίνακα θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε πως, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, δεν φαίνεται να υπάρχει κάποιος άλλος συνδετικός κρίκος για την επιλογή του καλλιτέχνη παρά μόνο ο **πολιτικός ανταγωνισμός μέσω της ποιότητας των αναθημάτων**. Αυτό σημαίνει ότι οι αναθέτες (πόλεις, συγγενικά πρόσωπα ή ο ίδιος ο αθλητής) ανέθεταν τη κατασκευή του έργου σε διάσημους καλλιτέχνες, των οποίων τα έργα ήταν αναγνωρίσιμα στο ευρύ κοινό για την ποιότητα τους. Έτσι, γλύπτες όπως ο Μύρων, ο Λύσιππος, ο Πολύκλειτος ο Αργεΐος και ο Πυθαγόρας επιλέγονταν συχνά για να φιλοτεχνήσουν ανδριάντες αθλητών. Παραδείγματος χάριν, στον Πυθαγόρα από το Ρήγιο αποδίδονται συνολικά οκτώ ανδριάντες εκ των οποίων οι επτά είχαν στηθεί στην Ολυμπία²²⁶.

Η επιλογή του Αιγινήτη γλύπτη Γλαυκίου για την κατασκευή του αναθήματος του Γελώου τυράννου Γέλωνος πιθανότατα είναι τυχαία, μιας και δε φαίνεται κάποια σχέση όσον αφορά την καταγωγή των δυο αυτών προσώπων. Το ανάθημα του Γέλωνος εντάσσεται χρονικά στην ώριμη περίοδο δραστηριότητας του γλύπτη, δηλαδή την περίοδο της μεγαλύτερης ακμής του με τον γλύπτη να είναι ήδη διάσημος και να έχει φιλοτεχνήσει ανδριάντες ξακουστών αθλητών: του πύκτη Γλαύκου από την Κάρυστο καθώς και τον ανδριάντα του πύκτη Φίλωνος από την Κέρκυρα. Για την επιλογή του γλύπτη Γλαυκίου από τον Γέλωνα ίσως σημαντικό ρόλο έπαιξε η προνομιακή θέση που θα τοποθετούνταν το ανάθημα του Γελώου τυράννου, δηλαδή Α του ναού του Διός, δίπλα σε αυτούς τους ξακουστούς αθλητές, εφόσον όλα τα έργα του Γλαυκίου τοποθετούνταν το ένα δίπλα στο άλλο, δημιουργώντας μια δυνατή θεματική ομάδα που θα εντυπωσίαζε τους σύγχρονους θεατές²²⁷. Θεωρώ πως στις προτιμήσεις του ιερατείου θα ήταν να τοποθετούνται αναθήματα που είχαν δουλευτεί με ιδιαίτερη φροντίδα και

²²⁶ Smith 2007, 101.

²²⁷ Eckstein 1969, 59-60. Vollkommer 2007, 266-267.

με έμφαση στις λεπτομέρειες, σε περίοπτη θέση. Πιθανόν η ομαδοποίηση των έργων του Γλαυκίου μέσα στην ιερά Άλτι και σε αυτή την προνομιακή θέση να ήταν λόγω της υψηλής αισθητικής των έργων του Αιγινήτη γλύπτη. Επανερχόμαστε λοιπόν, στον καθοριστικό ρόλο που έπαιζε η ποιότητα των αναθημάτων και τον πιθανότερο λόγο επιλογής του Γλαυκίου από τον Γέλωνα.

Η ανίδρυση του ανδριάντα του τυράννου Ιέρωνος έγινε από το γιο του Δεινομένη, ο οποίος ανέθεσε το έργο στον Αιγινήτη γλύπτη Ονάτα. Πιθανόν, αυτή η ανάθεση να έχει σχέση με την ανίδρυση του ανδριάντα του τυράννου Γέλωνος (αδερφός του ο Ιέρων) ο οποίος είχε φιλοτεχνηθεί από τον Αιγινήτη γλύπτη Γλαυκία, όπως προαναφέραμε, περίπου είκοσι χρόνια πριν. Η οικογένεια των τυράννων θέλησε να συνεχίσει την παράδοση και να αναθέσει σε Αιγινήτη γλύπτη το έργο. Άλλωστε ήταν γνωστή η παράδοση της Αίγινας στη χαλκοπλαστική· οι σημαντικότερες αναθέσεις πόλεων για αγάλματα ηρώων, αγάλματα θεών και αθλητών ανατέθηκαν στον Ονάτα, καθώς από το 480-450 π.Χ. υπήρξε ο πιο σημαντικός γλύπτης της Αιγινήτικης Σχολής. Γι' αυτό και οι αρχαίες πηγές τον θεωρούν εξίσου σπουδαίο με τους μαθητές του Δαιδάλου²²⁸. Βέβαια στην συγκεκριμένη περίπτωση, η επιλογή βασίστηκε κυρίως στην παράδοση της οικογένειας για Αιγινήτη γλύπτη, μιας και στη περίπτωση του Γέλωνος το ανάθημα του απέκτησε ιδιαίτερη φήμη λόγω της περίοπτης θέσης του μέσα στο ιερό της Ολυμπίας. Εντέλει, η επιλογή του γλύπτη Ονάτα²²⁹ για το ανάθημα του τυράννου Ιέρωνος συνέχιζε μια παράδοση για την ενίσχυση της φήμης, του κύρους και της επίδειξης της οικονομικής ισχύος της οικογένειας.

Το ίδιο θα μπορούσαμε να πούμε ότι συμβαίνει και με τον γλύπτη Μύρωνα, στον οποίο οι Σπαρτιάτες επεδείκνυαν μια ιδιαίτερη αδυναμία. Ο Μύρων υπήρξε πολύ γνωστός στη Σπάρτη καθότι είχε φιλοτεχνήσει πέντε ανδριάντες, με πιο γνωστό αυτόν του αθλητή Λάδα, που υπήρξε ο πιο γνωστός δολιχοδρόμος του αρχαίου κόσμου²³⁰. Το έργο αυτό αποτέλεσε φημισμένο έργο του Μύρωνος²³¹. Οι Σπαρτιάτες, θέλοντας να διαιωνίσουν τη δόξα και τη φήμη της πόλης τους για τον γρηγορότερο και αρχαιότερο δρομέα, ανέθεσαν στον Μύρωνα την κατασκευή του ανδριάντα του Χιόνιδος, ώστε να ξεπεραστεί η σύγκριση με τον Κροτωνιάτη αθλητή Άστυλο, ο οποίος υπερτερούσε σύμφωνα με ορισμένους. Η κατασκευή αυτού του ανδριάντα, η οποία ήταν «προϊόν» ανταγωνισμού των πόλεων, ανατέθηκε λοιπόν σε έναν διάσημο γλύπτη, του οποίου τα έργα χαρακτηρίζονταν από ζωντάνια και αποτελούσαν αντικείμενο θαυμασμού μέσα στο ιερό της Ολυμπίας.

Όπως προαναφέρθηκε, ο Πυθαγόρας από το Ρήγιο είχε φιλοτεχνήσει οκτώ ανδριάντες αθλητών εκ των οποίων οι επτά είχαν στηθεί στην Ολυμπία. Ο ανδριάντας του Εύθυμου από τους Επιζεφύριους Λοκρούς της Ιταλίας (ΒΔ του Ρηγίου), ανιδρύθηκε από τον ίδιο τον νικητή και ανατέθηκε η κατασκευή του στον Πυθαγόρα·

²²⁸ Vollkommer 2007, 594.

²²⁹ Ο Ονάτας ήταν διάσημος ήδη στην Ολυμπία για το ανάθημα των Αχαιών που είχε φιλοτεχνήσει το β' τέταρτο του 5ου αι. π.Χ. Περισσότερα βλ. Kansteiner et al. 2014, 507, αρ.5.

²³⁰ Πaus. 3.21.1.

²³¹ Ο ανδριάντας του Λάδα χαρακτηρίστηκε από τους αρχαίους ως «έμπνους», δηλαδή ανδριάντας που έχει πνοή, έχει ζωή.

πιθανότατα η γεωγραφική γειτνίαση αυτών των περιοχών και η τοπική φήμη του Πυθαγόρα σε αυτές τις περιοχές να υπήρξε ο λόγος που ο Εύθυμος τον επέλεξε ως γλύπτη του ανδριάντα του στην Ολυμπία αλλά και για τον ανδριάντα του στους Επιζεφύριους Λοκρούς. Άλλωστε, πολλοί ανδριάντες του στην Ολυμπία αναφέρονται σε αθλητές από τη Σικελία, τον Κρότωνα, τους Λοκρούς και την Κυρήνη²³².

Η γεωγραφική γειτνίαση και η φήμη του διάσημου Αργείου γλύπτη Πολυκλείτου του Πρεσβύτερου, πιθανώς ήταν οι λόγοι που ο ίδιος ο Αρκάδας Κυνίσκος του ανέθεσε τον ανδριάντα του, αλλά και οι Ηλείοι του ανέθεσαν τον ανδριάντα του Πυθοκλέους. Ο Πολύκλειτος ο Πρεσβύτερος άλλωστε εκπροσωπεί την Πελοποννησιακή Σχολή κυρίως με ανδριάντες αθλητών.

Κάποιες φορές οι αναθέτες πιθανόν να επέλεγαν έναν καλλιτέχνη με κριτήριο την εξειδίκευσή του σε απεικονίσεις ανδριάντων ανάλογα με το είδος του αγωνίσματος ή εξαιτίας της φήμης που είχε αποκτήσει ο καλλιτέχνης ως προς μια κατηγορία έργων. Για παράδειγμα, ο γλύπτης Απελλής από τα Μέγαρα δεν υπήρξε ιδιαίτερα αναγνωρισμένος, δεν ήταν «πρώτου βαθμού καλλιτέχνης», ωστόσο οι αρχαίες πηγές αναφέρουν πως ήταν γνώριμος για τα γυναικεία πορτραίτα του²³³. Εύλογα, η Κυνίσκα ως γυναίκα τον επέλεξε ως γλύπτη των αναθημάτων της στην Ολυμπία.

Η ροπή των αναθετών να επιλέγουν τους ίδιους γλύπτες με τους οποίους είχαν συνεργαστεί στο παρελθόν ήταν κάτι σύνηθες, όπως και στην περίπτωση του Λυσίππου, στον οποίο ανατέθηκε η κατασκευή του ανδριάντα του Πολυδάμαντος από τον οποίο μας σώζεται η ανάγλυφη βάση. Η σχέση του αναθέτη²³⁴ με το γλύπτη, θα μπορούσε να εξηγηθεί με τη συνεχώς αυξανόμενη επιρροή του Φιλίππου Β΄, βασιλιά της Μακεδονίας, στην Θεσσαλία αλλά και τη προσωπική σχέση του τετράρχη της Θεσσαλίας Δαόχου με τον Μακεδόνα βασιλιά. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Φίλιππος Β΄, πατέρας του Αλεξάνδρου Γ΄, είχε καλέσει το Λύσιππο να φτιάξει πορταίτο του γιου του, όταν εκείνος ήταν ακόμη παιδί. Άλλωστε, ο Λύσιππος περίπου από το 340 π.Χ. ήταν ένας από τους καλλιτέχνες της αυλής του Αλεξάνδρου, γεγονός που υποδεικνύει πως εκείνη την περίοδο η φήμη του είχε ήδη εξαπλωθεί. Επομένως, η άμεση επιρροή του Φιλίππου Β΄ στη Θεσσαλία και η προσωπική του σχέση με το Δάοχο, σαφώς επηρέασε και στην επιλογή του Λυσίππου, ως γλύπτη της ανάθεσης του ανδριάντα του Πολυδάμαντος, είτε η ανάθεση ήταν από την Σκοτούσσα είτε από τον Δάοχο Β΄.

Ο Λύσιππος κατασκεύασε και τον ανδριάντα του Αχαιού Χείλωνος κατόπιν εντολής των Αχαιών συμπατριωτών του. Ο Χείλων, σύμφωνα με την τοπική παράδοση

²³² Vollkommer 2007, 769-770. Ridgway 1970, 83.

²³³ Vollkommer 2007, 61. Kansteiner et al. 2014, 1396-1399, αρ.1-3.

²³⁴ Πιθανοί αναθέτες του ανδριάντα του Πολυδάμαντος ήταν ή οι συμπατριώτες του οι Σκοτουσσαίοι ή ο τετράρχης της Θεσσαλίας Δάοχος Β΄. Ο Δάοχος Β΄ διετέλεσε και ιερομνήμων στη δελφική αμφικτυονία από το 339-334 π.Χ. Φαίνεται ότι με αφορμή αυτή τη σχέση του με το ιερό θέλησε να τιμήσει την οικογένειά του με ένα γλυπτό σύνταγμα εννέα αγαλμάτων, οι οποίοι ήταν λαμπροί αθλητές που είχαν κερδίσει σε αγώνες στους Δελφούς. Το μνημείο πρέπει να αφιερώθηκε γύρω στο 337 π.Χ., δηλαδή σε μια περίοδο που συνεχώς αυξανόταν η επιρροή του Φιλίππου Β΄, στην Αμφικτυονία των Δελφών αλλά και στη Θεσσαλία, πατρίδα του Δαόχου. Το έργο αποδίδεται επίσης στο γλύπτη Λύσιππο ή στη σχολή του. Για το ανάθημα του Δαόχου, ειδικότερα για το άγαλμα του Αγία βλ. Kansteiner et al. 2014, 2224, αρ.38.

στην Πάτρα, σκοτώθηκε στον Λαμιακό πόλεμο όταν οι Αθηναίοι με τους υπόλοιπους συμμάχους (Αιτωλοί, Αχαιοί, Θεσσαλοί, Ηλείοι, Σικυώνιοι κ.α.) πολιορκήσαν στην Λαμία τον Αντίπατρο. Οι συμμαχίες της Ν. Ελλάδας εναντίον του Αντίπατρου μπορεί να επέδρασαν και στην επιλογή του Σικυώνιου γλύπτη Λυσίππου ως γλύπτη της ανάθεσης των Αχαιών. Ωστόσο, η φήμη του Λυσίππου ως ενός από τους καλύτερους χαλκοπλάστες της περιόδου σίγουρα έπαιξε το ρόλο της.

Πέρα από τη φήμη των καλλιτεχνών για την ποιότητα του έργου τους, ένας άλλος λόγος ο οποίος φαίνεται να επηρέαζε την επιλογή των αναθετών ως προς τους γλύπτες, ήταν η **καλλιτεχνική παράδοση και συνέχεια της σχολής μιας πόλης**. Εκτός της προαναφερθείσας σχολής της Αίγινας (Γλαυκίας/Ονάτας), για παράδειγμα αναφέρουμε τον Σικυώνιο γλύπτη Κάνθαρο που φιλοτέχνησε τον ανδριάντα του Αχαιού Κρατίνου, με ίδια ανάθεση του αθλητή. Φαίνεται και από τα παραπάνω πως οι Αχαιοί συνεχίζουν να επιλέγουν Σικυώνιους γλύπτες, ακολουθώντας την παράδοση που άφησε ο Λύσιππος.

Τέλος, οι Ίωνες από τις Ερυθρές αναθέτουν την κατασκευή του ανδριάντα του Επιθέρη στον Πυθόκριτο από τη Ρόδο, χωρίς να φαίνεται κάποια σχέση ανάμεσα στις δυο πόλεις, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι η επιλογή βασίστηκε στο ότι η Ρόδος κατά τα ελληνιστικά χρόνια αποτέλεσε μεγάλο κέντρο χαλκοπλαστικής, πιθανώς λόγω της απουσίας μαρμάρου.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, η επιλογή των καλλιτεχνών από τους αναθέτες των ανδριάντων δε βασίζονταν στη κοινή καταγωγή - πλην μιας περίπτωσης - αλλά κυρίως στον πολιτικό ανταγωνισμό μέσω της ποιότητας των αναθημάτων και της φήμης συγκεκριμένων φημισμένων σχολών -ιδιαίτερα οι σχολές της Πελοποννήσου- απλούστερα, επέλεξαν τον διασημότερο γλύπτη για την υψηλή αισθητική των έργων του. Όπως παρατηρούμε και στον πίνακα οι επτά από τους συνολικά δεκατέσσερις γλύπτες που αναφέρονται στη παρούσα μελέτη κατάγονται από την Πελοπόννησο, άλλωστε το αθλητικό άγαλμα υπήρξε μια ανακάλυψη της γλυπτικής ή καλύτερα της χαλκοπλαστικής της Πελοποννήσου. Εκτός από τους τεχνικούς λόγους που σχετίζονται με την ικανότητα επεξεργασίας του χαλκού, οι βαθιές πολιτισμικές ρίζες μπορούν να εντοπιστούν στις στενές σχέσεις μεταξύ των κέντρων της περιοχής και των Πανελληνίων ιερών· οι σχολές της Αίγινας, του Άργους και της Σικυώνας, αποτέλεσαν τα μεγαλύτερα κέντρα παραγωγής, οι μέθοδοι παραγωγής αυτής της κατηγορίας μνημείων εξευγενίστηκαν ώστε μερικές μόνο δεκαετίες μετά την εμφάνιση των πρώτων δειγμάτων πραγματοποιήθηκε μια από τις υψηλότερες εκφράσεις της Ελληνικής τέχνης²³⁵.

4. Σωζόμενα τμήματα γλυπτών των υπό εξέταση ανδριάντων

Βάση Πολυδάμαντος

²³⁵ Rausa 1994, 167.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξεταστεί μια ιδιαίτερη βάση, διακοσμημένη με ανάγλυφες παραστάσεις, που ανήκει στις σπάνιες περιπτώσεις μνημείου στο οποίο γίνεται εκτενής αναφορά από τις πηγές και ιδιαίτερα από τον Πausanias (6.5.1-9). Πρόκειται για τη βάση του Σκοτουσσαίου Ολυμπιονίκη Πολυδάμαντος (εικ.24α-24β), γιό του Νικία (βλ. κατάλ. Β-10) και νικητή στο παγκράτιο κατά την 93^η Ολυμπιάδα (408 π.Χ.), ένας αθλητής που θεωρήθηκε από τους σύγχρονούς του αλλά και τις επόμενες γενιές, ως ένας δεύτερος Ηρακλής. Η σύνδεση της βάσης με το συγκεκριμένο αθλητή έγινε βάσει των δεδομένων που διέθεταν οι ερευνητές, ήτοι οι ανάγλυφα διακοσμημένες πλευρές που έφερε η βάση.

Σύμφωνα με τον Treu, οι σωζόμενες ανάγλυφες πλευρές της βάσης πιθανόν λειτουργούσαν ως ένα είδος ζωφόρου καθότι τοποθετημένες στο ύψος των ματιών των θεατών που τις αντίκριζαν, κάτω ακριβώς από τον λίθο που στήριζε τον ανδριάντα. Τα παραπάνω μας οδηγούν στην υπόθεση ότι τα ανάγλυφα πιθανόν να στηρίζονταν σε έναν ή δυο αναβαθμούς, ώστε οι παραστάσεις να ήταν ευδιάκριτες από τους θεατές που θα τις θαύμαζαν από κάποια απόσταση²³⁶.

Σύμφωνα με τις περιγραφές του Πausanias (6.5.1-9), ο ανδριάντας του Πολυδάμαντος ξεχώριζε μεταξύ των άλλων, γιατί υπήρξε ο πιο μεγάλος άνθρωπος· στεκόταν πάνω σε ψηλό βάθρο και δημιουργός του ήταν ο Λύσιππος. Ωστόσο η νίκη του στην Ολυμπία δεν υπήρξε η κύρια αιτία της φήμης του όσο υπήρξε η πολυτάραχη ζωή του που μαρτυρείται στην περιγραφή του Περιηγητή και τα κατορθώματά του, σκηνές των οποίων απεικονίζονται στις ανάγλυφες τρεις σωζόμενες πλευρές της υπό εξέταση βάσης²³⁷.

Ο Treu αρχικά μελετώντας τα σωζόμενα ως τότε ανάγλυφα από τις δυο πλαϊνές πλευρές του μνημείου λανθασμένα είχε αναγνωρίσει τις παραστάσεις, ως απεικονίσεις του γνωστού άθλου του Ηρακλή με το λιοντάρι της Νεμέας. Τα μεταγενέστερα τμήματα που ευρέθησαν το 1884, συνέβαλαν στην ορθή ταύτιση των παραστάσεων. Συγκεκριμένα, στις δυο ανάγλυφες πλαϊνές πλευρές της βάσης αναγνωρίζεται διακόσμηση με ένα κεντρικό θέμα σε αντίθεση με την τρίτη σωζόμενη πλευρά που φέρει μια πολυπρόσωπη παράσταση. Σε μια από τις δυο πλαϊνές πλευρές απεικονίζεται πάλι σώμα με σώμα μιας όρθιας ανδρικής γενειοφόρας μορφής με ένα λιοντάρι. Παρόμοια είναι και η απεικόνιση στη δεύτερη πλαϊνή πλευρά όπου εικονίζεται πάλι μια ανδρική μορφή και ένα λιοντάρι, όχι όμως σε σκηνή πάλης. Το άγριο ζώο αποδίδεται νεκρό στο έδαφος ενώ η μορφή είναι καθισμένη επάνω του. Πρόκειται για την παράσταση όπου ο αθλητής Πολυδάμας σκοτώνει ένα λιοντάρι με γυμνά χέρια, στον Όλυμπο. Η τρίτη σωζόμενη πλευρά καταλαμβάνει όλο το μήκος της επιφάνειας με μια πολυπρόσωπη παράσταση. Το δεξιό άκρο της παράστασης απεικονίζει γενειοφόρο ένθρονο άνδρα με ποδήρη χιτώνα, στέμμα και περσικό κάλυμμα κεφαλής να παρακολουθεί μια μάχη μεταξύ δυο ανδρών που εκτυλίσσεται μπροστά του. Στο αριστερό άκρο της παράστασης, τέσσερις όρθιες γυναικείες μορφές παρακολουθούν τη

²³⁶ Treu 1897, 210-211 (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008).

²³⁷ Ο Πaus. στο 6.5.7 αναφέρει ότι κάποια από τα κατορθώματα του Πολυδάμαντος απεικονίζονταν στη βάση του και άλλα αναφέρονταν στο επίγραμμα που έφερε η βάση. Βλ. Παπαχατζής 1979, 336-337.

σκηνή, ενδεδυμένες με ποδήρη χιτώνα και ιμάτιο²³⁸. Το θέμα αυτής της παράστασης είναι η μονομαχία του Πολυδάμαντος με τον Ωχο, έναν από τους *αθανάτους* του Πέρση βασιλιά Δαρείου που τον είχε καλέσει στην αυλή του στα Σούσα εντυπωσιασμένος από τα κατορθώματά του αθλητή²³⁹.

Σύμφωνα με τον Πausανία, γλύπτης του ανδριάντα του Πολυδάμαντος ήταν ο Λύσιππος· η συγκεκριμένη πληροφορία μας βοηθά στον προσδιορισμό του χρονολογικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το έργο, δηλ. **στο β' μισό του 4^{ου} αι. π.Χ.**, εποχή δράσης του καλλιτέχνη²⁴⁰. Η συγκριτική μελέτη του έργου δηλ. των ανάγλυφων της βάσης με άλλα σύγχρονα έργα, ως προς τα τεχνοτροπικά χαρακτηριστικά μας οδηγεί στην ίδια χρονολόγηση. Παράδειγμα τέτοιου έργου αποτελούν, σύμφωνα με τους μελετητές, τα ανάγλυφα από τη λεγόμενη βάση της Μαντίνειας (*εικ.43*) τα οποία θα μπορούσαν να συγκριθούν με την παράσταση της βάσης του ανδριάντα Πολυδάμαντος. Η βάση της Μαντίνειας αποδίδεται στο γλύπτη Πραξιτέλη και χρονολογείται στο γ' τέταρτο του 4^{ου} αι. π.Χ.²⁴¹. Σύμφωνα με τους μελετητές, εμφανείς είναι οι ομοιότητες ανάμεσα στις γυναικείες μορφές των αναγλύφων της βάσης του Πολυδάμαντος με τις μορφές των Μουσών από τη βάση της Μαντίνειας. Ομοιότητες εντοπίζονται και ως προς την οργάνωση της σύνθεσης στις δυο βάσεις αλλά και ως προς την απόδοση των ενδυμάτων των μορφών²⁴².

5. Ιππικά μνημεία

Με τη κατασκευή μνημείων ιππικών νικών στην Ολυμπία και σε άλλες περιοχές, έχουν συνδεθεί τα ονόματα μεγάλων καλλιτεχνών. Άλλωστε τα ιππικά μνημεία αποτελούσαν αγαπητό θέμα των Αιγινήτων καλλιτεχνών πέρα από την ιδιαίτερη αδυναμία των καλλιτεχνών αποτέλεσαν τα πιο εντυπωσιακά μνημεία σε κάθε ιερό μιας και οι νικητές αυτών των μνημείων υπήρξαν πρόσωπα υψηλού κοινωνικού και

²³⁸ Treu, AZ 34,1878. Weil 1897, 130-132. Treu 1897,210 (όπ. αναφέρονται στην Ποιμενίδου 2008).

²³⁹ Πρέπει βέβαια να αναφερθεί ότι ο Πausανίας (6.5.3-6) μας κάνει γνωστό ότι ο Πολυδάμας μονομάχησε με τρεις *αθανάτους* του βασιλιά Δαρείου, ωστόσο στη συγκεκριμένη απεικόνιση απεικονίζεται ένας αντίπαλος. Γι' αυτό πολλοί μελετητές αμφισβητούν τη συγκεκριμένη παράσταση, θεωρώντας πως δεν απεικονίζει τον άθλο του Πολυδάμαντος στα Σούσα. Για το λόγο αυτό υποστηρίζουν ότι πιθανόν ο άθλος στα Σούσα να απεικονιζόταν στην τέταρτη πλευρά η οποία δεν μας σώζεται, και η απεικόνιση αυτής της πλευράς να προέρχεται από κάποιο άλλη μάχη του αθλητή μπροστά στο βασιλιά. Βλ. Treu 1897, 211. (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008).

²⁴⁰ Πρέπει να αναφερθεί, ότι αρκετοί μελετητές θεωρούν ότι η εκτέλεση των αναγλύφων της βάσης δεν έγινε από τον ίδιο τον Λύσιππο, αλλά από τους μαθητές του αφού πρώτα ο γλύπτης είχε κάνει την αρχική σχεδίαση, διότι από τις πηγές δεν υπάρχει σαφής αναφορά ότι η εκτέλεση των αναγλύφων έγινε από το Λύσιππο. Η φθορά που έχει υποστεί η βάση γενικότερα, οι πλαϊνές πλευρές της και ειδικότερα η φθορά των αναγλύφων δεν μας επιτρέπει την αναγνώριση στιλιστικών και άλλων χαρακτηριστικών, για την απόδοση της εκτέλεσης του έργου εξολοκλήρου στο Λύσιππο. Βλ. Treu 1897, 211. Johnson 1968, 97 κ.ε. Ποιμενίδου 2008, 59.

²⁴¹ Ποιμενίδου 2008, 60. Τη βάση της Μαντίνειας αποτελούν οι τρεις από τις τέσσερις ανάγλυφες πλάκες που διακοσμούσαν το βάθρο των λατρευτικών αγαλμάτων της Λητούς και των παιδιών της, που ήταν τοποθετημένο στο ιερό τους στη Μαντίνεια (Πaus. 8.9.1) και απεικόνιζε το μύθο του μουσικού αγώνα μεταξύ Απόλλωνα και Μαρσύα, παρουσία των Μουσών.

²⁴² Treu 1897, 211. Johnson 1968, 97 κ.ε. (όπ. αναφέρεται στην Ποιμενίδου 2008).

οικονομικού κύρους. Όπως προαναφέρθηκε, ο Ονάτας σε συνεργασία με το γλύπτη Κάλαμι φιλοτέχνησαν το μνημείο για τον τύραννο Ιέρωνα και ο Γλαυκίας κατασκεύασε ένα άλλο για τον αδερφό του Ιέρωνος, Γέλωνα. Οι πρωιμότερες αναθέσεις ολυμπιονικών για ιππικές νίκες ήταν του Αθηναίου Μιλτιάδη, γιου του Κύψελου που ανέθεσε ένα κέρας της Αμάλθειας από ελεφαντόδοντο (54^η Ολυμπιάδα - 564 π.Χ.)²⁴³ αλλά και του Σπαρτιάτη Ευαγόρα ο οποίος στέφθηκε νικητής σε τρεις Ολυμπιάδες (58^η, 59^η, 60^η Ολυμπιάδα - 548, 544, 540 π.Χ.) και ανέθεσε μόνο το άρμα του χωρίς ανθρώπινη μορφή²⁴⁴.

Φαίνεται λοιπόν πως, αρχικά, οι νικητές ιππικών αγώνων ανέθεταν μνημεία που παρίσταναν μόνο το άλογο με ή χωρίς αναβάτη ή το άρμα με τον ηνίοχο ή χωρίς αυτόν, σε κάθε περίπτωση δηλαδή χωρίς τον ιδιοκτήτη, αφού θεωρούνταν πως η νίκη ανήκει στα άλογα και στο άρμα και όχι σε αυτόν. Για **πρώτη φορά κατά την 66^η Ολυμπιάδα, το έτος 516 π.Χ.**, συναντάται μνημείο ιππικής νίκης με παράσταση ανδριάντα του ιδιοκτήτη, τέθριππο και ηνίοχο. Το μνημείο ανατέθηκε από τον Επιδάμνιο Κλεοσθένη (βλ. κατάλ. Α-2), που κατά τον Πausανία (6.10.6) υπήρξε ο πρώτος εκτροφέας αλόγων του οποίου ανιδρύθηκε άγαλμα δίπλα στα αγάλματα των νικηφόρων αλόγων και του ηνίοχου (έργο του Αργείου Αγελάδα). Ο Πausανίας αναφέρει ότι αναγράφονταν και τα ονόματα των αλόγων: οι ζύγιοι ίπποι ονομάζονταν Φοίνιξ και Κόραξ και οι δυο σειραφόροι ονομάζονταν Κνακίας και Σάμος²⁴⁵.

Το παράδειγμα του Κλεοσθένους ακολούθησαν έπειτα και άλλοι όπως ο τύραννος Γέλων, που σύμφωνα με τον Πausανία μαζί με το τέθριππο απεικονιζόταν και ο ίδιος²⁴⁶, η Κυνίσκα (βλ. κατάλ. Α-13) με ανδριάντα της ίδιας, τέθριππο και ηνίοχο, καθώς και ο Δεινομένης με μνημείο σε ανάμνηση των ιππικών νικών του πατέρα του Ιέρωνος, το οποίο περιλάμβανε χάλκινο τέθριππο με ηνίοχο, έργο του Ονάτου και δυο άλογα με νεαρούς αναβάτες, έργο του Αθηναίου γλύπτη Καλάμιδος.

Σε πολλά από τα ιππικά μνημεία που περιλαμβάνονται στη παρούσα μελέτη είναι αφιερωμένοι μόνο ανδριάντες των ιδιοκτητών για την νίκη τους. Συγκεκριμένα, ο Γελώος Παντάρης (βλ. κατάλ. Α-3) για την ιππική του νίκη έχει αναθέσει ένα μικρό αγαλματίδιο ως αφιέρωμα στο Δία, ο Σπαρτιάτης Λυκίνος (βλ. κατάλ. Α-8) έχει αναθέσει δυο ανδριάντες του στην Ολυμπία τους οποίους είχε φιλοτεχνήσει ο Μύρων, ο ένας εκ των οποίων πιθανόν είχε ανατεθεί για την ιππική νίκη του, ο επίσης Σπαρτιάτης Λίχας είχε στήσει τον ανδριάντα του για την νίκη στην αρματοδρομία. Τον ανδριάντα του Σικυώνιου Αράτου (βλ. κατάλ. Β-17) τον είχαν ανιδρύσει οι Κορίνθιοι για την ιππική του νίκη, ενώ τον ανδριάντα του Μενεδήμου (βλ. κατάλ. Β-21) τον είχε ανιδρύσει ο γιος του.

²⁴³Hyde 1921, 265.

²⁴⁴Πaus. 6.10.8. Hyde 1921, 265.

²⁴⁵Πaus. 6.10.6. Hyde 1921, 266. Τα ονόματα Φοίνιξ και Κόραξ συναντώνται και στην αττική αγγειογραφία ως ονόματα αλόγων, πάνω στο τρίχωμα τους. Κατά τον Hitzig, το όνομα Σάμος προέρχεται από τη λέξη *σῆμα*. Πιθανόν η επιλογή των ονομάτων των αλόγων να είχε κάποια σημασία, καθώς κάποιος θα μπορούσε να υποθέσει ότι τα ονόματα Σάμος και Φοίνιξ αναφέρονται στην προέλευση των αλόγων. Βλ. Kansteiner et al. 2014, 460, αρ.2.

²⁴⁶Eckstein 1969, 60.

Είναι προφανές πως οι αναθέσεις ιππικών μνημείων αποτελούν μνημεία που επιδέχονται πολλές αλλαγές ως προς τη σύνθεση τους. Η τελική σύνθεση μπορεί να ποικίλει ανάλογα με την επιλογή του αναθέτη, ο οποίος θα αποφασίσει αν θα στήσει ένα πολύμορφο μνημείο ή αν θα αρκестεί στην ανάθεση ενός τεθρίππου ή μόνο του ίδιου του ανδριάντα του²⁴⁷, με την τελευταία επιλογή να προτιμάται ιδιαίτερα από τους περισσότερους αναθέτες. Η επιλογή της ανάθεσης ενός μόνο στοιχείου (ανδριάντας ή άλογο ή άρμα) για την ιππική νίκη, πιθανόν να σχετίζεται με την οικονομική ευχέρεια του αναθέτη, διότι είναι προφανές πως το ιππικό μνημείο του Γέλωνος ή της Κυνίσκας θα κόστισε αρκετά παραπάνω από των υπολοίπων νικητών ιππικών αγώνων, οι οποίοι ανέθεσαν μόνον τον ανδριάντα τους.

6. Μνημεία νικητών εκτός Ολυμπίας

Η ολυμπιακή νίκη άπλωνε τη φήμη του νικητή σε όλο τον Ελληνικό κόσμο, με το όνομα της πατρίδας του άρρηκτα συνδεδεμένο με το δικό του. Οι Ολυμπιονίκες είχαν το δικαίωμα να ανιδρύσουν ανδριάντα τους όχι μόνο στην Ολυμπία αλλά και στην πόλη καταγωγής τους. Έτσι, ολόκληρες σειρές ανδριάντων στόλιζαν στις ελληνικές πόλεις, ναούς, θέατρα, αγορές και γυμνάσια. Πολλές φορές την ανίδρυση αυτή την αναλάμβανε η πατρίδα του νικητή, η οποία έστηνε το άγαλμα επισφραγίζοντας την ύψιστη τιμή στο πρόσωπό του²⁴⁸.

Σε αυτό το κεφάλαιο παρατίθεται ένας κατάλογος οκτώ Ολυμπιονικών, οι ανδριάντες των οποίων έχουν στηθεί στην ιερά Άλτι της Ολυμπίας αλλά για τους ίδιους έχουν στηθεί μνημεία νίκης και στη πατρίδα τους, με αναθέτη την ίδια την πόλη τους, άτομο από το συγγενικό τους περιβάλλον ή ακόμα μνημεία τα οποία έχουν ανιδρυθεί από τους ίδιους:

Στην παρούσα μελέτη θα αναφερθούν μόνο μνημεία νίκης, γνωστά σε εμάς μέσω των αρχαίων πηγών και των επιγραφών, αθλητών που περιλαμβάνονται σε αυτή τη μελέτη:

1. Ο ανδριάντας του Αχαιού ολυμπιονίκη **Οιβώτα** είχε ανιδρυθεί εκτός από την Ολυμπία και στη πατρίδα του, τη Πάλεια-Δύμη Αχαΐας από τους συμπατριώτες του (Παυσ. 6.3.8). Πριν ξεκινήσουν για την Ολυμπία για τη συμμετοχή τους στους αγώνες, οι Αχαιοί αθλητές πρόσφεραν θυσίες στον τύμβο του Οιβώτα και, σε περίπτωση που νικούσαν, στεφάνωναν το άγαλμα του στην Ολυμπία²⁴⁹.
2. Για τον Σπαρτιάτη ολυμπιονίκη **Χιόνι**, εκτός του αγάλματος που φιλοτέχνησε ο γλύπτης Μύρωνας στην Ολυμπία και τοποθετήθηκε δίπλα στην τιμητική στήλη όπου ήταν καταγεγραμμένες οι νίκες του (Παυσ, 6.13.2), μια άλλη όμοια στήλη με τις νίκες του είχε ανατεθεί από τους συμπατριώτες του στη Σπάρτη, κοντά στους βασιλικούς

²⁴⁷ Dittenberger – Purgold 1896, 239. Hyde 1921, 264 κ.ε. Herrmann 1988, 130 και 145-146 με σημ. 56-60.

²⁴⁸ Γιαλούρης 1982, 136-137.

²⁴⁹ Smith 2007, 100.

τάφους των Αγιαδών (Παυσ. 3.14.3), μετά τη νίκη του Χιόνιδος γύρω στο 472 ή 468 π.Χ.250.

3. Χάλκινος ανδριάντας του Αθηναίου **Κύλωνος** είχε ανιδρυθεί και στην Αθηναϊκή Ακρόπολη, τιμητικά για την νίκη του (Παυσ.1.28.1). Ο Furtwaengler πιστεύει ότι ο ανδριάντας στην Αθηναϊκή Ακρόπολη δεν ανιδρύθηκε από τους ίδιους τους Αθηναίους αλλά από την οικογένεια του Κύλωνος για την ολυμπιακή του νίκη. Άλλοι μελετητές θεωρούν πως αυτή η ανίδρυση έγινε ως εξιλαστήρια προσφορά για τη σφαγή των οπαδών του στο *Κυλώνειον άγος*, την εποχή του Περικλή²⁵¹.
4. Ο σαμιακής καταγωγής χαλκουργός Πυθαγόρας είχε φιλοτεχνήσει δυο ανδριάντες του πυγμάχου **Εύθυμου**, εκ των οποίων ο ένας είχε στηθεί στην ιερά Άλτι της Ολυμπίας και ο άλλος στην πατρίδα του, τους Επιζεφυρίους Λοκρούς της Ιταλίας. Σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές²⁵² και τα δυο αγάλματά του (Ολυμπία και Λοκροί) κατακεραυνώθηκαν την ίδια μέρα διότι η ηρωική λατρεία που δέχτηκε ο Εύθυμος εν ζώή έφτασε τα όρια της ύβρεως, με αποτέλεσμα την θεική οργή²⁵³.
5. Για τον φημισμένο Ρόδιο πυγμάχο **Διαγόρα** είχε στηθεί ανδριάντας του στην Ολυμπία αρκετά χρόνια μετά το θάνατό του, έργο του Μεγαρέα γλύπτη Καλλικλέους. Οι συμπατριώτες του δεν έστησαν άλλο ανδριάντα στην πατρίδα του αλλά, μιας και τον σπουδαίο αθλητή είχε υμνήσει και ο Πίνδαρος στον Ζ' Ολυμπιονικό του, η ωδή του Πινδάρου χαράκτηκε με χρυσά γράμματα στο ναό της Αθηνάς στη Λίνδο προκειμένου να τον τιμήσουν. Το ποίημα εξυμνεί τον Διαγόρα αλλά αναφέρεται και στους μύθους που σχετίζονται με το νησί της Ρόδου²⁵⁴.
6. Ο **Ευβώτας** (ή Εύβατος) από την Κυρήνη είχε στήσει ο ίδιος τον ανδριάντα του στην Ολυμπία μετά τη νίκη του στο δρόμο σταδίου (Παυσ.6.8.3). Ωστόσο, μαθαίνουμε από άλλη πηγή ότι ένα άλλο άγαλμα του είχε ανιδρυθεί στην Κυρήνη από την σύζυγό του, που θέλησε να τιμήσει τη συζυγική του πίστη²⁵⁵.
7. Η **Κυνίσκα** ήταν κόρη του Αρχιδάμου από τη Σπάρτη και η πρώτη γυναίκα που στέφθηκε ολυμπιονίκης. Μετά τη νίκη της αφιέρωσε μνημείο στην Ολυμπία που παρίστανε την ίδια όρθια δίπλα στο νικηφόρο άρμα, σε στάση ευχαριστίας προς τον ηνίοχο. Επιπροσθέτως, η Κυνίσκα είχε αφιερώσει στην Ολυμπία και ένα δεύτερο ανάθημα²⁵⁶ πιθανόν για τη δεύτερη νίκη της (Παυσ. 5.12.5), τοποθετημένο στα δεξιά του προνάου του ναού του Διός, έργο επίσης του Απελλή. Ο Παυσανίας (3.15.1) αναφέρει ότι στον Πλατανιστά (υπαίθριο χώρο ασκήσεων των Σπαρτιατών) υπήρχε ηρώο της Κυνίσκας.

²⁵⁰ Hyde 1921, 362.

²⁵¹ Hyde 1921, 362.

²⁵² Πλιν. *Nat. Hist.*, 7.152.

²⁵³ Hyde 1921, 364.

²⁵⁴ Hyde 1921, 365.

²⁵⁵ Αιλ. *Ποικ. Ιστ.* 10, 2. Hyde 1921, 366.

²⁵⁶ Η δεύτερη ανάθεση της Κυνίσκας είναι εντός της Ολυμπίας, ωστόσο αξίζει να αναφερθεί, καθώς αποτελεί ένα επιπλέον ανάθημα αυτής της νίκης της και πιθανώς έγινε για να δηλώσει τη πρώτη νίκη γυναίκας σε Ολυμπιακούς αγώνες.

8. Ο Αθηναίος **Αριστοφών**, γιος του Λυσίνου, τιμήθηκε για την ολυμπιακή νίκη του από τους συμπατριώτες του με την ανίδρυση του ανδριάντα του στο ιερό της Ολυμπίας. Σε επιγραφή που βρέθηκε από άλλη βάση αγάλματος φαίνεται πως ο Αριστοφών είχε τιμηθεί και στην Αθήνα με την ανίδρυση ανδριάντα του στην Αθηναϊκή ακρόπολη²⁵⁷.

Όπως συνάγεται από τα παραπάνω, το μνημείο που αναθέτει η πόλη (ή ο ίδιος ο νικητής) εκτός Ολυμπίας δεν είναι πάντα ένας ανδριάντας του νικητή αλλά ποικίλει ως προς το είδος. Αν και οι αναθέσεις περιλαμβάνουν κατά το μεγαλύτερο μέρος τους ανδριάντες²⁵⁸, μαρτυρούνται μια τιμητική στήλη (αρ.2, Χιόνις), μια ωδή του Πινδάρου χαραγμένη στο τοίχο του ναού (αρ.6, Διαγόρας) και ένα ηρώο στην πατρίδα καταγωγής (αρ.8, Κυνίσκα). Σε κάθε περίπτωση, η ανάθεση στην ιερά Άλι της Ολυμπίας υποδεικνύει τη στενή σχέση του νικητή με την πατρίδα του· με την ανάθεση του ανδριάντα του από την ίδια την πόλη του στην πατρίδα του, δίνεται μεγαλύτερο βάρος και ενισχύεται η διαίωνιση της φήμης του νικητή και της ίδιας της πόλης του. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που παρατηρείται από τις αναθέσεις εκτός Ολυμπίας είναι η επιλογή του ίδιου γλύπτη και για τη δεύτερη ανάθεση στην πατρίδα του νικητή²⁵⁹, για παράδειγμα στην περίπτωση του Εύθυμου (αρ.4), η επιλογή του Σάμιου γλύπτη Πυθαγόρα, ενώ ακόμα και στην περίπτωση της Κυνίσκας (αρ.8) στην οποία αφιερώθηκε ηρώο και όχι άγαλμά της, η ίδια επέλεξε τον ίδιο γλύπτη για να φιλοτεχνήσει τη δεύτερη ανάθεσή της εντός της Ολυμπίας, στο πρόναο του ναού του Διός.

²⁵⁷ Hyde 1921, 368.

²⁵⁸ Συνολικά έχουν ανιδρυθεί 47 μνημεία νικών εκτός Ολυμπίας, αφιερωμένα σε 44 Ολυμπιονίκες. Ο μεγαλύτερος αριθμός αυτών των αναθέσεων τοποθετείται τον 5^ο αι. π.Χ., όπως άλλωστε συμβαίνει και με τις αναθέσεις εντός του ιερού της Ολυμπίας. Περισσότερα βλ. Hyde 1921, 374.

²⁵⁹ Για τα 47 μνημεία που έχουν ανιδρυθεί εκτός Ολυμπίας προς τιμήν Ολυμπιονικών των οποίων ανδριάντες υπάρχουν και στην Ολυμπία, μόνο τα ονόματα 4 καλλιτεχνών μας είναι γνωστά – Μύρων, Πυθαγόρας από το Ρήγιο, Λύσιππος- από έργα τους στην Ολυμπία. Καθώς και ένας γλύπτης από την Βοιωτία ο οποίος ονομάζεται Καφισίας και έζησε τον 4^ο αι. π.Χ., ανεβάζει τον συνολικό αριθμό των νικητών ανδριάντων στους 53. Βλ. Hyde 1921, 375.

Γ΄ ΜΕΡΟΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι αθλητές, όπως φαίνεται από τις αναθέσεις των ανδριάντων τους στο ιερό της Ολυμπίας, διατήρησαν μια σταθερή θέση στο σύνολο του πληθυσμού των αγαλμάτων των πόλεων και των ιερών ως τον 3^ο αι. μ.Χ. Οι βάσεις που στήριζαν τους ανδριάντες των Ολυμπιονικών συγκροτούν τους μοναδικούς μάρτυρες αυτών των μνημείων και αποτελούν ένα σημαντικό σύνεργο για τη μελέτη τους· σε συνδυασμό με τις πηγές και κυρίως τον Πausανία, αλλά και τις σωζόμενες επιγραφές που φέρουν στην επιφάνειά τους, μπορούν να μας βοηθήσουν έστω και αποσπασματικά στη καλύτερη κατανόηση των εν λόγω μνημείων. Βέβαια, μέσα από τη μελέτη των βάσεων προκύπτουν πολλά και δισεπίλυτα προβλήματα που αφορούν τους ίδιους τους ανδριάντες. Όπως το θέμα της χρονολόγησης των μνημείων, η συνωνυμία των ονομάτων των καλλιτεχνών ως προς την απόδοση του έργου και την εποχή δράσης τους αλλά και θέματα σχετικά με την ταυτότητα του αναθέτη.

Αξιοποιώντας όλα τα στοιχεία που δίνονται από τις αρχαίες πηγές, τις επιγραφές και τα τεχνικά χαρακτηριστικά των βάσεων θα μπορούσαμε να αντλήσουμε ιστορικά στοιχεία και πληροφορίες αναφορικά με τη ζωή των αθλητών που υπήρξαν Ολυμπιονίκες, καθώς πολλές φορές απέκτησαν ή είχαν και πολιτική ιδιότητα (στοιχεία όπως αυτά που δίνονται στο Α΄ μέρος της εργασίας).

Σημαντικά είναι τα στοιχεία που προκύπτουν για την ταυτότητα του αναθέτη είτε ήταν ο ολυμπιονίκης, που προσδοκούσε τη διαίωνιση της φήμης του είτε κάποιο συγγενικό πρόσωπο ή απόγονος σε μεταγενέστερο χρόνο, καθώς με την ανάθεση επεδίωκε τη διαίωνιση και την ενίσχυση της φήμης ευρύτερα της οικογένειας. Τα κίνητρα της ανάθεσης της πατρίδας του νικητή ποικίλλουν, από τη μια πλευρά ήθελαν να τιμήσουν τον αθλητή, αλλά στην ουσία να διεκδικήσουν μέρος της φήμης του. Η ενέργεια ανίδρυσης ανδριάντων μετατρέπεται με κάποιο τρόπο σε μέσο πολιτικής προπαγάνδας, υποδεικνύοντας έναν άτυπο ανταγωνισμό μεταξύ των πόλεων, μια έμμεση συνέχεια παλαιών αντιπαραθέσεων με ειρηνικά μέσα. Σε κάθε περίπτωση, οι λόγοι μεταγενέστερης ανίδρυσης και χρηματοδότησης των ανδριάντων από την οικογένεια ή την πόλη του αθλητή εξυπηρετούσε περισσότερο τους σκοπούς της πόλης ή της οικογένειας που έκανε την ανάθεση, παρά ως τιμή για τον ίδιο τον αθλητή. Αυτοί οι λόγοι οικογενειακής φήμης, προβολής της πόλης του αθλητή και πολιτικής προπαγάνδας οδηγούσαν μάλιστα στην ετεροχρονισμένη ανάθεση του ανδριάντα του νικητή, ακόμα και αρκετά χρόνια μετά τη νίκη του (περιπτώσεις Οιβώτα, Χιονίδος, Πολυδάμαντος κ.α.). Έτσι, τα αγάλματα που ανεγέρθηκαν στην Ολυμπία αποτέλεσαν μέσο έκθεσης προσωπικών και συλλογικών οργάνων, δηλαδή «χορηγών» που θέλησαν μέσω των «χορηγιών» τους να χρησιμοποιήσουν τα μνημεία για λόγους προπαγάνδας.

Από τη μελέτη φαίνεται πως τα παραπάνω έργα στη πλειοψηφία τους αποτελούν έργα των πιο διάσημων και φημισμένων καλλιτεχνών της εποχής, όπως φαίνεται και

από τις υπογραφές που φέρουν ορισμένες βάσεις. Σχετικά με τους καλλιτέχνες και τους λόγους επιλογής των συγκεκριμένων, θα μπορούσε να ειπωθεί βάσει της μελέτης ενός μικρού δείγματος των σχέσεων μεταξύ καλλιτεχνών- αναθετών ότι η επιλογή των καλλιτεχνών από τους αναθέτες των ανδριάντων δε βασίζονταν στη κοινή καταγωγή - πλην ελαχίστων περιπτώσεων- αλλά κυρίως στον πολιτικό ανταγωνισμό μέσω της ποιότητας των αναθημάτων. Γνωρίζουμε άλλωστε, πως στα μεν πολιτικά αναθήματα επιλέγονταν γλύπτες με κοινή καταγωγή με τον αναθέτη (μια πόλη) αντιθέτως στα ατομικά αναθήματα οι λόγοι επιλογής ενός καλλιτέχνη είναι λόγοι προσωπικού κύρους, οικονομικής ισχύος και προσωπικών σχέσεων.

Για ζητήματα σχετικά με την αρχική μορφή και αποκατάσταση των ανδριάντων που έφεραν οι εν λόγω βάσεις, θεωρώ πως πρέπει να αντιμετωπίζονται με επιφυλακτικότητα, σκεπτόμενοι πάντα ότι δεν έχουν σωθεί στοιχεία που θα επιβεβαίωναν κάποιες από τις υποθέσεις των μελετητών που δημοσιεύονται κατά καιρούς. Επιπροσθέτως, τα στοιχεία που αναφέρει ο Πausanias μέσω των επιγραφών του θα πρέπει να φιλτράρονται και να διασταυρώνονται διότι δε γνωρίζουμε με ακρίβεια αν οι περιγραφές του βασίζονται σε αυτοψία ή αν ο ίδιος αντλεί τις πληροφορίες του από άλλες πηγές. Στα μόνα στοιχεία που θα μπορούσαμε να στηριχθούμε με περισσότερη βεβαιότητα είναι οι άνω επιφάνειες των βάσεων που φέρουν τα ίχνη των πελμάτων, δίνοντάς μας πληροφορίες (όσο αυτό είναι δυνατόν) για το μοτίβο στήριξης των μορφών, με μορφές άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο κινημένες. Βέβαια, ως ένα βαθμό αυτά τα μοτίβα στήριξης αντανακλούν τα στιλιστικά και τεχνοτροπικά στοιχεία της εποχής και πολλές φορές οδηγούν και στην απόδοση του έργου σε κάποιο καλλιτέχνη, όταν αυτό δεν αναφέρεται ή δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί μέσω των υπόλοιπων πηγών.

Αν και η αθλητική ανδριαντοποιία θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που οδήγησαν στην ανάπτυξη της τάσης για μεγαλύτερη προσέγγιση των ατομικών χαρακτηριστικών, ωστόσο η απεικόνιση του αθλητή δεν έφτασε ποτέ σε μορφή συγκρίσιμη με εκείνη της εικόνας του φιλοσόφου. Η άμεση σύνδεση αυτών των αγαλμάτων με το θεσμό των Ολυμπιακών αγώνων -ένας θεσμός με αρκετές θρησκευτικές επιπτώσεις- καθώς και η σύνδεση του με πολιτικά κίνητρα για την ανάπτυξη της ελληνικής πόλης-κράτους, εμπόδισε την δημιουργία ενός τύπου αθλητή με εικονογραφική αυτονομία από το στερεότυπο του ήρωα-αθλητή.

Η ενσωμάτωση της εικόνας του αθλητή μέσα στο ιερό, ανάμεσα σε αγάλματα άλλων ηρώων και θεών, απαρτίζει την πραγματική εικόνα ενός ιερού, που από τη μια εξυπηρετεί τις ανάγκες του ιερού ως προς τη λατρεία του Θεού και από την άλλη αποτελεί μέσο προσωπικής προβολής του ίδιου του ανθρώπου. Επιπροσθέτως, η τοποθέτησή του ανδριάντα του ολυμπιονίκη στο ιερό αποτελεί μια εξαιρετική καινοτομία με σημαντικές συνέπειες. Για πρώτη φορά, αναπαράγεται συνειδητά η ανθρώπινη μορφή, αν και εξιδανικευμένη πίσω από το εικονογραφικό κλισέ του θεϊκού τύπου, επιλέγεται μεταξύ των εικόνων των θεών-αγωνιστών, του Ηρακλή και του Ερμή, με τους οποίους και εξομοιώνεται.

Για ένα εκπαιδευμένο σύνολο θεατών όπως συγγενών, φίλων, επισκεπτών του ιερού ακόμη και αντιπάλων, οι ιδεολογικές αποστολές που περιέχονται στο άγαλμα του νικητή και επικεντρώνονται στην ατομική αρετή, ήταν εύλωττες. Το χάλκινο άγαλμα στο ιερό επανέφερε στη μνήμη την «καλοκαγαθία» του νικητή που επιθυμούν οι άνθρωποι και ανταμείβεται από τους Θεούς ως αποτέλεσμα των ατομικών του ικανοτήτων που καρποφόρησαν ένεκα της αφοσίωσης και της σκληρής δουλειάς.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

A. ΑΝΔΡΙΑΝΤΕΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΥΣ

1. ΜΙΛΩΝ:

Ολυμπιάδα: 60^η - 540π.Χ. / 62^η - 532 π.Χ. / 63^η - 528 π.Χ. / 64^η - 524 π.Χ. / 65^η - 520 π.Χ. / 66^η - 516 π.Χ.

Καταγωγή: Κρότων Ιταλίας

Άθλημα: Πάλη

Γλύπτης: Δαμέας (Κρότων)

Παυσανίας: 6. 14. 5.

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο-υλικό κατασκευής:-

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Milon, στ.1672. Hyde 1921, 106-108. Moretti 1957, 72-76 αρ.115, 122, 126, 133, 139. Herrmann 1988, 168 αρ.136. Miller 2004, 160-161. Kansteiner et al. 2014, 428-429, αρ.1.

2. ΚΛΕΟΣΘΕΝΗΣ:

Ολυμπιάδα: 66^η - 516 π.Χ.

Καταγωγή: Επίδαμνος Ιλλυρίας

Άθλημα: Αρματοδρομία

Γλύπτης: Αγελάδας (Άργος)

Παυσανίας: 6.10.6.

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Kleosthenes, αρ.2, στ.806. Hyde 1921, 266. Moretti 1957, 76-77 αρ.141. Herrmann 1988, 163 αρ.102. Κεφαλίδου 1996, 95. Kansteiner et al. 2014, 460, αρ.2.

3. ΠΑΝΤΑΡΗΣ:

Ολυμπιάδα: 67^η - 512 π.Χ. ή 68^η - 508 π.Χ.

Καταγωγή: Γέλα Σικελίας

Άθλημα: Αρματοδρομία με τέθριππο

Γλύπτης: -

Παυσανίας: -

Επιγραφή: IvO 142

*1 Παντάρεϛ μ' άνέθεϛ κ[ε] Μενεκράτιος, Διὸ[ς] ἄθλον ἄρματι νικάσας,
πέδου ἐκ κλειτ]οῦ Γελοαίου.*

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο Ολυμπίας – **Αρ. Ευρ.521**: βρέθηκε το 1878, στο Ν τοίχο της Άλτεως, χάλκινο ενεπίγραφο έλασμα (διαστάσεων: πάχους 0,3 εκ., ύψους 36 εκ. και μήκους 8,8 εκ.). Παλαιότερα πίστευαν πως ήταν μια πινακίδα καρφωμένη ή προσαρμοσμένη σε βάση λίθινη και πως αριστερά έλειπε μεγάλο τμήμα της επιγραφής. Σήμερα υποστηρίζεται ότι ήταν μια μικρή πλίνθος, λεπτή σαν έλασμα, πάνω στην οποία στηριζόταν ένα μικρό αγαλματίδιο αφιέρωμα στο Δία της Ολυμπίας από τον Παντάρη. Η παραπάνω επιγραφή είναι χαραγμένη ελαφρά από αριστερά προς δεξιά και τανάπαλιν, σε διάταξη «βουστροφηδόν» και ακολουθεί το σχήμα της σπασμένης πλίνθου, ενώ ο χαρακτήρας των γραμμάτων μοιάζει με το χαρακτήρα των γραμμάτων της IvO 143 (επιγραφή Γέλωνος).

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 241-244, αρ.142. Hyde 1921, 354-355. Moretti 1957, 78, αρ.151. Herrmann 1988, 177, αρ.1. Πνεύμα και Σώμα 1989, αρ.111.

4. ΓΕΛΩΝ:

Ολυμπιάδα: 73^η – 488 π.Χ.

Καταγωγή: Γέλα Σικελίας

Άθλημα: Αρματοδρομία

Γλύπτης: Γλαυκίας (Αίγινα)

Παυσανίας: 6. 9. 4

Επιγραφή: IvO 143

1 [Γέλων Δεινομένεος Γελῶ]ος : άνέθεϛ κε.

Γλαυκίας : Αίγινάτας : ἐ[π]οίεϛ σε.

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο Ολυμπίας - **Αρ. Ευρ. 382α, 382β, 382γ**: έχουν βρεθεί οι τρεις από τους τέσσερις ορθογώνιους λίθους της βάσης από παριανό μάρμαρο. Βρέθηκαν κοντά στην παλαιίστρα κατά τα έτη 1878-1884.

Στο θραύσμα **382α** (πλάτος 82 εκ. και ύψος 25,5 εκ.), η πίσω πλευρά του είναι αποκρουσμένη, η άνω επιφάνειά του είναι λειασμένη και στις πλαϊνές πλευρές φέρει αναθύρωση. Στην άνω απόληξη σώζεται τμήμα της υπογραφής του καλλιτέχνη το οποίο συνεχίζεται στο λίθο 382γ.

Στο θραύσμα **382β** (πλάτος 82 εκ., ύψος 26 εκ. και σωζόμενο βάθος 45 εκ.), ο λίθος βρέθηκε εντοιχισμένος σε διαχωριστικό τοίχο βυζαντινών κατοικιών. Η πίσω πλευρά του είναι αποκρουσμένη ενώ οι πλαϊνές πλευρές του φέρουν αναθύρωση. Κοντά στην άνω απόληξη της πρόσθιας επιφάνειας σώζεται το τελευταίο τμήμα της υπογραφής του καλλιτέχνη.

Στο θραύσμα **382γ** (πλάτος 84 εκ., ύψος 26 εκ. και βάθος 1,165 εκ.), τόσο η πίσω όσο και οι πλαϊνές πλευρές φέρουν αναθύρωση ενώ κοντά στην άνω απόληξη της πρόσθιας επιφάνειας διατηρείται μέρος της αρχικής επιγραφής.

Χρονολογία ανάθεσης: α΄ τέταρτο 5ου αι. π.Χ., μετά τη νίκη του

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 243-248, αρ. 143. Hyde 1921, 266. Moretti 1957, 84 αρ.185. Eckstein 1969, 54-60. Παπαχατζής 1979, 344 με σημ. 5 και 345 με σημ.1. Herrmann 1988, 161, αρ.93. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 230. Kansteiner et al. 2014, 516-517, αρ.1.

5. ΕΥΘΥΜΟΣ:

Ολυμπιάδα: 74^η - 484 π.Χ. / 76^η - 476 π.Χ. / 77^η - 472 π.Χ.

Καταγωγή: Λοκροί Ιταλίας

Άθλημα: Πυγμή

Γλύπτης: Πυθαγόρας (από Ρήγιο, υπογράφει ως Σάμιος)

Παυσανίας: 6. 6. 4-11

Επιγραφή: InO 144

*1 Εϋθυμος Λοκρὸς Ἀστυκλέος τρὶς Ὀλύμπι ἐνίκων.
εἰκόνα δ' ἔστησεν τήνδε βροτοῖς ἔσορᾶν
vacat*

*3 Εϋθυμος Λοκρὸς ἀπὸ Ζεφυρίου ἀνέθηκε.
Πυθαγόρας Σάμιος ἐποίησεν.*

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο Ολυμπίας – Λ 527: βρέθηκε απέναντι από τη ΝΑ γωνία του ναού του Διός το 1878, λίθος βάθρου αγάλματος (ύψος 33.6 εκ. πλάτος 88.4 εκ. και βάθος 86 εκ.), από λευκό πεντελικό μάρμαρο.

Στο κέντρο της άνω επιφάνειας του λίθου σώζεται εμβάθυνση αδρά δουλεμένη εσωτερικά και γύρω από αυτή δημιουργείται ρηχό αυλάκι, εξωτερικά απ' αυτό η υπόλοιπη επιφάνεια είναι λειασμένη. Στη πρόσθια επιφάνεια του λίθου διατηρείται η επιγραφή:

*1 Εϋθυμος Λοκρός Αστυκλέος τρίς Ὀλύμπι ἐνίκων.
εἰκόνα δ' ἔστησεν τήνδε βροτοῖς ἔσορᾶν
vacat
3 Εϋθυμος Λοκρός ἀπὸ Ζεφυρίου ἀνέθηκε.
Πυθαγόρας Σάμιος ἐποίησεν.*

Φαίνεται πως η αρχική επιγραφή είχε υποστεί αλλαγές όπως φαίνεται από την επαναλαξευμένη φράση *τήνδε βροτοῖς ἔσορᾶν* και τη μεταγενέστερη συμπλήρωση του ρήματος *ἀνέθηκε*.

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 247-250, αρ. 144. Hyde 1921, 35, 364 αρ.9. Moretti 1953, 31, αρ.13. Moretti 1957,191 αρ. 86, 89-90 αρ.214, 91 αρ.227. Herrmann 1988, 157, αρ.59. Miller 2004, 162-163. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 239. Kansteiner et al. 2014, 674-676, αρ.3.

6. ΕΡΓΟΤΕΛΗΣ:

Ολυμπιάδα: 77^η - 472 π.Χ.

Καταγωγή: Ιμέρα Σικελίας

Άθλημα: Δόλιχος δρόμος

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6. 4.11.

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο - υλικό κατασκευής:-

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Ergotelis, αρ.3, στ.436. Moretti 1957, 91, αρ.224 και 94 αρ.251. Herrmann 1988,156, αρ.49.

7. ΚΥΝΙΣΚΟΣ:

Ολυμπιάδα: 80^η - 460 π.Χ.

Καταγωγή: Μαντίνεια Αρκαδίας

Άθλημα: Πυγμή

Γλύπτης: Πολύκλειτος

Παυσανίας: 6. 4.11.

Επιγραφή: IvO 149

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο Ολυμπίας – Λ 526: βρέθηκε το 1877 σε δεύτερη χρήση ως οικοδομικό υλικό στο δάπεδο της βυζαντινής εκκλησίας, βάση αγάλματος από λευκό πελοποννησιακό μάρμαρο, ορθογώνιας κάτοψης (ύψος 16-18 εκ. πλάτος 61 εκ. βάθος 54 εκ.). Σώζεται μόνο η άνω απόληξη, την οποία περιτρέχει προφίλ από κυμάτιο και ταινία. Στην άνω επιφάνεια διατηρούνται τρεις κοιλότητες στις οποίες στερεώνονταν τα πόδια του αγάλματος. Η επιγραφή είναι χαραγμένη κατά μήκος της άνω επιφάνειας των τεσσάρων πλευρών:

¹ *πύ[κ]τας τ[όν]δ' άνέθεκε|ν άπ' εϋδόξιο Κυνί|σκος Μαν[τ]ινέας νικοῦν, | πατρὸς
ἔχο ἦν ὄ|νομα.*

Χρονολογία ανάθεσης: πριν τα μέσα του 5ου αι. π.Χ., όπου χρονολογείται και η επιγραφή με βάση το γραμματότυπο.

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 255-258, αρ.149. Moretti 1953, 32-33, αρ.14. Moretti 1957, 97, αρ.265. Semmlinger 1974, 317, αρ.62. Παπαχατζής 1979, βιβλ.6, 336 σημ. 1. Herrmann 1988, 155, αρ.48. Kansteiner et al. 2014, 1230-1231, αρ.7.

8. ΛΥΚΙΝΟΣ:

Ολυμπιάδα: 83^η - 448 π.Χ. / 84^η - 444 π.Χ.

Καταγωγή: Σπάρτη

Άθλημα: Οπλιτοδρομία/ Αρματοδρομία τεθρίππου ώριμων αλόγων

Γλύπτης: Μύρων

Παυσανίας: 6. 2. 1.

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Lykinos, αρ.4, στ. 2292. Moretti 1957, 102 αρ.304, 106 αρ.324. Herrmann 1988, 152 αρ.12. Kansteiner et al. 2014, 742, αρ.14-15.

9. ΔΩΡΙΕΥΣ:

Ολυμπιάδα: Τρεις συνεχόμενες ολυμπιάδες 87^η - 432 π .X. / 88^η - 428 π.X. / 89^η - 424 π.X.

Καταγωγή: Ρόδος

Άθλημα: Παγκράτιο

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6. 7. 4

Επιγραφή: InO 153

Αναθέτης: πιθανόν ο ίδιος

Μουσείο Ολυμπίας – **Αρ. Ευρ. 223, 244, 256:** βρέθηκε λίθος από παριανό μάρμαρο (μεγ. ύψος: 30,5 εκ., μεγ. πλάτος: 53,5 εκ. και μεγ. βάθος: 79,5 εκ.), συγκολλημένος και αποτελούμενος από τρία θραύσματα (α,β,γ) που βρέθηκαν το 1877: α) **Αρ. Ευρ. 223** βρέθηκε κοντά στη βάση του Τηλεμάχου, β) **Αρ.Ευρ. 244** βρέθηκε δέκα μέτρα δυτικά από τη βάση της Νίκης του Παιωνίου και γ) **Αρ.Ευρ. 256** βρέθηκε εντοιχισμένο σε μεταγενέστερο τοίχο, επτά μέτρα από τη βάση του Τηλεμάχου.

Η πρόσθια επιφάνεια φέρει τμήμα της σωζόμενης επιγραφής ενώ είναι αποκρουσμένη σε μεγάλο μέρος της. Στο τμήμα της κάτω απόληξης διατηρείται τμήμα της προεξέχουσας ταινίας περιμετρικά των πλευρών της βάσης. Η κάτω πλευρά έχει ανώμαλη επιφάνεια ενώ η άνω επιφάνεια του λίθου είναι λειασμένη και πολύ διαβρωμένη και φέρει δυο ωοειδείς κοιλότητες για τη στερέωση των πελμάτων του ανδριάντα. Αναμεσά τους υπάρχει ορθογώνιος τόρμος με κυκλική εμβάθυνση όπου εσωτερικά φέρει υπολείμματα μολύβδου.

Η επιγραφή είναι επιμελώς χαραγμένη σε δυο στήλες, τμήματα της οποίας φέρει η πρόσθια πλευρά. Σύμφωνα με τον Dittenberger-Purgold²⁶⁰, η επιγραφή συμπληρώνεται ως εξής:

1 [Δωριεύς Διαγόρα Ρόδιος]

col. I.2 [Ὀλυμπίαι παγκράτιον]

 [Ὀλυμπίαι παγκράτιον]

 [Ὀλυμπίαι παγκράτ]ιον

5 [Πυθοῖ πύξ]

 [Πυθοῖ πύ]ξ

²⁶⁰ Dittenberger-Purgold 1896, 263-266.

	<i>[Πυθοῖ π]ύξ ἀκονιτεῖ</i>	
	<i>[Ἴσθμο]ῖ πύξ</i>	
	<i>[Ἴσθ]μοῖ πύξ</i>	<i>col. II.2 [Ἴσθμοῖ πύξ]</i>
10	<i>[Ἴσθ]μοῖ πύξ</i>	<i>[Ἴσθμοῖ πύξ]</i>
	<i>[καὶ πα]γκράτιο[ν]</i>	<i>Ἴσθμ[οῖ]</i>
		5 <i>Ἴσθμ[ο]ῖ</i>
		<i>Νεμῆ[ι] πύξ</i>
		<i>Νεμῆι πύξ</i>
		<i>Ν[εμ]ῆι πύξ</i>
		<i>Νε[μ]ῆι πύξ</i>
		10 <i>[Νεμ]ῆι πύξ</i>
		<i>[Νεμῆι] π[ύξ]</i>
		<i>[Νεμῆι πύξ]</i>

Αξίζει να σημειωθεί πως δεν υπάρχει ομοφωνία σχετικά με τη συμπλήρωση της επιγραφής, ο Röhl προτείνει μια άλλη συμπλήρωση της επιγραφής όπου η επιγραφή φαίνεται να ανήκει στο χάλκινο ανδριάντα του Θεαγένη από τη Θάσο, γιο του Τιμοσθένη²⁶¹.

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: Dittenberger – Purgold 1896, 263-266 αρ.153 RE, λ. Dorieus, αρ.4, στ.1560-1561. Hyde 1921, 355. Moretti 1953, 57-60, αρ.23. Moretti 1957, 105, αρ.322.

10. ΛΙΧΑΣ:

Ολυμπιάδα: 90^η - 420 π.Χ.

Καταγωγή: Σπάρτη

Άθλημα: Αρματοδρομία

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6. 2.1

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: μετά το 401 π.Χ. που έληξε ο πόλεμος Σπάρτης- Ήλιδας.

Βιβλιογραφία: Moretti 1957, 108 αρ.339. Herrmann 1988, 152 αρ.14. Miller 2004, 186-187 αρ. 238a-238b.

²⁶¹ Ποιμενίδου 2008, 16.

11. ΕΥΒΩΤΑΣ:

Ολυμπιάδα: 93^η - 408 π.Χ.

Καταγωγή: Κυρήνη Λιβύης

Άθλημα: Δρόμο σταδίου

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6. 8.3.

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: 408 π.Χ.

Βιβλιογραφία: RE, λ. Eubatos, στ. 850. Hyde 1921, 31, 366 αρ.17. Moretti 1957, 110 αρ.347, 121 αρ.421. Herrmann 1988,159 αρ.78.

12. ΔΑΜΑΡΧΟΣ:

Ολυμπιάδα: 95^η - 400 π.Χ.

Καταγωγή: Παρράσιοι Αρκαδίας

Άθλημα: Πυγμή

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6. 8. 2.

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Damarchos, αρ.3, στ.2030-2031. Moretti 1957, 112 αρ.359. Herrmann 1988, 159, αρ.77. Σταμπολίδης-Τασούλας 2004, 93-94.

13. ΚΥΝΙΣΚΑ:

Ολυμπιάδα: 96^η - 396 π.Χ. / 97^η - 392 π.Χ.

Καταγωγή: Σπάρτη

Άθλημα: Αρματοδρομία

Γλύπτης: Απελλέας, (Απελλής), γιος του Καλλικλή από Μέγαρα

Παυσανίας: 3.8.1 και 15.1 / 5.12.5 / 6.1.6

Επιγραφή: InO 160

Αναθέτης: Η ίδια

Μουσείο Ολυμπίας - **Λ 529**: εντοπίστηκε το 1879 κοντά στο Πρυτανείο τμήμα κυκλικής βάσης από μαύρο ασβεστόλιθο με ύψος 34,2 εκ., μεγ. βάθος 49 εκ. και αρχική διάμετρος βάσης 1 μ. Η συμπλήρωση της επιγραφής:

*1 Σπάρτας μὲν [βασιλῆες ἐμοὶ]
πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἄ[ρματι δ' ὠκυπόδων ἵππων]
νικῶσα Κυνίσκα εἰκόνα τάνδ' ἔστασε· μόν[αν]
δ' ἐμέ φαμι γυναικῶν Ἑλλάδος ἐκ πάσας τό[ν]-
5 δε λαβεῖν στέφανον.
vacat
6 Ἀπελλέας Καλλικλέος ἐπόησε.*

Χρονολογία ανάθεσης: 390-380 π.Χ.

Βιβλιογραφία: Dittenberger – Purgold 1896, 277-280 αρ.160. RE λ. Κυνίσκα, στ. 2. Moretti 1953, 40-44, αρ.17. Moretti 1957, 114-115, αρ.383 και 381. Γιαλούρης 1987, 176-177, αρ. Α529. Herrmann 1988, 151, αρ.7 Βαλαβάνης 1996, 57 και 89. Kansteiner et al. 2014, 1397-1398, αρ.2.

14. ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣ:

Ολυμπιάδα: 98^η - 388 π.Χ.

Καταγωγή: Μίλητος

Άθλημα: Πυγμή στη κατηγορία παιδών

Γλύπτης: Πολύκλειτος (II)

Παυσανίας: 6. 2. 6.

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Antipatros, αρ.9, στ. 2501. Hyde 1921, 33, 118. Moretti 1957, 116 αρ.385. Herrmann 1988, 152 αρ.16. Miller 2004, 181 αρ.225, 190-191 αρ.245. Kansteiner et al. 2014, 1352, αρ.7.

15. ΚΡΑΤΙΝΟΣ:

Ολυμπιάδα: 127^η - 272 π.Χ.

Καταγωγή: Αιγείρα Αχαΐας

Άθλημα: Πάλη στη κατηγορία παιδών

Γλύπτης: Κάνθαρος (από Σικυώνα)

Παυσανίας: 6. 3.6.

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Ο ίδιος

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Kratinos, αρ.1, στ.1646-1647. Moretti 1957, 136 αρ.541. Herrmann 1988, 153 αρ.27. Kansteiner et al. 2014, 2557, αρ.1.

B. ΑΝΔΡΙΑΝΤΕΣ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟΙ ΑΠΟ ΑΛΛΟΥΣ

1. ΟΙΒΩΤΑΣ:

Ολυμπιάδα: 6^η - 756 π.Χ.

Καταγωγή: Πάλεια-Δύμη Αχαΐας

Άθλημα: Σταδιονίκης

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6.3.8 και 7.17.6

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Αχαιοί, σύμφωνα με το πρόσταγμα του δελφικού Απόλλωνα

Μουσείο-Υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: 80η Ολυμπιάδα - 460 π.Χ.

Βιβλιογραφία: RE, λ. Oibotas, στ.2096. Hyde 1921, 32. Moretti 1957, 60 αρ.6. Herrmann 1988, 153 αρ.29.

2. ΧΙΟΝΙΣ:

Ολυμπιάδα: 28^η - 668 π.Χ. / 29^η - 664 π.Χ. / 30^η - 660 π.Χ. / 31^η - 656 π.Χ.

Καταγωγή: Σπάρτη

Άθλημα: αγωνίσματα δρόμου, στάδιο και δίαυλος

Γλύπτης: Μύρων (Αθήνα)

Παυσανίας: 3.14. 3 και 6.13.2

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Λακεδαιμόνιοι

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: μετά το θάνατο του Χιόνιδος, περ. το 470 π.Χ.

Βιβλιογραφία: RE, λ. Chionis, αρ.1, στ.2286. Hyde 1921, 32. Moretti 1957, 64 αρ.42-47. Herrmann 1988, 165 αρ.114 Βαλαβάνης 1996, 79. Palagia 2007, 33. Kansteiner et al. 2014, 747, αρ.20.

3. ΚΥΛΩΝ:

Ολυμπιάδα: 35^η - 640 π.Χ.

Καταγωγή: Αθήνα

Άθλημα: αγώνισμα διαύλου

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 1.28.1 και 6.14.11

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Αιτωλική Συμπολιτεία

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Κύλων, αρ.1, στ.2460-2461. Hyde 1921, 362, αρ.2. Moretti 1957, 65 αρ.56. Βαλαβάνης 1996, 18.

4. ΓΛΑΥΚΟΣ:

Ολυμπιάδα: 65^η - 520 π.Χ.

Καταγωγή: Κάρυστο Ευβοίας

Άθλημα: πάλη

Γλύπτης: Γλαυκίας (από Αίγινα)

Παυσανίας: 6.10.1-3

Επιγραφή: -

Αναθέτης: ο γιος του

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: ίσως γύρω στο 490 π.Χ.

Βιβλιογραφία: RE, λ. Glaukos, αρ.33, στ.1417. Hyde 1921, 32, 122, 176, 243. Moretti 1957, 75-76 αρ.134. Poliakoff 1987,124. Herrmann 1988, 162 αρ.96. Kansteiner et al. 2014, 521, αρ.4.

5. ΙΕΡΩΝ

Ολυμπιάδα: 76^η–476 π.Χ. / 77^η - 472 π.Χ. / 78^η - 468 π.Χ.

Καταγωγή: Συρακούσες

Άθλημα: αρματοδρομία

Γλύπτης: Ονάτας (Αιγινήτης, φιλοτέχνησε το χάλκινο τέθριππο με ηνίοχο) και Κάλαμις (Αθηναίος, φιλοτέχνησε δυο άλογα με νεαρούς αναβάτες που αναφέρονταν στις δυο πρώτες νίκες του τυράννου)

Παυσανίας: 6.12.1 και 8.42.8-10

Επιγραφή: -

Αναθέτης: ο Παυσανίας αναφέρει ότι ανατέθηκε από τον ίδιο τον Ιέρωνα, αλλά ανιδρύθηκε μετά το θάνατό του -σύμφωνα με την επιγραφή- από το γιο του Δεινομένη.

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: μετά το θάνατό του Ιέρωνος, όταν ο Δεινομένης πήρε την εξουσία το 466 π.Χ.

Βιβλιογραφία: RE, λ. Hieron, 11, 1496-1503. Hyde 1921, 279. Moretti 1957, 90 αρ.221, 92 αρ. 234, 93 αρ.246. Herrmann 1988, 164, αρ.108. KANSTEINER ET AL. I, 502-503, αρ.2 & Kansteiner et al. 2014, 599, αρ.13.

6. ΔΙΑΓΟΡΑΣ:

Ολυμπιάδα: 79^η - 464 π.Χ.

Καταγωγή: Ρόδος

Άθλημα: πυγμή

Γλύπτης: Καλλικλής (Μέγαρα), το άγαλμα του Διαγόρα απεικονίζεται σε στάση δεήσεως και υπολογίζεται ότι ξεπερνούσε τα 2μ.

Παυσανίας: 6.7.1-7

Επιγραφή: IvO 151

Αναθέτης: πιθανόν τα εγγόνια του

Μουσείο Ολυμπίας – **OI V 151**: **Αρ.Ευρ. α,β,γ: 1009-1011, δ,ε: 94**: βρέθηκαν πέντε συνανήκοντα θραύσματα από λευκό μάρμαρο με (α-ε: ύψος 15 εκ., βάθος 22 εκ., συνολικό μήκος 50 εκ.). Τα πέντε θραύσματα βρέθηκαν στο Μητρώο κατά τα έτη 1876-1880 και προέρχονται όλα από την κάτω απόληξη της πρόσθιας επιφάνειας, στην οποία σώζεται και τμήμα της επιγραφής:

1 Δια[γόρ]ας Δαμ[α]γήτου Ρό[διος].

Χρονολογία ανάθεσης: πιθανόν το 350 π.Χ.

Βιβλιογραφία: Dittenberger – Purgold 1896, 259-262 αρ.151. Hyde 1921, 45-46, 130, 365. Moretti 1957, 94-95, αρ.252. Poliakoff 1987, 119-121. Herrmann 1988, 158, αρ.65. Kansteiner et al. 2014, 1155-1157,αρ.1.

7. ΔΑΜΑΓΗΤΟΣ:

Ολυμπιάδα: 82ⁿ - 452 / 83ⁿ - 448 π.Χ.

Καταγωγή: Ρόδος

Άθλημα: παγκράτιο

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6.7.1

Επιγραφή: InO 152

Αναθέτης: πιθανόν τα εγγόνια του Διαγόρα

Μουσείο Ολυμπίας - **OI V 152**: βρέθηκε λίθος βάσης από χονδρόκοκκο - πιθανόν παριανό - μάρμαρο (ύψος 19 εκ., πλάτος 49 εκ. και βάθος 31 εκ.). Εντοπίστηκε το 1879 εντοιχισμένος σε μεταγενέστερο πλίνθινο τοίχο, σε απόσταση 12.5 μ. δυτικά του πέμπτου (από βορρά) κίονα του Λεωνίδαίου.

Η αριστερή πλευρά του λίθου είναι αποκρουσμένη ενώ η άνω επιφάνεια έχει απολαξευτεί προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ως οικοδομικό υλικό. Όλες οι σωζόμενες επιφάνειες είναι λειασμένες, εκτός από την πίσω. Η κάτω απόληξη της πρόσθιας επιφάνειας φέρει επιγραφή, τα γράμματα της οποίας αποδίδονται με λεπτή εγχάραξη²⁶². Στο επίγραμμα της βάσης του αγάλματος μας σώζεται το όνομα, το πατρωνυμικό και το εθνικό του:

Δαμάγητος Διαγόρα Ρ[όδιος].

Χρονολογία ανάθεσης: πιθανόν το 350 π.Χ.

²⁶² Dittenberger - Purgold 1896, 261-264, αρ. 152. Dittenberger AZ 38, 1880, 52, αρ. 334. Ποιμενίδου 2008, 15.

Βιβλιογραφία: Dittenberger – Purgold 1896, 261-264 αρ.152. Hyde 1921, 46. Moretti 1957, 100, αρ.287. Herrmann 1988, 158, αρ.64.

8. ΠΥΘΟΚΛΗΣ:

Ολυμπιάδα: 82^η - 452 π.Χ.

Καταγωγή: Ηλεία (Ηλις)

Άθλημα: Πένταθλο

Γλύπτης: Πολύκλειτος (Άργος)

Παυσανίας: 6.7.10

Επιγραφή: IvO 162 και 163

Αναθέτης: οι Ηλείοι αντικατέστησαν τον πρώτο ανδριάντα και την επιγραφή τον 1ο αι. π.Χ. η 1ο αι. μ.Χ.

Μουσείο Ολυμπίας - **Λ 532**: βρέθηκε βάση αγάλματος ορθογώνιας κάτοψης από μαύρο ασβεστόλιθο (ύψος 24 εκ., πλάτος 50 εκ. και βάθος 58 εκ.), εντοπίστηκε ΝΑ του Ηραίου το 1879.

Μεγάλο τμήμα της άνω και πρόσθιας επιφάνειας είναι θραυσμένο. Η άνω επιφάνεια φέρει αποτυπώματα πελμάτων, εκ των οποίων το ένα φέρει υπολείμματα μολύβδου. Η βάση φέρει δυο επιγραφές, εκ των οποίων η μία (IvO 162), εντοπίζεται κατά μήκος της άνω απόληξης της πρόσθιας επιφάνειας και αναφέρει το όνομα του νικητή ενώ κατά μήκος της δεξιάς πλευράς της άνω επιφάνειας εντοπίζεται η δεύτερη από τις αρχικές επιγραφές και φέρει την υπογραφή του γλύπτη και χρονολογείται στον 5^ο αι. π.Χ., Η επιγραφή έχει ως εξής:

1 Πυθοκλ[ῆς Ἀλεῖος].

Πολύκλειτος {²Πολύκλειτος}² {⁶ἔποιει Ἀργεῖος}.

Η δεύτερη πολύ μεταγενέστερη επανάληψη των δυο επιγραφών (IvO 163), εντοπίζεται κατά μήκος της αριστερής πλευράς της άνω επιφάνειας και χρονολογείται τον 1^ο αι. π.Χ. ή τον 1^ο αι. μ.Χ., επίσης η βάση φέρει ένα εγχάρακτο σύμβολο IB στην άνω επιφάνεια της βάσης²⁶³. Η επιγραφή είναι η εξής:

a.1 Πυθοκλῆς Ἀλεῖος.

[Πολύ]κλειτος ἔποιει Ἀργεῖος.

b.1 IB {²ἔβ(?)² {⁶ἔποιει Ἀργεῖος}.

Χρονολογία ανάθεσης: αρχική ανάθεση τέλη 5^{ου} - αρχές 4^{ου} αι. π.Χ.
Ανανεωμένη επιγραφή τον 1^ο αι. π.Χ. ή τον 1^ο αι. μ.Χ. (Ηλείοι)

²⁶³ Dittenberger-Purgold 1896, 281-284, αρ.162, 163.

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 281-284 αρ.162 και 163. RE, λ. Pythokles, αρ.4, στ.600. Moretti 1957, 100 αρ.284. Γιαλούρης 1987, 176 αρ. Λ 532. Herrmann 1988, 158 αρ.73. Kansteiner et al. 2014, 1232-1233, αρ.8.

9. ΑΚΟΥΣΙΛΑΟΣ

Ολυμπιάδα: 83η-448 π.Χ.

Καταγωγή: Ρόδος

Άθλημα: Πυγμή

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6. 7. 1,3

Επιγραφή: -

Αναθέτης: πιθανόν τα εγγόνια του Διαγόρα, μαζί με τον ανδριάντα του Διαγόρου και του Δαμάγητου

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: πιθανόν το 350 π.Χ.

Βιβλιογραφία: RE, λ. Akusilaos, αρ.1, στ.1222. Hyde 1921, 130, 165. Moretti 1957, 102, αρ.299. Herrmann 1988, 157, αρ. 62. Σταμπολίδης – Τασούλας 2004, 170.

10. ΠΟΛΥΔΑΜΑΣ:

Ολυμπιάδα: 93^η - 408 π.Χ.

Καταγωγή: Σκοτούσσα Θεσσαλίας

Άθλημα: Παγκράτιο

Γλύπτης: Λύσιππος

Παυσανίας: 6. 5. 1-9

Επιγραφή: -

Αναθέτης: κατά πάσα πιθανότητα οι συμπατριώτες του ή ο Δάοχος

Μουσείο Ολυμπίας - **Λ 45:** βρέθηκε βάση αγάλματος από πεντελικό μάρμαρο αποτελούμενη από πέντε θραύσματα, τετράγωνης κάτοψης (αρχικό μήκος πλευράς 1μ. και ύψος 39 εκ.). Η πίσω επιφάνεια δε σώζεται, ενώ οι τρεις πλευρές που σώζονται είναι θραυσμένες στη μέση, πιθανόν από κάποιο αιχμηρό εργαλείο, τα σημάδια του οποίου φαίνονται στο κέντρο περίπου του ύψους των σωζόμενων τμημάτων. Από τη θέση του σπασίματος γίνεται φανερό πως η καταστροφή της βάσης έγινε εσκεμμένα, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ως οικοδομικό υλικό, όπως φαίνεται και από το σημείο εύρεσής της, στα ερείπια του βυζαντινού τείχους. Όπως είναι φυσικό εξαιτίας της

καταστροφής της βάσης, οι ανάγλυφες μορφές που κοσμούν τις πλευρές της έχουν υποστεί μεγάλες φθορές²⁶⁴.

Το 1877 εντοπίστηκε το κάτω μισό των τριών πλευρών της βάσης, Β της κιονοστοιχίας του οίκου του Νέρωνος, στα ερείπια του βυζαντινού τείχους. Έπειτα το 1884, ο Purgold εντόπισε το άνω μισό στο Β τμήμα της Στοάς της Ηχούς, κάτω από αργούς λίθους.

Χρονολογία ανάθεσης: β' μισό 4^{ου} αι. π.Χ.

Βιβλιογραφία: RE, λ. Polydamas, αρ.4, στ.1601. Moretti 1957, 110 αρ. 348. Γιαλούρης 1987, 174. Herrmann 1988, 156 αρ.50. Miller 2004a, 161. Kansteiner et al. 2014, 2218, αρ.33.

11. ΑΓΗΝΩΡ:

Ολυμπιάδα: 105^η - 360 π.Χ.

Καταγωγή: Θήβα

Άθλημα: Πάλη στη κατηγορία παιδών

Γλύπτης: Πολύκλειτος (II)

Παυσανίας: 6. 6. 2

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Φωκείς

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Agenor, αρ.2, στ.775. Moretti 1957, 122 αρ.427. Herrmann 1988, 156 αρ.56. Kansteiner et al. 2014, 1351, αρ.6.

12. ΧΕΙΛΩΝ:

Ολυμπιάδα: 112^η - 332 π.Χ. /113^η - 328 π.Χ.

Καταγωγή: Πάτρα

Άθλημα: Πάλη

Γλύπτης: Λύσιππος

Παυσανίας: 6. 4. 6 και 7.6.5

Επιγραφή: -

²⁶⁴ Ποιμενίδου 2008, 22.

Αναθέτης: Αχαιοί

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: μετά το θάνατο του Χείλωνος, στο Λαμιακό πόλεμο 323/2 π.Χ.

Βιβλιογραφία: RE, λ. Cheilon, αρ.5, στ.2279-2280. Moretti 1957, 126 αρ.461 και 127 αρ.465. Herrmann 1988, 155. Kansteiner et al. 2014, 2221, αρ.35.

13. ΕΡΜΗΣΙΑΝΑΞ:

Ολυμπιάδα: 115^η - 320 π.Χ.

Καταγωγή: Κολοφών

Άθλημα: Πάλη (κατηγορία παιδων)

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6. 17. 4

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Κολοφώνιοι

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Hermesianax, αρ.1, στ.823. Hyde 1921, 30 σημ.11. Moretti 1957, 128 αρ.475. Herrmann 1988, 174 αρ.187. Moretti 1992, 120 αρ.475.

14. ΑΡΙΣΤΟΦΩΝ:

Ολυμπιάδα: 117^η - 312 π.Χ.

Καταγωγή: Αθήνα

Άθλημα: Παγκράτιο

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6. 13.11 και 14.1

Επιγραφή: IvO 169

Αναθέτης: ανιδρύθηκε από το Δήμο Αθηναίων

Μουσείο Ολυμπίας - **Αρ. Ευρ. 85:** Το 1876 βρέθηκε θραύσμα-τμήμα βάσης αγάλματος από μικρόκοκκο μάρμαρο Υμηττού νότια του βυζαντινού τείχους. Η αναφορά του Παυσανία σχετικά με τη θέση του ανδριάντα δίπλα σε αυτόν του Τηλέμαχου, η θέση εύρεσης του θραύσματος της επιγραφής και το υλικό προέλευσης

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6. 17. 2

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Κώοι

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: Hyde 1921, 30, 361 σημ.1. Moretti 1957, 137 αρ.550. Herrmann 1988, 174 αρ.182.

17. ΑΡΑΤΟΣ:

Ολυμπιάδα: 137^η - 232 π.Χ.

Καταγωγή: Σικώνα

Άθλημα: Αρματοδρομία με τέθριππο

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 2.8.2 και 6.12.5

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Κορίνθιοι

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Aratos αρ.2, στ.383-390. Moretti 1957, 139-140 αρ.574.

18. ΠΑΝΤΑΡΚΗΣ (2ος):

Ολυμπιάδα: 138^η - 228 π.Χ.

Καταγωγή: Ηλεία

Άθλημα: Κελητοδρομία

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6. 15. 2

Επιγραφή: -

Αναθέτης: Αχαιοί (αναθέτες του τιμητικού αγάλματος)

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Pantarkes, στ.693. Moretti 1957, 140 αρ.577. Herrmann 1988, 170 αρ.152.

19. ΚΛΕΙΤΟΜΑΧΟΣ:

Ολυμπιάδα: 141^η - 216 π.Χ. / 142^η - 212 π.Χ.

Καταγωγή: Θήβα

Άθλημα: Ταυτόχρονα νικητής σε παγκράτιο και πυγμή (216 π.Χ.) και στη πυγμή (212 π.Χ.)

Γλύπτης: -

Παυσανίας: 6. 15. 3

Επιγραφή: -

Αναθέτης: ο πατέρας του, Ερμοκράτης

Μουσείο-υλικό κατασκευής: -

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: RE, λ. Κειτόμαχος αρ.3, στ.659. Hyde 1921, 147. Moretti 1957, 141 αρ.584 και 589. Moretti 1970, 298 αρ.584. Herrmann 1988, 171 αρ.155.

20. ΕΠΙΘΕΡΣΗΣ:

Ολυμπιάδα: 149^η - 184 π.Χ. / 150^η - 180 π.Χ.

Καταγωγή: Ερυθρές

Άθλημα: Πυγμή

Γλύπτης: Πυθόκριτος (Ρόδος)

Παυσανίας: 6. 15. 6

Επιγραφή: InO 186

Αναθέτης: Ίωνες από Ερυθρές

Μουσείο Ολυμπίας - **Αρ.Ευρ. 520**: βρέθηκε το 1879, Ν του ναού του Διός, λίθος βάσης αγάλματος από πεντελικό μάρμαρο (ύψος 33 εκ., πλάτος 81 εκ. και βάθος 99 εκ.). Ο λίθος διατηρείται ακέραιος με κάποια χτυπήματα στις γωνίες ενώ όλες οι πλευρές του είναι λειασμένες και φέρουν προφίλ. Η πίσω επιφάνεια φέρει δυο κυκλικές κοιλότητες, προφανώς για συνδέσμους και δυο *αύλακες* για μολυβδοχόηση. Στη πρόσθια πλευρά της άνω επιφάνειας σώζεται μια μόνο κυκλική κοιλότητα για τη στερέωση του ενός πέλματος του ανδριάντα. Πεντάστιχη επιγραφή σώζεται στη πρόσθια επιφάνεια της βάσης:

Χρονολογία ανάθεσης: από τη χρονολόγηση της επιγραφής στο β' μισό του 1^{ου} αι. π.Χ.

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 329-332 αρ. 214. Moretti 1957, 150 αρ.705. Herrmann 1988, 173 αρ.175. Zoumbaki 2001, 326.

22. ΠΟΛΥΞΕΝΟΣ:

Ολυμπιάδα: 194^η - 4 π.Χ.

Καταγωγή: Ζάκυνθος

Άθλημα: πάλη στη κατηγορία παιδων

Γλύπτης: -

Παυσανίας: -

Επιγραφή: InO 224

Αναθέτης: πόλη Ζακύνθου

Μουσείο Ολυμπίας - **Αρ. Ευρ.575:** βρέθηκε βάση από χοντρό γκρίζο ασβεστόλιθο (ύψους 30-32 εκ., πλάτους 44-45 εκ. και βάθους 83 εκ.), εντοπίστηκε το 1879 στο ΝΔ τμήμα της Άλτεως, πολύ μακριά από την αρχική πιθανή του θέση, με την επιγραφή χαραγμένη στην πρόσθια πλευρά πάνω σε μη λειασμένη καλά επιφάνεια:

*Ι ἡ πόλις Ζακυνθίων
Πολύξενον Ἀπολλοφά-
νους Ζακύνθιον, νική-
σαντα Ὀλύμπια παῖ-
5 δας πάλην, Διὶ Ὀλυμπίῳ.*

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 337-338 αρ.224. Hyde 1921, 359. Moretti 1957, 153 αρ.737. Herrmann 1988, 181 αρ.45.

23. ΚΑΛΛΙΠΠΟΣ ΠΕΙΣΑΝΟΣ:

Ολυμπιάδα: 208^η - 53 μ.Χ.

Καταγωγή: Ηλεία

Άθλημα: Ιπποδρομία πώλων

Γλύπτης: -

Παυσανίας: -

Επιγραφή: InO 223

Αναθέτης: η μητέρα του Κλαυδία Κλεοδίκη (σύζυγος του Μάρκου Αντωνίου Αλεξίωνος)

Μουσείο Ολυμπίας, **OI V 223**: βρέθηκε το 1877, στη ΝΔ πλευρά του ναού του Διός του Δ. βυζαντινού τείχους, τμήμα βάσης από κιτρινωπό ασβεστόλιθο (ύψος 40 εκ, πλάτος 49-50 εκ. και βάθος 10 εκ.). Το κάτω τμήμα της βάσης είναι θραυσμένο, ενώ η γραμματοσειρά είναι πλήρης. Περιμετρικά η επιφάνεια είναι λειασμένη χωρίς να φέρει προφίλ. Η επιγραφή είναι η εξής:

*Ι Κλαυδία Κλεοδίκη
Κάλλιππον Πεισανόν,
τὸν ἑαυτῆς υἱόν, νει-
κήσαντα Ὀλύμπια
5 κέλητι πωλικῶ · Διὶ ·
Ὀλυμπίοι.*

Χρονολογία ανάθεσης: 1^{ος} αι. μ.Χ.

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 337-338 αρ.223. Moretti 1957, 157 αρ.782. Herrmann 1988, 181 αρ.44. Zoumbaki 2001, 291.

24. ΝΙΚΑΝΩΡ:

Ολυμπιάδα: 217^η - 89 μ.Χ.

Καταγωγή: Έφεσος

Άθλημα: Παγκράτιο στη κατηγορία παιδων

Γλύπτης: -

Παυσανίας: -

Επιγραφή: InO 227

Αναθέτης: ο αδελφός του

Μουσείο Ολυμπίας - **Αρ. Ευρ. α.7 / β.245 / γ.7β / δ.24/ ε.8α:** όλα τα θραύσματα βρέθηκαν κατά τα έτη 1875-1877, στα Α του ναού του Διός και κάποια Β της Νίκης του Παιωνίου. Πρόκειται για ρωμαϊκή βάση αγάλματος από παριανό μάρμαρο, (σωζόμενου ύψους 1,12 μ. χωρίς το προφίλ 82 εκ., πλάτους 45,5-46 εκ. και βάρους 38-40 εκ.). διατηρείται ακόμα η στήριξη της βάσης με πρόσθεση των τμημάτων (b,c,d,e), ώστε οι τελευταίες γραμμές της επιγραφής να είναι πλήρεις. Η αριστερή πλευρά του λίθου και το άνω προφίλ είναι αποκρουσμένο. Η επιγραφή είναι η εξής:

*1 [Διὶ] Ὀλυμπίῳ
[Νι]κάνορα Σω-
[κλ]έους Ἐφέσι-
[ο]ν, νεικήσαντα
5 παίδων πανκρά-
[τι]ον ἀνέφεδρον
Ὀλυ[μ]πιάδι σιζ,
Διόδωρος ἀδελ-
[φ]ός.*

Χρονολογία ανάθεσης:-

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 339-342, αρ.227. RE, λ. Nikanor, αρ.21, στ.272. Hyde 1921, 359. Moretti 1957, 161 αρ.822. Herrmann 1988, 181 αρ.48.

25. ΘΕΟΠΡΟΠΟΣ:

Ολυμπιάδα: 243^η - 193 μ.Χ.

Καταγωγή: Ρόδος

Άθλημα: ιππικό αγώνισμα κελητοδρομίας

Γλύπτης: -

Παυσανίας: -

Επιγραφή: IvO 239

Αναθέτης: πόλη Πίσας

Μουσείο Ολυμπίας - **Αρ. Ευρ. 42:** βρέθηκε χαμηλή στρογγυλή βάση από παριανό μάρμαρο (ύψους 30 εκ., διαμέτρου 58 εκ.) χωρίς να είναι αδρά δουλεμένο το προφίλ. Η άνω επιφάνεια φέρει τραχεία επεξεργασία και εμβάθυνση για τη στήριξη του αριστερού ποδιού του ανδριάντα. Η βάση βρέθηκε το 1876, στα Α του ναού του Διός και στα Ν της βάσης της Νίκης του Παιωνίου. Η επιγραφή είναι η εξής:

*1 Ἴπῳ νικήσαντα Θεόπροπον ἔστεφε Πῖσα,
εὐπατρίδην Ρόδιον, συνκλητικῶν γενετῆρα.*

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 349-352 αρ.239. Hyde 1921, 360. Moretti 1957, 169 αρ.895. Herrmann 1988, 182 αρ.56.

Γ. ΘΡΑΥΣΜΑΤΑ ΑΝΔΡΙΑΝΤΩΝ ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΑΝΑΘΕΤΗ-DUBIA

1. [...]ΚΡΑΤΗΣ:

Ολυμπιάδα: 95^η - 400 π.Χ.

Καταγωγή: -

Άθλημα: Δρόμος σταδίου

Γλύπτης: -

Παυσανίας: -

Επιγραφή: IvO 157

Αναθέτης: -

Μουσείο Ολυμπίας - **Αρ. Ευρ. 912**: βρέθηκε το 1880 στα Α του ναού του Διός, θραύσμα από μικρή βάση, κατασκευασμένη από παριανό μάρμαρο (ύψους 12 εκ., πλάτους 26-27 εκ. και βάθους 17 εκ.). Ο λίθος διατηρείται ολόκληρος στο μπροστινό και δεξιό τμήμα του με την κάτω αριστερή πλευρά θραυσμένη και την πίσω πλευρά λεία. Στην άνω επιφάνειά του φέρει την εμβάθυνση τοποθέτησης του δεξιού ποδιού του ανδριάντα, ενώ στη κάτω δεξιά πλευρά σώζεται τμήμα της επιγραφής με ακανόνιστα γράμματα, δύσκολα αναγνώσιμη. Η επιγραφή είναι η εξής:

*Ι [-□-□- ά]νέθεκέ με παῖς ὁ Πίθονος
[παῖδας νικήσας -□]κράτες : στάδιον.*

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 273-274 αρ. 157. Moretti 1957, 112-113 αρ.361. Herrmann 1988, 177 αρ.4.

2. Δ[...]ΓΟΝΟΣ:

Ολυμπιάδα: 153^η - 160 π.Χ. / 154^η - 156 π.Χ.

Καταγωγή: Κεφαλλονιά

Άθλημα: Πυγμή

Γλύπτης: -

Παυσανίας: -

Επιγραφή: IvO 185

Αναθέτης: -

Μουσείο Ολυμπίας – **Αρ. Ευρ. - :** βρέθηκε θραύσμα από κιτρινωπό ασβεστόλιθο, πιθανώς τμήμα βάσης αγάλματος. Βρέθηκε εντοιχισμένο στην Βυζαντινή εκκλησία με αποτέλεσμα να έχει υποστεί μεγάλη φθορά και να είναι δυσανάγνωστη η πρώτη γραμμή της επιγραφής. Κοντά σε αυτό βρέθηκαν τρία ακόμα θραύσματα άνευ επιγραφής, εντοιχισμένα και αυτά στην Βυζαντινή εκκλησία. Η επιγραφή είναι περίπου πλάτους 19 εκ. και ύψους 17 εκ. Η επιγραφή είναι η εξής:

*Δ[.....γ]ονος [.....νικήσας]
πυγμῆν δις τὴν π[ερίοδον ἀνέθηκε]*

Διτὶ Ὀλυμπίῳ].

Χρονολογία ανάθεσης: -

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 313-314 αρ. 185. Moretti 1957, 145 αρ.625 και 631. Herrmann 1988, 178 αρ.11.

3. ΔΗΜΟΚΡΑΤΗΣ:

Ολυμπιάδα: 201^η - 25 μ.Χ. / 202^η - 29 μ.Χ. / 203^η - 33 μ.Χ.

Καταγωγή: Μαγνησία Μαιάνδρου

Άθλημα: Παγκράτιο

Γλύπτης: -

Παυσανίας: -

Επιγραφή: ΙνΟ 211 και ΙνΟ 212

Αναθέτης: -

Μουσείο Ολυμπίας – **Αρ. Ευρ. - :** Βρέθηκε στον ποταμό Κλαδεό θραύσμα ενεπίγραφης πλάκας από κιτρινωπό ασβεστόλιθο, σώζεται η αριστερή γωνία της ενεπίγραφης πλάκας (ύψους 18 εκ., πλάτους 21 εκ. και πάχους 0,7 εκ.). Η επιγραφή (ΙνΟ 211) συμπληρωμένη είναι η εξής:

*Ἰ Δημοκρά[της — — — — — Ἀντιοχεὺς {²Μάγνης?} ²}]
ἀπὸ Μαιαγ[δρου ἀνέθηκε Διὶ Ὀλυμπίῳ],
νικήσας Ὀ[λύμπια — — — — — καὶ τὴν λοι]-
πὴν περιό[δον].*

Και η επιγραφή ΙνΟ 212 από παριανό μάρμαρο (ύψος 20 εκ., πλάτος 30 εκ. και βάθους 20 εκ.) φαίνεται να είναι συγγενική με την επιγραφή ΙνΟ 211 και να

συνδέεται με το συγκεκριμένο αθλητή, πρέπει να τονίσουμε ότι βρέθηκαν δίπλα η μια στην άλλη. Οι δυο πλαϊνές πλευρές της είναι θραυσμένες, η εμπρόσθια επιφάνεια είναι κυρτή και όλη η βάση στρογγυλεμένη. Στην άνω επιφάνεια φέρει οπή με εμβάθυνση βάθους 0,7 εκ. για τη στερέωση του αγάλματος. Βρέθηκε το 1880, ΒΑ του Πρυτανείου.

*1 Δημο[— — — — — — — —]
νίκησ[ας Όλύμπια — — — — — — — —]
και τ[ὴν λοιπὴν περίοδον].*

Χρονολογία ανάθεσης:-

Βιβλιογραφία: Dittenberger - Purgold 1896, 329-330 αρ. 211 και 212. RE, λ. Demokrates, αρ.10, στ.134. Moretti 1953, 162-164, αρ.62. Moretti 1957, 154-155, αρ.753, 756, 759. Herrmann 1988, 180 αρ.34.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΑ 1: Ολυμπία. Σχεδιαστική απεικόνιση της Άλτεως, του ιερού χώρου με τις αναθέσεις των βάσεων γύρω από το Ναό του Διός. Πηγή: Smith 2007, 96.

ΕΙΚΟΝΑ 2: Ολυμπία. Μοντέλο της Άλτεως, άποψη από ΝΔ, απεικονίζοντας τις αθλητικές αναθέσεις. Πηγή: Smith 2007, 96.

ΕΙΚΟΝΑ 3α-3β: Επιγραφή από το ανάθημα του Γελώου Παντάρη. Πηγή: (3α) Το Πνεύμα και το Σώμα 1989, αρ. κατ.111. και (3β) Dittenberger - Purgold 1896, αρ.142.

ΕΙΚΟΝΑ 4α-4β: Ανάθημα Γέλωνος. Πρόσθια επιφάνεια (4α) και Κάτοψη (4β). Πηγή: (4α) Dittenberger - Purgold 1896, αρ.143 και (4β) Eckstein 1969, εικ.12.

ΕΙΚΟΝΑ 5: Θεμελίωση και πρώτος αναβαθμός του μνημείου του Γέλωνος. Πηγή: Eckstein 1969, εικ.13.

ΕΙΚΟΝΑ 6: Μαρμάρινη ενεπίγραφη βάση του ανδριάντα του Εύθυμου. Ολυμπία, Αρχαιολογικό Μουσείο, Λ 527. Πηγή: Ντάβαρη Διονυσία.

ΕΙΚΟΝΑ 7: Πρόσθια επιφάνεια βάσης Εύθυμου (φωτογραφία από εκμαγείο). Πηγή: Dittenberger - Purgold 1896, αρ.144.

ΕΙΚΟΝΑ 8: Η επιγραφή στη βάση του Εύθυμου. Πηγή: Ebert 1972, αρ.16.

ΕΙΚΟΝΑ 9: Η άνω επιφάνεια της βάσης του Εύθυμου. Πηγή: Ντάβαρη Διονυσία.

ΕΙΚΟΝΑ 10: Ενεπίγραφη βάση του ανδριάντα του Κυνίσκου. Πρόσθια όψη. Ολυμπία, Αρχαιολογικό Μουσείο, Λ 526. Πηγή: Ντάβαρη Διονυσία.

ΕΙΚΟΝΑ 11: Ενεπίγραφη βάση του ανδριάντα του Κυνίσκου. Άνω επιφάνεια. Ολυμπία, Αρχαιολογικό Μουσείο, Λ 526. Πηγή: Ντάβαρη Διονυσία.

ΕΙΚΟΝΑ 12: Κάτοψη της βάσης του Κυνίσκου. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.149.

ΕΙΚΟΝΑ 13: Κάτοψη της βάσης του Κυνίσκου. Πηγή: Arnold 1969, εικ.2.

ΕΙΚΟΝΑ 14: Πρόσθια επιφάνεια της βάσης που ταυτίζεται με τον Δωριέα το Ρόδιο. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.153.

ΕΙΚΟΝΑ 15: Λίθινη ενεπίγραφη βάση του αναθήματος της Κυνίσκας. Πηγή: Ντάβαρη Διονυσία.

ΕΙΚΟΝΑ 16: Λεπτομέρεια επιγραφής της βάσης της Κυνίσκας. Πηγή: Ντάβαρη Διονυσία.

ΕΙΚΟΝΑ 17: Η επιγραφή και η υπογραφή του καλλιτέχνη στη βάση του αναθήματος της Κυνίσκας. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.160.

ΕΙΚΟΝΑ 18: Τμήμα μαρμάρινης ενεπίγραφης βάσης του ολυμπιονίκη Διαγόρου. Πηγή: Ντάβαρη Διονυσία.

EIKONA 19: Πρόσθια επιφάνεια της βάσης του ανδριάντα του Διαγόρου. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.151.

EIKONA 20: Τμήμα μαρμάρινης ενεπίγραφης βάσης του ανδριάντα του Δαμάγητου. Πηγή: Ντάβαρη Διονυσία.

EIKONA 21: Πρόσθια επιφάνεια της βάσης του ανδριάντα του Δαμάγητου. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.152.

EIKONA 22α -22β: (22α) Πρόσθια επιφάνεια και κάτοψη της βάσης του ανδριάντα του Πυθοκλέους. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.162-163. (22β) Κάτοψη της βάσης του ανδριάντα του Πυθοκλέους. Πηγή: Arnold 1969, εικ.38.

EIKONA 23: Βάση ανδριάντα Πυθοκλή στην Ρώμη. Πηγή: Klauser 2016, 265.

EIKONA 24α-24β: Μαρμάρινη βάση αγάλματος του παγκρατιαστή Πολυδάμαντος, με ανάγλυφες παραστάσεις. Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας, Λ 45. Πηγή: Ντάβαρη Διονυσία.

EIKONA 25: Τμήμα επιγραφής από τη μαρμάρινη βάση του ανδριάντα του Αριστοφώντος. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.169.

EIKONA 26: Η επιγραφή με την υπογραφή του καλλιτέχνη στη βάση του ανδριάντα του Επιθήρη. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.186.

EIKONA 27: Τμήμα ενεπίγραφης λίθινης βάσης του ανδριάντα του Μενέδημου. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.214.

EIKONA 28: Επιγραφή από τη λίθινη βάση του ανδριάντα του Πολύξενου. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.224.

EIKONA 29: Λίθινη ενεπίγραφη βάση του αναθήματος της Κλαυδίας Κλεοδίκης για τον γιο της Κάλλιππο Πεισανό. Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας, ΟΙ V 223. Πηγή: Ντάβαρη Διονυσία.

EIKONA 30: Η επιγραφή της βάσης του ανδριάντα του Κάλλιππου Πεισανού. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.223.

EIKONA 31: Μαρμάρινη ενεπίγραφη βάση του ανδριάντα του Νικάνωρος. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.227.

EIKONA 32: Επιγραφή από στρογγυλή βάση του ανδριάντα του Θεόπροπου. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.239.

EIKONA 33: Τμήμα επιγραφής από μαρμάρινη βάση ανδριάντα, [...] κρατης. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.157.

EIKONA 34: Τμήμα λίθινης βάσης ανδριάντα με το όνομα Δ[...]γονος. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.185.

EIKONA 35α -35β: Τμήματα από δυο βάσεις, πιθανόν συγγενικές με τον ανδριάντα του Δημοκράτη. Η 35α από κίτρινο ασβεστόλιθο και η 35β από μάρμαρο. Πηγή: Dittenberger – Purgold 1896, αρ.211-212.

EIKONA 36α-36β: Κεφαλή του «Πυγμαχού της Ολυμπίας». Πηγή: Vorster 2004, εικ.369 a,c.

EIKONA 37: Ο «Δισκοβόλος» του Μύρωνα. Πηγή: Bol 2004, εικ.32.

EIKONA 38: Ο «Διαδούμενος» του Πολυκλείτου. Πηγή: Bol 2004, εικ.85a.

EIKONA 39: Ο «Εφηβος Westmacott». Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο. Πηγή: Kreikenbom 2004, εικ.180.

EIKONA 40: Ο «Αποξυόμενος» του Λυσίππου. Βατικανό, Galleria delle Statue. Πηγή: Maderna 2004, εικ.319 i.

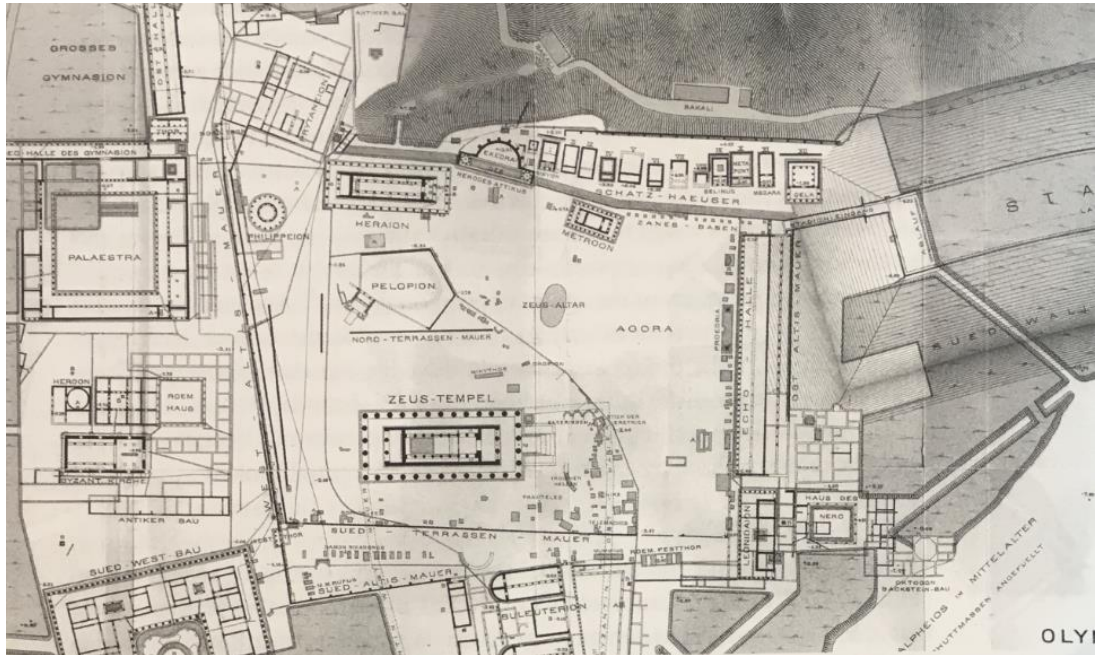
EIKONA 41α-41β: Η «Κεφαλή της Κοπεγχάγης». Πηγή: Vorster 2004, εικ.387 a-b.

EIKONA 42: Προτεινόμενη αποκατάσταση του Εφήβου (T. Lorenz). Πηγή: Lorenz 1972, εικ.3.

EIKONA 43: Οι ανάγλυφες παραστάσεις από τη βάση της Μαντίνειας. Πηγή: Todisco 1993, πιν.245.

EIKONA 44: Ο «Δισκοφόρος» του Ναυκύδη. Πηγή: Klauser 2016, 262.

ΕΙΚΟΝΕΣ

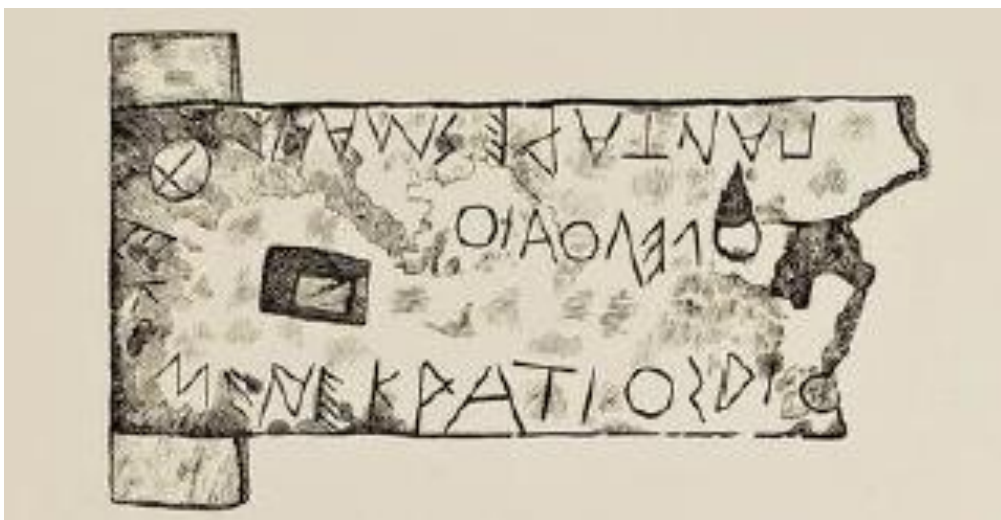
Εικόνα 1

Εικόνα 2

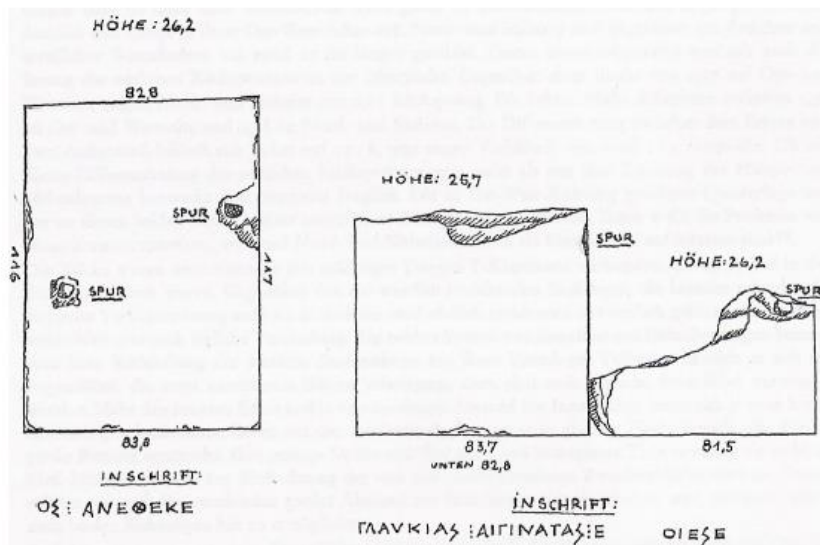
Εικόνα 3α

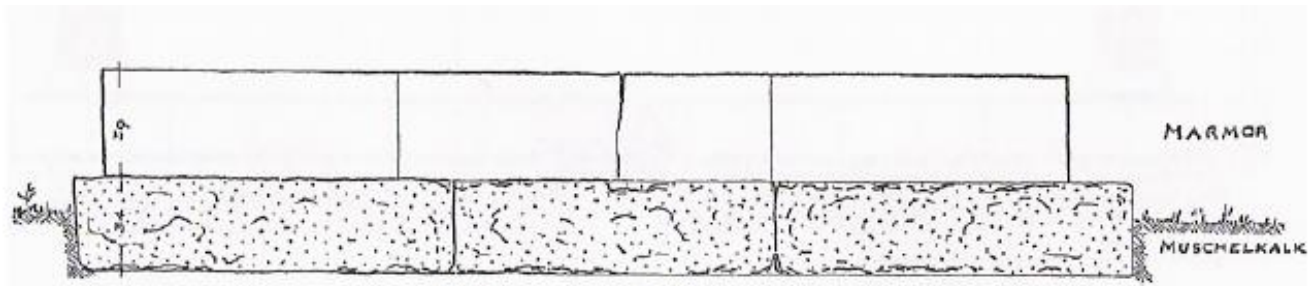
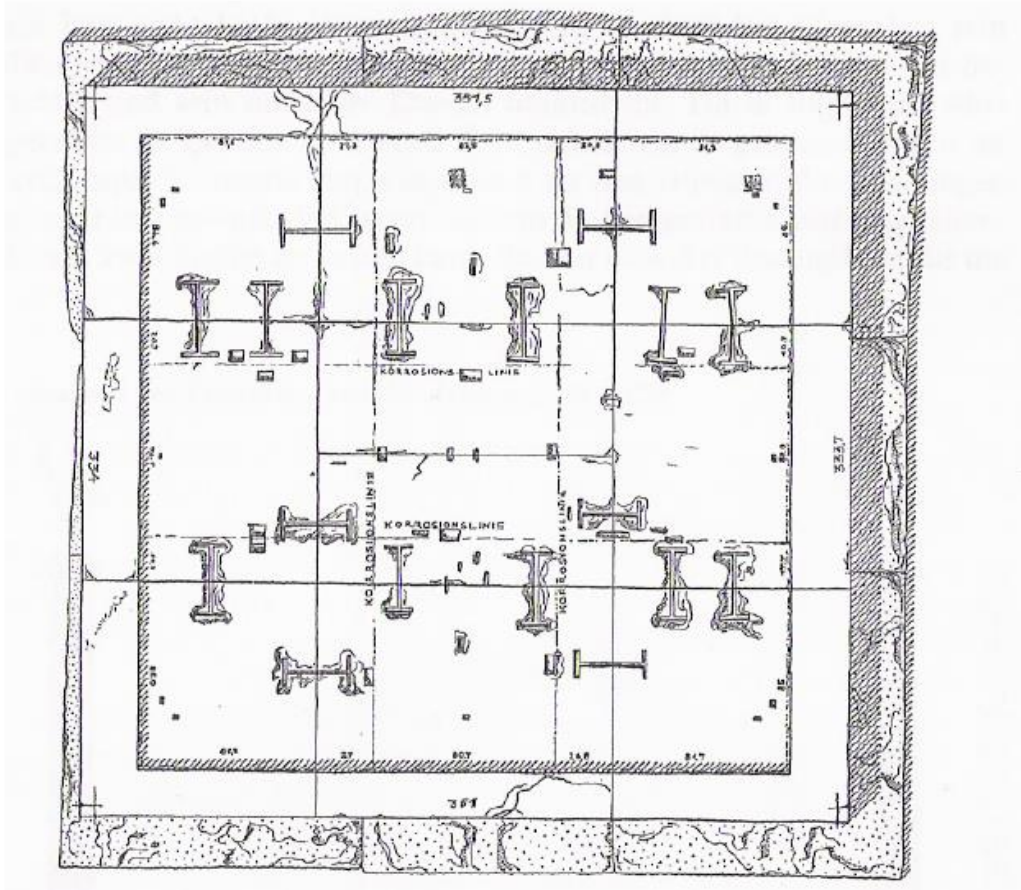
Εικόνα 3β

Εικόνα 4α

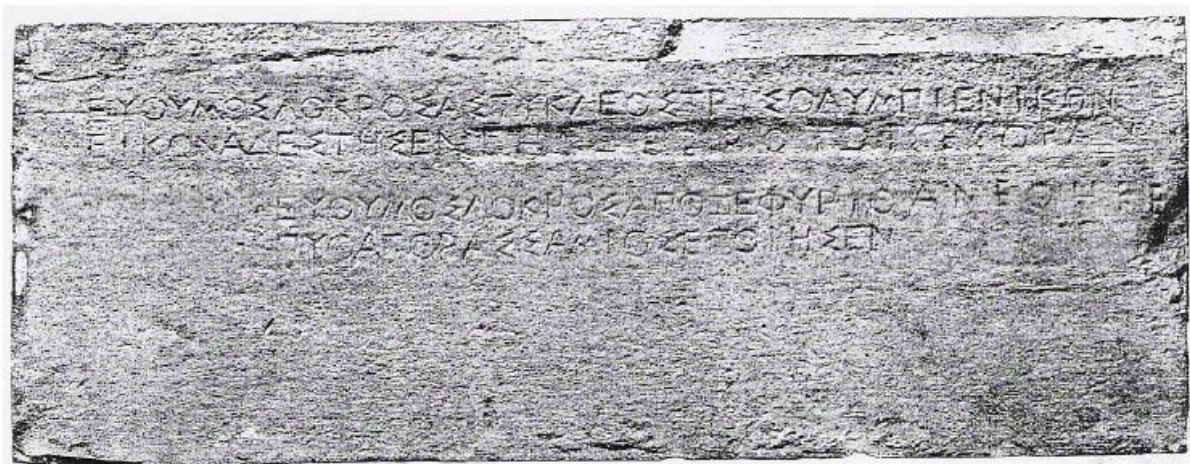
Εικόνα 4β

Εικόνα 5

Εικόνα 6

Εικόνα 7

ΕΥΘΥΜΟΣ ΛΟΚΡΟΣ ΑΣΤΥΚΛΕΟΣ ΤΡΙΣΟΛΥΜΠΙΕΝΙΚΩΝ
ΕΙΚΟΝΑ ΔΕ ΣΤΗΞΕΝ ΤΗΝ ΔΕ ΕΒΛΕΦΕ ΤΟΙΣ ΕΞΟΡΑΤΕ
ΕΥΘΥΜΟΣ ΛΟΚΡΟΣ ΑΠΟΣΙΕΦΥΡΙΟ ΑΝΕΘΗΚΕ
ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΣΑΜΙΟΣ ΕΠΟΙΗΣΕΝ

Εικόνα 8

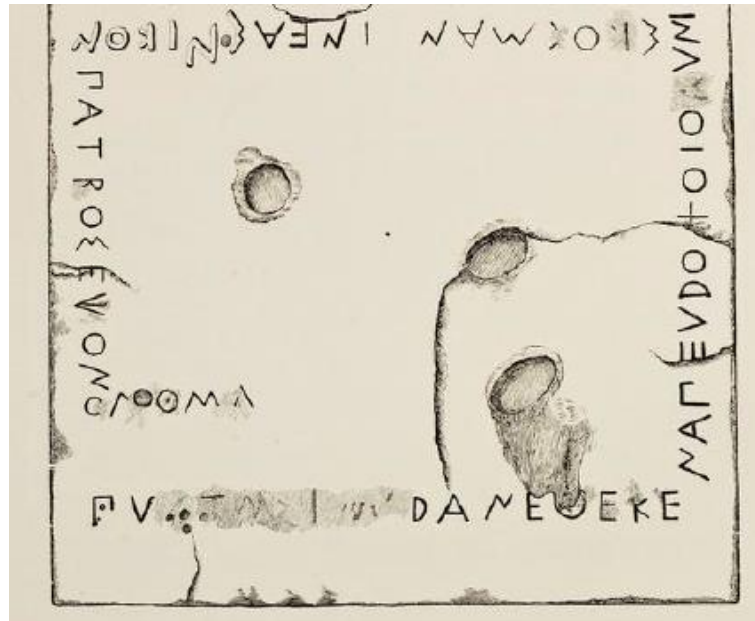
Εικόνα 9

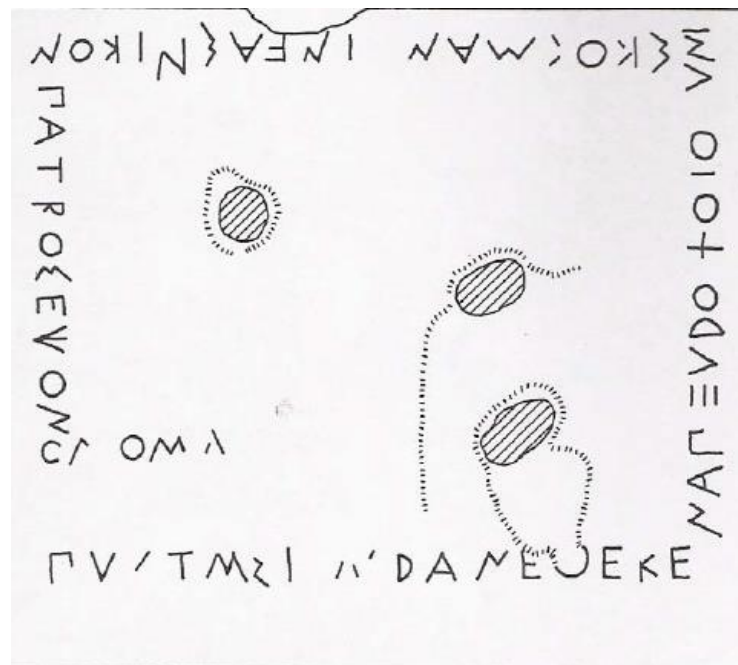
Εικόνα 10

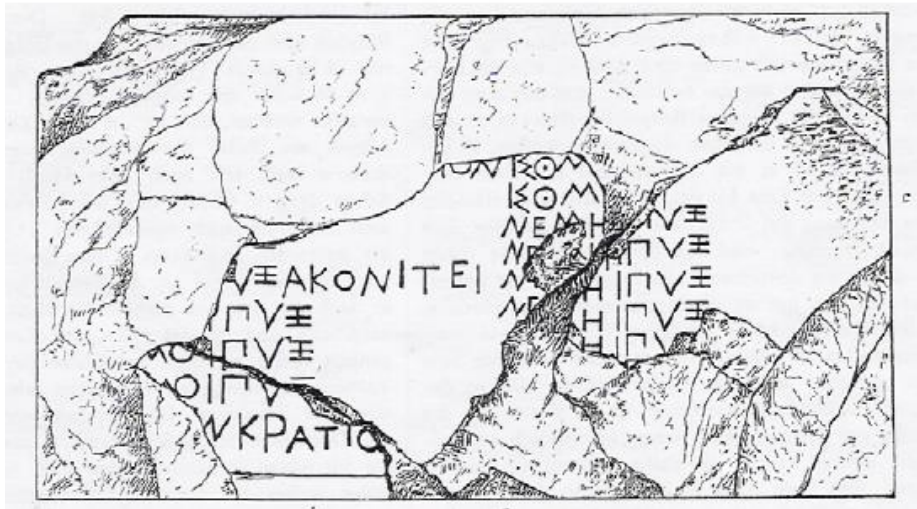
Εικόνα 11

Εικόνα 12

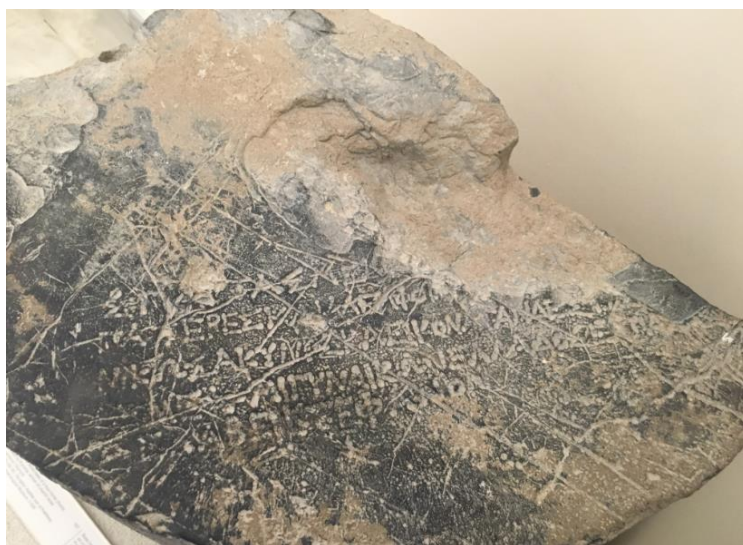
Εικόνα 13

Εικόνα 14

Εικόνα 15

Εικόνα 16

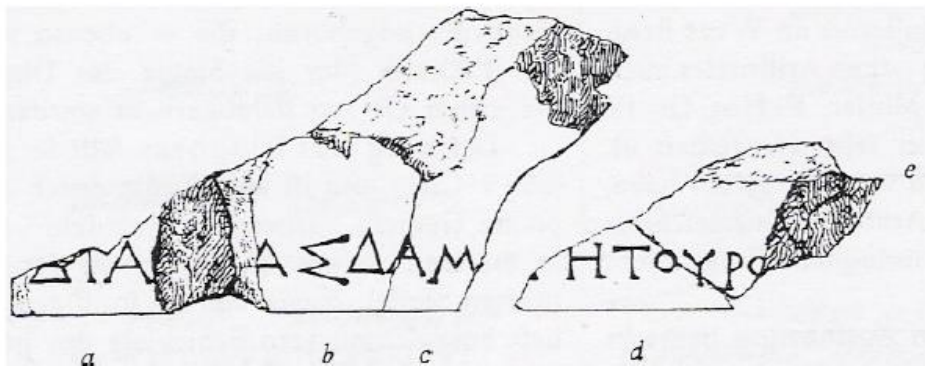
Σ ΠΑΡΤΑΣΜΕΝ
ΠΑΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟΙ
ΝΙΚΩΣ ΑΚΥΝΙΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑ ΤΑΝ ΔΕΣΤΑΝ Ε ΜΟΝ
ΔΕ ΜΕΦΑΜΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΚ ΠΑΡΑΣΤΟ
ΔΕΛΑΒΕΝΣ ΤΕΦΑΝΟΝ

ΑΠΕΛΛΕΑΣ ΚΑΛΛΙΚΛΕΟΣ ΕΠΟΗΣΕ

Εικόνα 17

Εικόνα 18

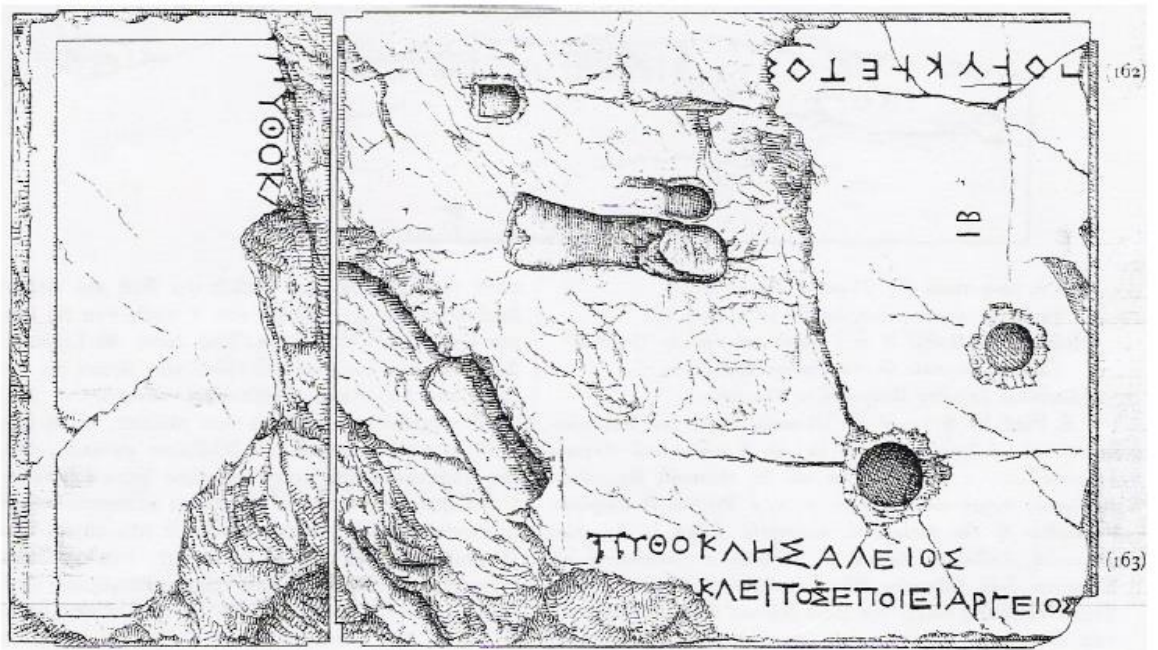
Εικόνα 19

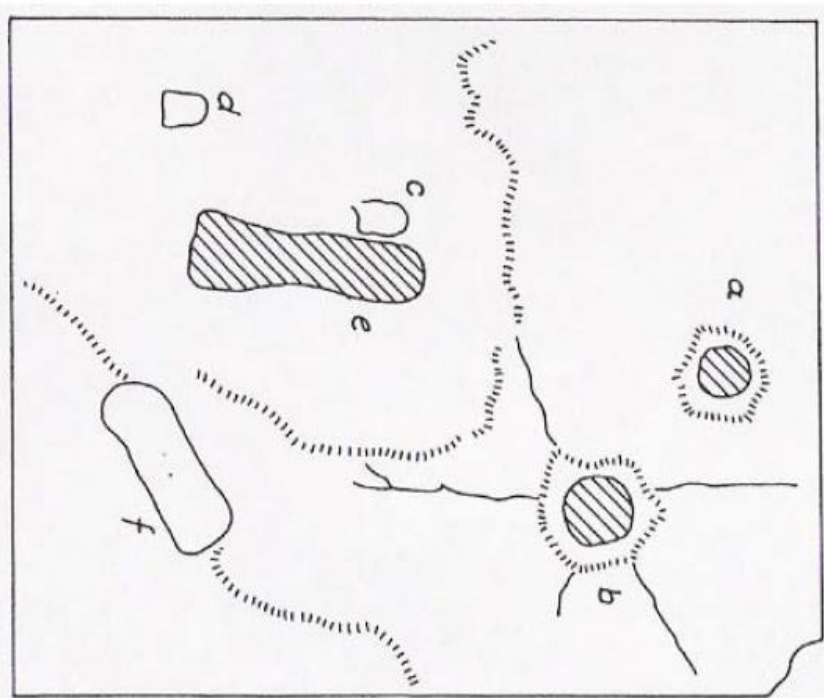
Εικόνα 20

Εικόνα 21

Εικόνα 22α

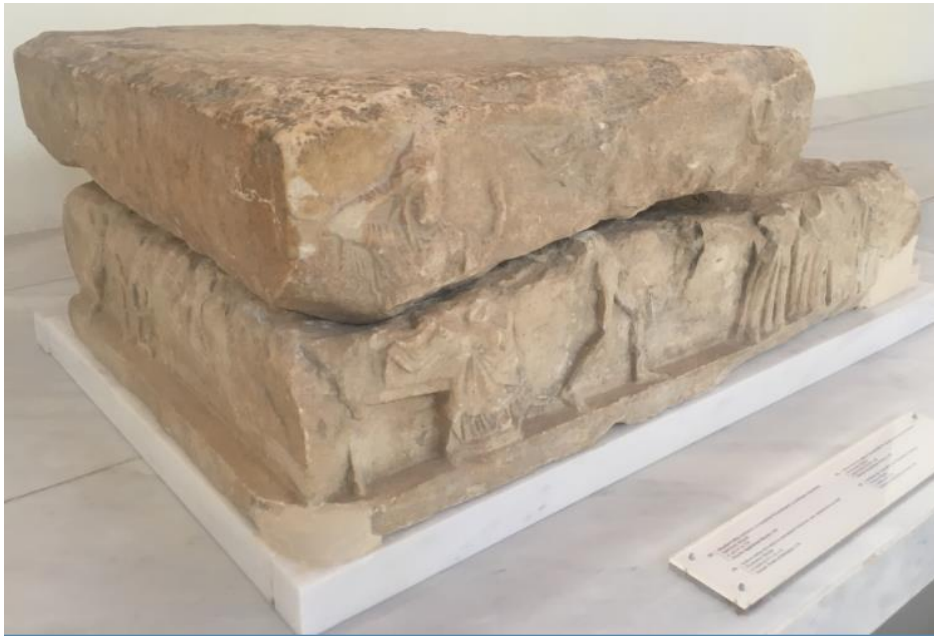
Εικόνα 22β

Εικόνα 23

Εικόνα 24α

Εικόνα 24β

Εικόνα 25

ΟΔΗΜΟΣ ΘΕΡΥΘΡΑΙΩΝ
 ΕΠΙΘΕΡΣΗ ΜΗΤΡΟΔΩΡΟΥ
 ΝΙΚΗΣΑΝΤΑ ΑΝΔΡΑΣ ΠΥΓΜΗΝ
 ΟΛΥΜΠΙΑΔΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ
 ΠΥΘΟΚΡΙΤΟΣ ΤΙΜΟΧΑΡΙΟΣ ΡΟΔΙΟΣ ΕΠΟΗΣΕ

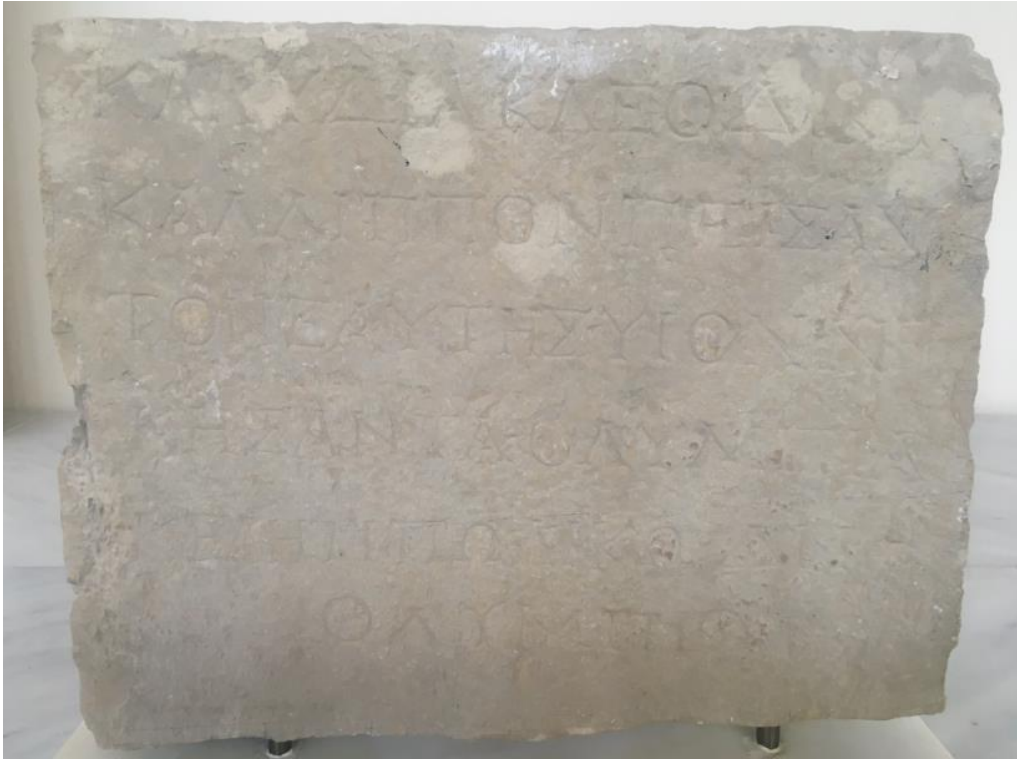
Εικόνα 26

ΕΝΕΔΗΜΟΣ ΜΕΝΕΔΗΜΟΥ ΜΕΝΕΔΗΜΟΝ
 ΟΜΠΑΤΕΡΑ ΘΕΟΚΟΛΗΣΑΝΤΑ
 ΝΙΚΗΣΑΝΤΑ ΔΕ

Εικόνα 27

Η Π Ο Λ Ι Σ Ζ Α Κ Υ Ν Θ Ι Ω Ν
 Π Ο Λ Υ Ξ Ε Ν Ο Ν Α Π Ο Λ Λ Ο Φ Α
 Ν Ο Υ Σ Ζ Α Κ Υ Ν Θ Ι Ο Ν Ν Ι Κ Η
 Σ Α Ν Τ Α Ο Λ Υ Μ Π Ι Α Π Α Ι
 Δ Α Σ Π Α Λ Η Ν Δ Ι Ι Ο Λ Υ Μ Π Ι Ο

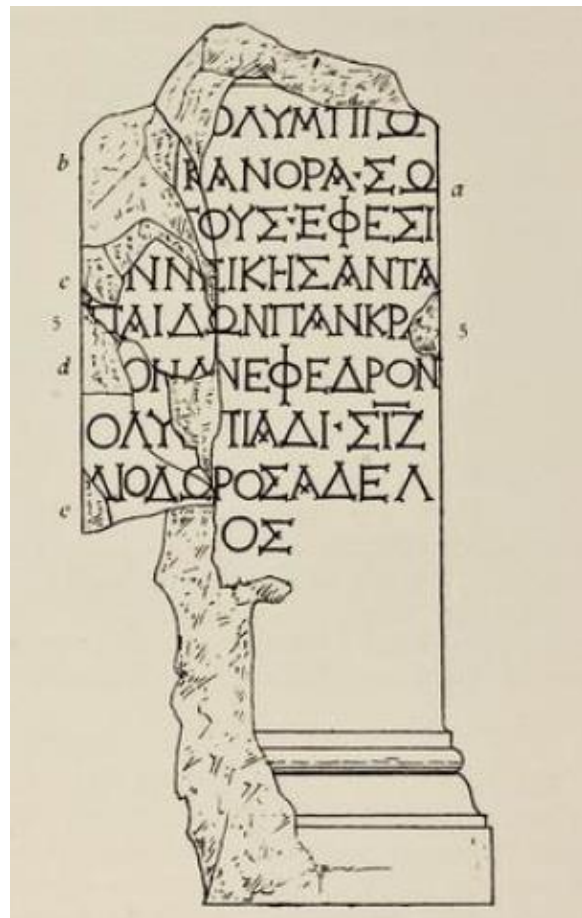
Εικόνα 28

Εικόνα 29

ΚΛΑΥΔΙΑΚΛΕΟΔΙΚΗ
ΚΑΛΛΙΠΠΟΝΠΕΙΣΑΝΟΝ
ΤΟΝΕΛΥΤΗΣΥΙΟΝΝΕΙ
ΚΗΣΑΝΤΑΟΛΥΜΠΙΑ
Σ ΚΕΛΗΤΙΠΩΛΙΚΩ·ΔΙΙ·
ΟΛΥΜΠΙΩΙ

Εικόνα 30

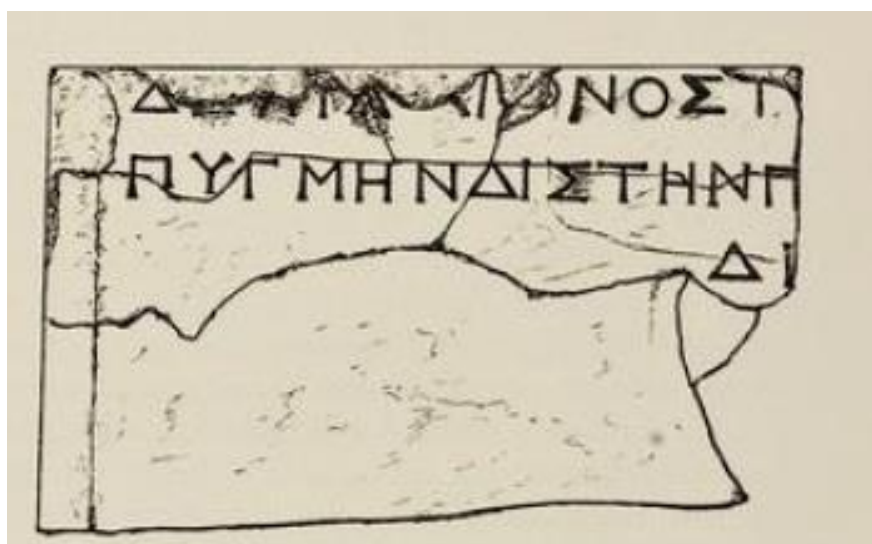

Εικόνα 31

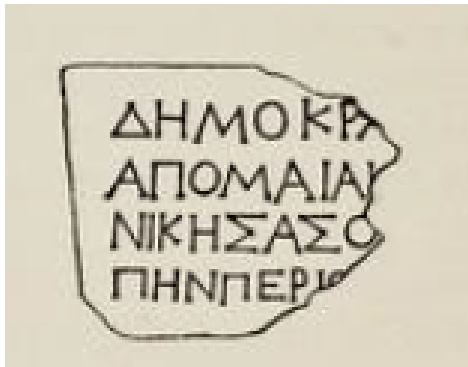
Ι...ΩΝΙΚΗΣΑΝΤΑΘΕΟΠΡΟΠΟΝΕΣΤΕΦΕΠΙΣΑ
 ΕΥΠΑΤΡΙΔΗΝΡΟΔΙΟΝΣΥΝΚΛΗΤΙΚΩΝΓΕΝΕΤΗΡΑ

Εικόνα 32

Εικόνα 33

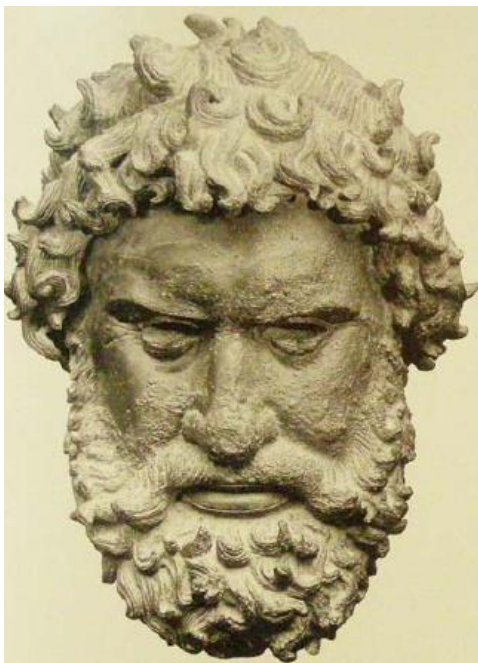
Εικόνα 34

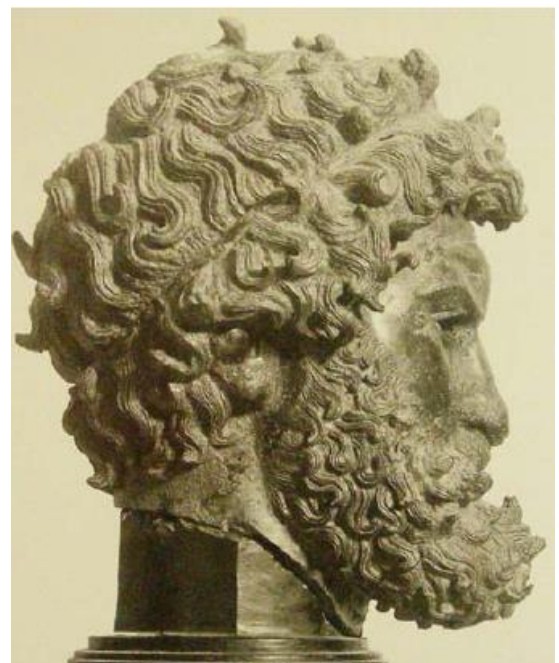
Εικόνα 35α

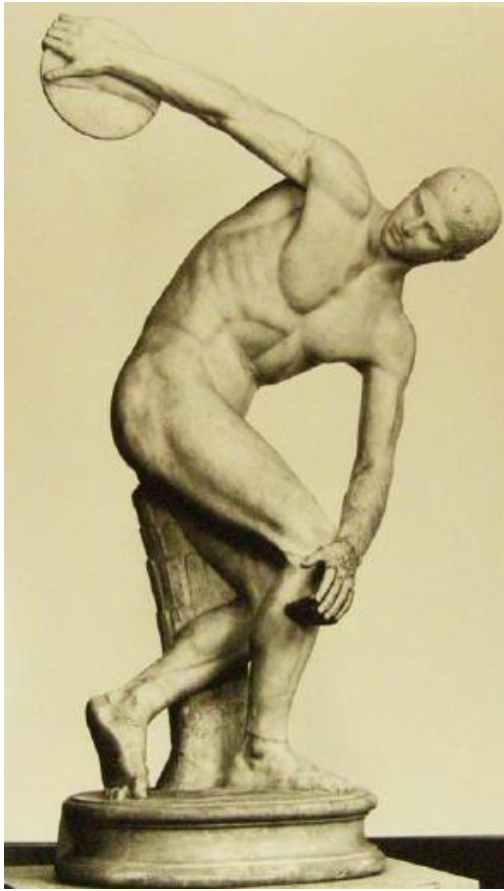
Εικόνα 35β

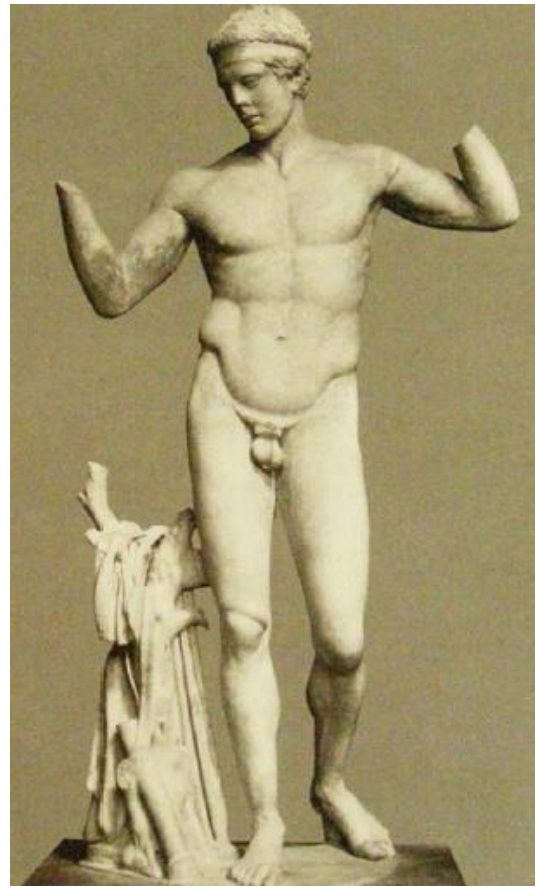
Εικόνα 36α

Εικόνα 36β

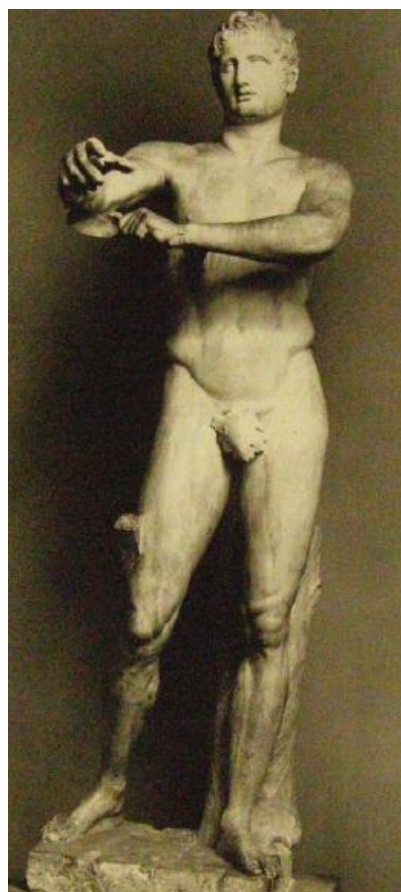
Εικόνα 37

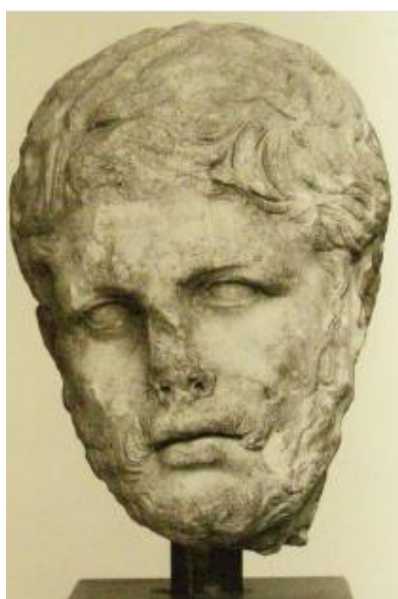
Εικόνα 38

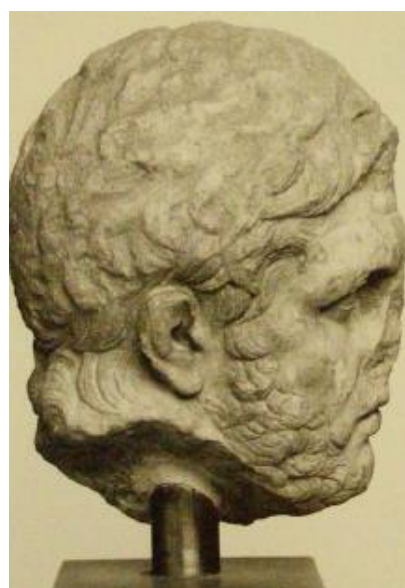
Εικόνα 39

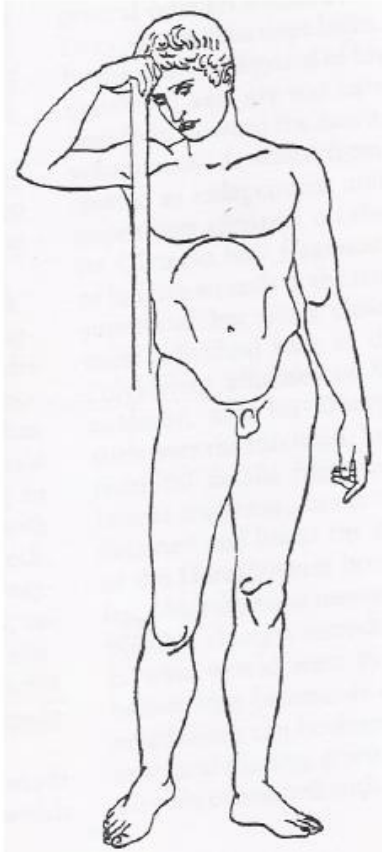
Εικόνα 40

Εικόνα 41α

Εικόνα 41β

Εικόνα 42

Εικόνα 43

Εικόνα 44

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

AZ	Archäologische Zeitung
BCH	Bulletin de Correspondance Hellénique
IvO	Inschriften von Olympia
Öjh	Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts in Wien
RE	Pauly - Wissowa, Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft

Amandry, P. (1957), “A propos de Polyclète: Statues d’ Olympioniques et carrière de Sculpteurs”, in Schauenberg K. (ed.) *Charites*, (63-87), Bonn.

Arnold, D. (1969), *Die Polykletnachfolge*, JdI Erg.H. 25, Berlin.

Βαλαβάνης, Π. (1996), *Άθλα, αθλητές και έπαθλα*, Αθήνα: εκδόσεις Ερευνητές.

Βαλαβάνης, Π. (2004), *Ιερά και αγώνες στην αρχαία Ελλάδα : Ολυμπία, Δελφοί, Ισθμία, Νεμέα*. Αθήνα: Εκδόσεις Καπόν.

Blinkenberg, C. (1941), *Lindos II: Inscriptions (I-II)*.

Boardman, J. (1999), *Ελληνική πλαστική, Ύστερη Κλασσική περίοδος και γλυπτική στις υπερπόντιες αποικίες* (μτφρ. Καλλεγιά Α.). Αθήνα: εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Boardman, J. (2002), *Ελληνική πλαστική, Κλασσική περίοδος* (μτφρ. Τσουκλίδου Δ.), Αθήνα: εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Bol, C. (2004), *Die Porträts des Strengen Stils und der Hochklassik* in Bol C.P. (ed.), *Die Geschichte der antiken Bildhauerkunst II: Klassische Plastik*. Mainz am Rhein - Verlag Philipp von Zabern, (66-122).

Γιαλούρης, Ν. & Γιαλούρη, Α. (1987), *Ολυμπία. Οδηγός του Μουσείου και του Ιερού*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Γιαλούρης, Ν. (1982), *Οι Ολυμπιακοί αγώνες στην Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Dittenberger, W.- Purgold, K. (1896), *Die Inschriften von Olympia*, in Curtius E. & Adler F., *Olympia: die Ergebnisse der von dem Deutschen Reich veranstalteten Ausgrabung*. Berlin: Verlag von A. Asher & co.

Ebert, J. (1972), *Griechische Epigramme auf Sieger an Gymnischen und Hippischen Agonen*, Berlin: Akademie -Verlag.

Eckstein, F. (1969), *Αναθήματα: Studien zu den Weihgeschenken strengen Stils im Heiligtum von Olympia*, Berlin, Mann.

Zoumbaki B.S. (2001), *Elis und Olympia in der Kaiserzeit*, Athens.

Hermann, H.V. (1988), Die Siegerstatuen von Olympia, *Nikephoros I*, (119-183).

Hyde, W.W. (1921), *Olympic Victors monuments and Greek athletic art*, Washington: Carnegie Institution.

Johnson, F.P (1968), *Lysippos*, Greenwood Press.

Καλτσάς, Ν. (2004), *Αγών: Νικητήρια και Επινίκια*, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (15 Ιουλίου – 31 Οκτωβρίου).

Kansteiner, S., Lehmann, L., Hallof, K., Filges, A., Krumeich, R. & Weitmann, P. (2014), *Der neue Overbeck: die antiken Schriftquellen zu den bildenden Künsten der Griechen*, Berlin: De Gruyter.

Κεφαλίδου, Ευρ. (1996), *Νικητής. Εικονογραφική μελέτη του αρχαίου ελληνικού αθλητισμού*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη.

Klauser, F. (2016), Das Siegerstandbild des elischen Fünfkämpfers Pythokles im Wandel der Zeit - Eine Neubewertung στο: *Eikones : portraits en contexte : recherches nouvelles sur les portraits grecs du Ve au Ier s.av.J.-C.*, Ralf von den Hoff, François Queyrel & Éric Perrin-Saminadayar (éd.). Osanna Edizioni.

Kreikenbom, D. (2004), Der Reiche Stil, στο: *Die Geschichte der antiken Bildhauerkunst II: Klassische Plastik* (ed. Bol C.P.). Verlag Philipp von Zabern- Mainz am Rhein (185-258).

Lorenz, T. (1972), *Polyklet*, F. Steiner, Wiesbaden.

Maderna, C. (2004), Die letzten Jahrzehnte der spätklassischen Plastik, in Bol C.P. (ed.), *Die Geschichte der antiken Bildhauerkunst II: Klassische Plastik*. Mainz am Rhein -Verlag Philipp von Zabern, (301-382).

Mallwitz, A. (1972), *Olympia und seine Bauten*, München: Prestel – Verlag.

Miller, S.G. (2004), *Arete. Greek Sports from Ancient Sources*, Berkeley-Los Angeles-London.

Miller, S.G. (2004a), *Ancient Greek Athletics*, New York- London.

Moretti, L. (1953), *Iscrizioni agonistiche greche*, Roma: A. Signorelli.

Moretti, L. (1957), «*Olympionikai. I vincitori negli antichi agoni olimpici*». Atti della Acc. Naz. Dei Lincei Memorie Ser. VIII, Vol.VIII.2, 1959, (53-198).

- Moretti, L. (1970), Supplemento al catalogo degli Olympionikai, *Klio* 52, (295-303).
- Moretti, L. (1992), Nuovo supplemento al catalogo degli Olympionikai, in Coulson, W. – Kyrieleis, H. (επιμ.), *Proceedings of an International Symposium on the Olympic Games*, Athens (119-128).
- Palagia, O. (2007), Spartan Self-Presentation in the Panhellenic Sanctuaries of Delphi and Olympia in the Classical Period, in Kaltsas E.N. (ed.), “*Athens-Sparta*”, *Proceedings of the International Conference in Conjunction with the Exhibition “Athens-Sparta”*, Athens: Public Alexander S. Onassis (32-40).
- Παπαχατζής, Ν.Δ. (1979), Πausανίου Ελλάδος Περιήγησις. Βιβλία 4., 5. και 6., *Μεσσηνιακά και Ηλειακά*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- Ποιμενίδου, Ε.(2008), *Βάσεις ανδριάντων αθλητών από την Ολυμπία*. Διπλωματική Εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Θεσσαλονίκη.
- Poliakoff, M.B. (1987), *Combat sports in the ancient world. Competition, violence and culture*, London.
- Rausa, F. (1994), *L'immagine del vincitore:l'atleta nella statuaria greca dall'età arcaica all'ellenismo*, Roma: Fondazione Betenetton.
- Richter, G.M.A (1965), *The Portraits of the Greeks II*, London: Phaidon Press.
- Richter, G.M.A (1970), *The Sculpture and Sculptors of the Greeks*, New Heaven: Yale University Press.
- Ridgway, B.S (1970), *The Severe Style in Greek Sculpture*, Princeton University Press.
- Ridgway, B.S. (1981), *Fifth Century Styles in Greek Sculpture*, Princeton University Press.
- Ridgway, B.S. (1984), *Roman copies of Greek Sculpture: The problem of the originals*, University of Michigan Press.
- Ridgway, B.S. (1995), *Paene ad exemplum: Polykleitos' Other Works*, in *Polykleitos, the Doryphoros, and Tradition*, εκδ. Warren G. Moon, (177-199).
- Ridgway, B.S. (2000), *Hellenistic Sculpture II: The styles of ca. 200-100 B.C.*, University of Wisconsin.
- Röhl, H. (1882), *Inscriptiones Graecae antiquissimae praeter Atticas in Attica repertas*, Berolini.

Scott, M. (2010), *Delphi and Olympia. The spatial politics of Panhellenism in the Archaic and Classical periods*, Cambridge University Press.

Semmlinger, L. (1974), *Weih-, Sieger-, und Ehreninschriften aus Olympia und seiner Umgebung*, Friedrich-Alexander Universität Erlangen.

Smith, R.R.R. (2007), Pindar, athletes, and the early Greek statue habit in Hornblower S. and Morgan C. (επιμ.) *Pindar's poetry, patrons, and festivals: from Archaic Greece to the Roman empire*. Oxford, New York: Oxford University Press, (83-139).

Σταμπολίδης, Ν. & Τασούλας, Γ. (2004), *Ολυμπιονίκες της αρχαιότητας*, Αθήνα: Υπουργείο Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής.

Τζάχου-Αλεξανδρή, Ο. (επιμ.) (1989), *Το πνεύμα και σώμα. Οι αθλητικοί αγώνες στην αρχαία Ελλάδα*, Κατάλογος της έκθεσης, Αθήνα.

Todisco, L. (1993), *Scultura Greca del IV Secolo*, Milano: Longanesi.

Treu, G. (1897), Die Bildwerke von Olympia in Stein und Thon, in Curtius E. & Adler F., *Olympia: die Ergebnisse der von dem Deutschen Reich veranstalteten Ausgrabung*. Berlin: Verlag von A. Asher & co.

Vollkommer, R. (2007), *Künstlerlexikon der Antike*, Nikol Verlag.

Vorster, C. (2004), Die Porträts des 4. Jahrhunderts v.Chr. in Bol C.P. (ed.), *Die Geschichte der antiken Bildhauerkunst II: Klassische Plastik*. Mainz am Rhein -Verlag Philipp von Zabern, (383-428).

Weil, R. (1897), Geschichte der Ausgrabung von Olympia, στο: *Topographie und Geschichte von Olympia*, Textband in Curtius E. & Adler F., *Olympia: die Ergebnisse der von dem Deutschen Reich veranstalteten Ausgrabung*. Berlin: Verlag von A. Asher & co.